

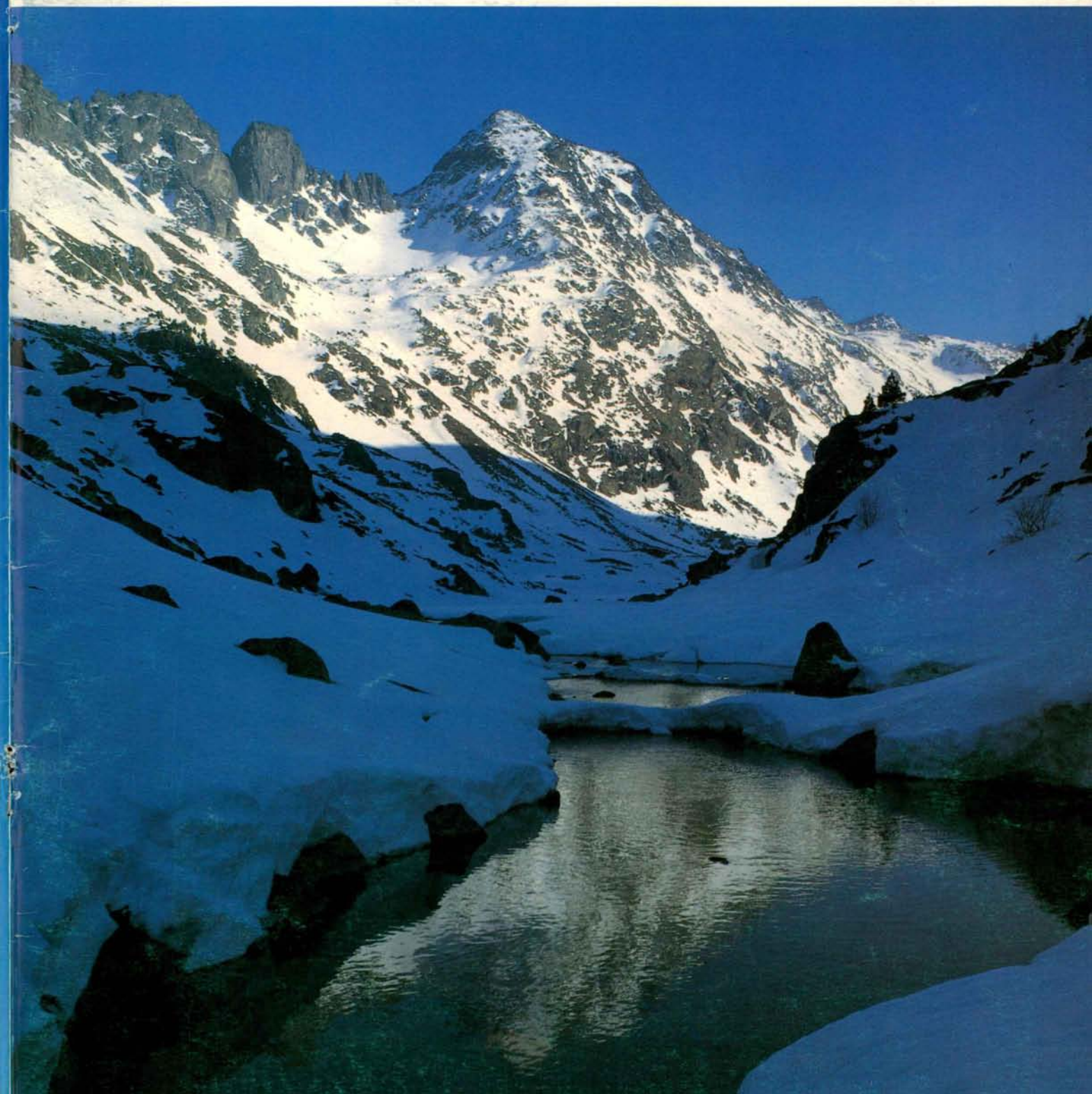
Núm. 803

FEBRER 1996

625 ptes.

MUNTANYA

Per a aquest hivern, entre altres coses, us preparam:

ROBA D'ESQUÍ, GRANS OFERTES

per 19.995 ptes.
per 38.995 ptes.
per 37.800 ptes.

ESQUÍS + FIXACIÓ
ESQUÍS + FIX. DE MUNTANYA (màx. seguretat)
ESQUÍS MONOCASC + FIX. SALOMON multicontrol

LLOGUEM: ESQUÍS PISTA,
MUNTANYA, FONS I ARVA
TENIM CURA DEL MANTENIMENT
D'ESQUÍS I FIXACIONS
Pressupostos per expedicions

Urgell, 95 bis - 08011 Barcelona - Tel. 453 50 01

PEDRA-NEU

C/ BRASIL, 50 - 08028-BARCELONA
(CINTURÓ DE RONDA / AVDA. DE MADRID)
Tel. (93) 330 27 74

Horari: 11 a 14 h i 17 a 20.30 h. (dilluns mat tancat)

OFERTA D'ESQUÍ 1995-96

PEDRA-NEU

CONJUNT D'ESQUÍ BÀSIC	CONJUNT D'ESQUÍ COMPLET
ESQUÍS - FIXACIÓ I MUNTATGE 19.995,-	ESQUÍS FIXACIÓ BOTES BASTONS I MUNTATGE 29.995,-
CONJUNT D'ESQUÍ ALT NIVELL	CONJUNT D'ESQUÍ DE MUNTANYA
ESQUÍS - FIXACIÓ I MUNTATGE 35.850,-	ESQUÍS FIXACIÓ DE SEGURETAT I MUNTATGE 38.995,-
CONJUNT D'ESQUÍ DE FONS	
ESQUÍS DE FONS - FIXACIÓ FIXACIÓ - SABATILLES 19.995,- BASTONS DE FONS I MUNTATGE	

PEDRA-NEU

EXTRAORDINÀRIES OFERTES d'esquí de muntanya en conjunts de: FIXACIÓ DE SEGURETAT + PELLIS + ESQUÍS: YETI - HAGAN - PALE, etc. REPARACIÓ, PREPARACIÓ I MANTENIMENT D'ESQUÍS I FIXACIONS
LLOGUER DE: BOTES I ESQUÍS - ESQUÍS DE MUNTANYA I PELLIS DE FOCA - ESQUÍS DE FONS
PIOLETS I GRAMPONS - ARVA (detectors electrònics per a allaus)

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

AIGÜESTORTES I SANT MAURICI

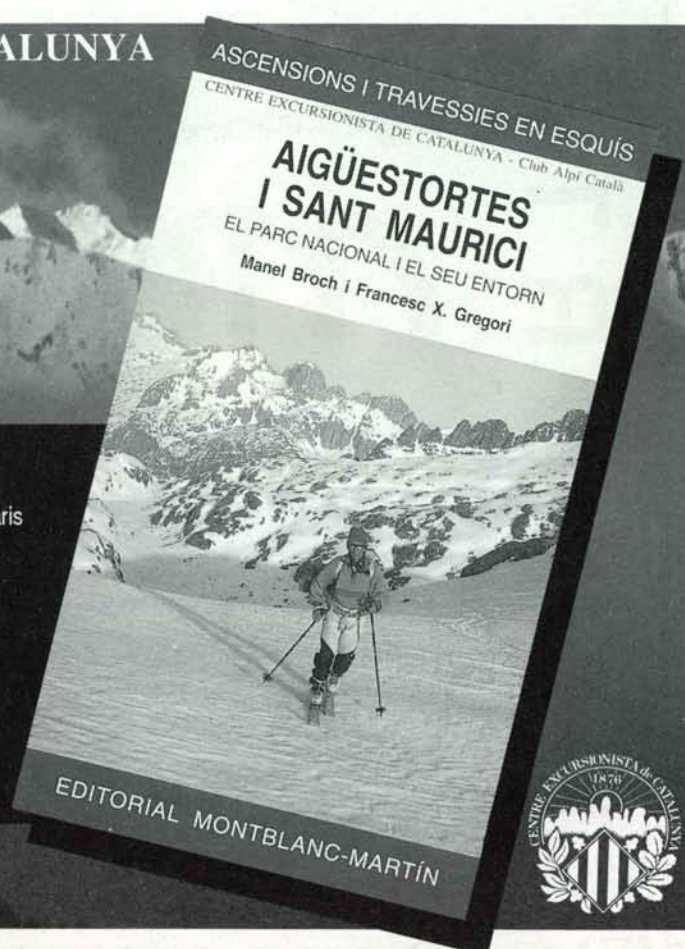
EL PARC NACIONAL I EL SEU ENTORN

Manel Broch i Francesc X. Gregori

- Aquesta guia d'esquí de muntanya de l'àrea del parc nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici us proposa una selecció d'itineraris per a recórrer aquest sector del Pirineu entre la Vall d'Aran, el Pallars i la Ribagorça.
- Els itineraris es divideixen en tres grans apartats: els accessos als refugis, que a l'hivern ja són una bona excursió, ascensions des dels refugis i l'Alta Ruta del Pallars, un itinerari de travessia de refugi en refugi d'una setmana de durada.
- En total són una cinquantena d'itineraris perquè pugueu gaudir de la muntanya hivernal en un marc excepcional del Pirineu.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

PUIGSACALM BELLMUNT

David Aloy i M. Mercè Lleonart

- Aquesta guia de les muntanyes del Puigsacalm, Bellmunt i Milany us ofereix un repertori de 41 itineraris per a recórrer aquesta regió del Pre-pirineu, amb tants al·licients paisatgístics i cromàtics.
- Els itineraris d'aquesta guia es divideixen en quatre grans apartats: Bellmunt i la serra de Curull, Puigsacalm, serres de Milany i de Santa Magdalena de Cambrils, i rodalies de Ripoll i de Sant Joan de les Abadesses.
- Es tracta d'una guia que us permetrà redescobrir bells i entranyables paisatges i gaudir de la llum i el color d'indrets inoblidables.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona - Tel./Fax: (93) 204 43 97

ESPORTS

*el millor
consell!!!*

**ESPECIALISTES EN MUNTANYA
TREKKING I AVENTURA
ESQUÍ ALPÍ I DE MUNTANYA**

**TENDAS, MOTXILES, BOTES
TÈXTIL, PIOLETS, CRAMPONS
MATERIAL D'ESCALADA, ETC.**

C/ Canuda, 26 - Tel. 318 45 00 - BARCELONA

OT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

**Ho
trobareu
a les
revistes
en català**

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY CXX, VOL. 100, NÚM. 803, FEBRER 1996

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10. 08002 Barcelona

Tel. (93) 315 23 11

Director:

Josep Nuet i Badia

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Consell de redacció:

Francesc Beato, Joaquim Bordons

Francesc X. Gregori, Ferran Latorre,

Josep M. Panareda, Miquel Rafa

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Maquetador:

Josep Nuet i Badia

Publicitat:

Adolf Garcia, Exclusives Publicitàries

Tel. i Fax: 237 95 01

Fotocomposició:

PC Gràfic

Fotomecànica:

T4 Sorrosal, S.A.

Pujades, 68-72, 3r 3^a

08005-Barcelona

Impressió:

IMGESA

Alarcón, 138 - 08930

Sant Adrià de Besós

Preu d'aquest exemplar:

625 ptes. (IVA inclòs)

Preu de subscripció anual:

3.300 ptes. (IVA inclòs) (sis exemplars)

A l'estranger: 4.700 ptes.

Comanda de números endarrerits

a la redacció de la revista

Dipòsit legal: B. 545-1958

ISSN: 0212-2111

Membre de l'**A.P.P.E.C**

ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

• Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.

• La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

© El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

SUMARI

Portada: Jocs de llum a la ribera de Pèiragrand, amb el vessant N del pic de la Solana Foto: F. X. Gregori.

Editorial: Estar oberts 2

Arquitectura rural: les barraques de pedra seca.
Carolina Riba i Gabarró 3

A les envistes del Centenari del Cinema: el Certamen Selectiu UNICA.
Joaquim Romaguera i Ramió (AEHC) 8

Portaceli i la Calderona, una serra per descobrir.
Sento Puchades i Vila 12

Travessa d'esquí a Noruega.
F. Monsonís i E. Rivas 20

Pirineu de l'Arieja en esquís.
Francesc Xavier Gregori 23

Grup de Joves: estada al refugi de Lizara.
Joaquim Sánchez i Salvador 29

Reflexió sobre Siurana.
Toni Arbonès 31

Vies d'escalada,
a cura d'Armand Ballart 32

Crònica del Centre 34

Crònica del món excursionista 39

Llibres i mapes 41

NORMES DE PUBLICACIÓ DE MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català i mecanografiats a doble o triple espai en fulls de mida DIN A-4, deixant uns marges laterals d'un parell de centímetres.

Els articles aniran encapçalats pel títol i portaran a continuació el nom dels autors.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits per un número

que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent. Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu els subratllats en els textos que vulgueu publicar.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies, en còpies de paper brillant blanc i negre o en diapositives, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

Estar oberts

Quan es comença un nou any és un bon moment per a aturar-nos i reflexionar. Una de les riqueses més grans de la nostra entitat és la seva diversitat. Avui que hi ha una gran tendència a la uniformitat i a l'estandardització, creiem que la diversitat en opinions, maneres d'entendre i viure la muntanya, formes d'organitzar les activitats que es realitzen al seu entorn és veritablement un factor d'enriquiment i de contribució a una societat més plural.

És una exigència contínua per a la nostra entitat el fet d'adaptar-nos a les noves i diverses situacions. Sempre conscients i respectuosos amb la nostra trajectòria, però amb l'anticipació i decisió suficients per a continuar essent capdavanters en allò que ens és més propi. En aquest sentit, els darrers mesos hem endegat uns debats interns que ens empenyen a l'anàlisi de la situació present i a la definició d'unes línies de futur. I, com hem dit tantes vegades, ja que un dels patrimonis més importants del Centre és el seu col·lectiu social, creiem pertinent

fer-li arribar quines són avui les inquietuds que tenim per a poder estendre aquest debat a tots els que fem possible l'entitat.

En aquesta línia cal analitzar la nostra estructura de funcionament, des de la missió de la junta directiva, fins a la de les seccions i comissions. Oferim allò que el soci d'avui ens demana? Quines activitats hem de potenciar per a mantenir la nostra personalitat i els nostres trets diferenciadors? Com valorem l'element «moda» a l'hora d'oferir noves activitats per a estar en línia amb el que en la societat d'avui es valora, però sense apartar-nos del nostre compromís fonamental? Com obrim i fem arribar la nostra oferta a tots els que s'incorporen o es volen incorporar al projecte del Centre? Quina resposta hem de donar a les exigències cada cop més fortes d'actualització i modernització del nostre patrimoni? Com treballar amb el nostre voluntariat perquè la seva feina d'organització d'activitats sigui rigorosa, de qualitat, amb sentit de país, creant l'ambient propi que ha de tenir el Cen-

tre? Quin suport professional simple i àgil han de tenir aquestes activitats per a potenciar-les i alhora descarregar els voluntaris d'aquelles tasques més repetitives que de vegades poden ofegar la veritable força impulsora que les condueix?

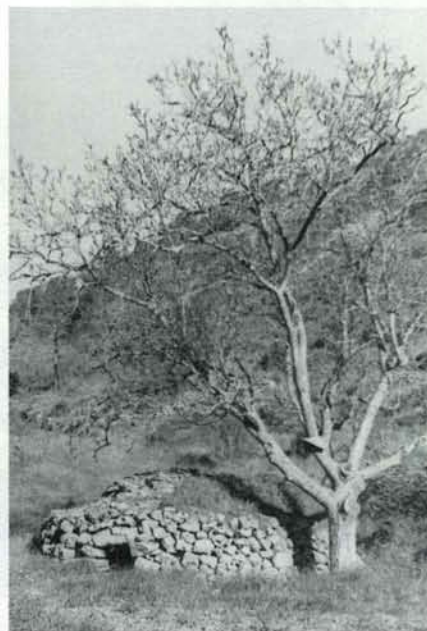
Pensem que el Centre està en un bon moment d'activitat social. Que no ens falten projectes ni ganes de tirar-los endavant. Així, doncs, des d'aquesta situació avantatjosa hem d'ésser capaços de dissenyar amb il·lusió el nostre projecte de futur, que sens dubte serà la resposta a les idees dels socis.

Una vegada més ens agradaria fer-vos participants a tots d'aquestes i altres reflexions que ens han d'empènyer a preservar i fer créixer els ideals dels nostres fundadors, adequant-los a l'entorn actual i projectant el contingut i la imatge del Centre en el nostre context social.

Tindrem ocasió de tornar més endavant en l'aprofundiment d'algunes de les qüestions apuntades. Hi sou tots convidats.

Arquitectura rural: les barraques de pedra seca

Carolina Riba i Gabarró

Orpí, Anoia, Barraca situada al camí que mena cap a l'estret de Can Virella. Planta circular, molt gran, portal amb llinda, orientat a migdia. Magnífic exemplar de noguer al seu costat. Foto: Carolina Riba.

La Pobla de Claramunt, Anoia. Barraca del Nen, a la falda de la muntanya dels Mollons. Petita i d'aspecte compacte, de planta circular i volta cònica. És de l'estil de la Cerdanya. Portal baix amb llinda, orientat al migdia, pedra molt irregular, amb predomini de les més grans a la part alta. Foto: Carolina Riba.

Un patrimoni de l'arquitectura popular que es troba en una bona colla de comarques catalanes són les barraques de pedra seca. Les mostres d'aquesta arquitectura rural són abundoses encara avui, per bé que moltes en vies de desaparició.

La presència de barraques de pedra seca es dona d'una manera rellevant a les comarques del Bages, l'Anoia, l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà, l'Alt Penedès, el Baix Penedès, les Garrigues i el Tarragonès.¹ En gairebé totes les terres d'aquestes comarques hom en pot trobar de totes mides i de tots tipus, i val la pena fer-hi un recorregut per admirar-les perquè són un exponent de l'activitat agrícola d'un període de la pagesia catalana.

LA PRESENCIA DE LA BARRACA

L'origen de les barraques va lligat a l'evolució de la vida de l'home i a la necessitat d'un habitatge. Alguns autors sostenen la teoria que l'origen de les barraques és el Neolític.^{2,3} El que és clar a tot arreu és que les barraques van sempre associades a l'activitat agrícola i ramadera. Segons diversos autors, el fet de trobar moltes barraques en algunes comarques i en d'altres cap va lligat especialment als conreus de secà: olivar, ametller i garrofer, i especialment la vinya.

Les comarques esmentades havien estat catalogades com a zones destacades per la seva producció vitivinícola, que va rendir econòmicament durant una colla d'anys. Tant és així, que en alguns in-

drets, principalment al Bages, de les barraques de pedra seca, en diuen barraques de vinya.⁴ En alguns municipis del Bages de forta implantació de la vinya fins i tot construïren les tines,

1. J. RUBÍ I BELLVER, 1941, «Construccions de pedra en sec», *Anuario de la Asociación de Arquitectos de Cataluña*, Barcelona, pàgs. 35-36.

2. J. AVILA GRANADOS, 1993, «Las barracas de agricultor del Maestrazgo». *Revista MOPT*, Madrid, núm. 405, pàgs. 2-7.

3. A. BERNAT I CONSTANTÍ, 1981, *La frontera de la Marca en el segle IX*. Diplomataris/5 Barcelona.

4. J. SOLER I BONET, 1994, *Les barraques de vinya*, pàgs. 11-12.

La Pobla de Claramunt, Anoia. Barraca anomenada del Sabater. Planta circular perfecta, amb volta cònica, recoberta de terra argilosa colonitzada per molses. Mida mitjana, situada al mig d'un camp d'oliveres i ametllers. Ben conservada. Pedra calcària sedimentària i carregada de fòssils, ennegrida per líquens, ja que en aquesta zona són freqüents les boires matinals que donen molta humitat. Portal rectangular format amb tres grans llandes iguals, vermelloses, provinents d'una beta triàssica, que hi ha a l'indret. En un costat s'apilen les pedres que es van traient del tros. Foto: Carolina Riba.

també de pedra seca, per a l'elaboració del vi, a la vinya mateix, al costat de la barraca.⁵

Per bé que aquest treball només se centra en les barraques situades a les comarques de la Catalunya central i meridional, i concretament en les barraques situades a les vinyes i als camps, s'ha de fer esment que, de barraques de pedra seca, se'n construïen també als boscos, per a llenyataires i carboners; a la muntanya per als pastors i per a guardar el bestiar, etc. Ara, però, també es troben barraques dins els boscos, antigues vinyes abandonades a final del segle passat i principi del present, i que foren envaïdes per la vegetació silvestre. Els incendis (juliol 1994) ho han posat al descobert.⁶

L'ABUNDÀNCIA, FACTOR SOCIAL

Sorpren el gran nombre de barraques, a vegades l'una gairebé a tocar de l'altra, només separades pel marge que fa de partió. Aquest fet ve marcat per una qüestió social. A Catalunya, la propietat de la terra està molt repartida, sempre en finques molt petites. Cada pagès tenia la seva barraca a la seva vinya. I moltes vegades, el pagès tenia més d'una barraca perquè, si cultivava dues o tres vinyes en partides diferents del poble, tenia una barraca a cada tros.⁷

La barraca era una prolongació de casa seva. El pagès sortia a punta de claror cap a la vinya i no en tornava fins a entrada de fosc. A la vinya, hi havia de treballar molts jornals durant tot l'any, per tant, calia tenir un aixopluc en cas de pluja, per al vent, per a protegir-se del fred de l'hivern, per a resguardar-se de la calor de l'estiu, per a guardar-hi les eines. A la barraca, s'hi descansava en el moment de fer beguda; per a dinar i per a fer la migdiada.

En un racó de la barraca, sigui a dins o a fora, un petit foc alimentat per sarments o soques de ceps morts, amb una olleta de terrissa on feia bullir l'escudella del dinar. La barraca formava part de la vida del pagès d'una manera total. Cada barraca se la coneixia per un nom. Aquest nom solia ser el nom o el cognom del propietari de la vinya o del parcer que la cultivava i també era costum d'anomenar-la pel renom o pel topònim.

Com a exemple n'esmentarem alguns, d'un treball de toponímia de la Pobla de Claramunt: barraca del Borni, barraca del Bordet, barraca del Poc-oli, barraca del Masover, barraca del Perdigot, barraca del Ton Escudé, barraca del Joanet, barraca del Marquès de Camps, barraca de la Costa, barraca de les Oliveres, barraca del Racó. Així podríem continuar llargament.

D'altra banda, cada regió i cada país dóna una denominació pròpia a la barraca. A la península Ibèrica, on també se'n troben en moltes regions, en diuen *majanos*, a Extremadura; *pallozas*, a León i Lugo; *bombos*, a la Manxa. A França, *cabanes* i *capitelletes*; a Itàlia, *trullis*; a Creta, *mitata*, etc.⁸

TIPOLOGIA DE LES BARRAQUES

Quant a formes o estils, n'hi ha de tota mena, però es noten unes tendències i uns elements característics a cada comarca i a cada poble. Com un exemple d'estil molt definit són les barraques de Menorca. A les comarques tarragonines predominen les barraques de planta quadrada i portal amb arc, i també les barraques dobles.

Pel que fa al Bages, hi predominen les barraques de planta quadrada i portal amb llinda, i en gairebé totes hi ha cornisa protectora. A l'Alt Penedès abunden les barraques de planta circular i portal amb llinda. A l'Anoia, en canvi, destaca per la diversitat, i es noten certes influències d'estils d'altres comarques, com a la zona de l'altiplà de

5. M. BALLVÉ I BOADA, 1993, *Tines al mig de les vinyes de la comarca del Bages*. Centre d'Estudis Bagencs. Quaderns/6, Manresa.

6. S. REDÓ, «...l'arqueologia agrícola esdevé un motiu d'atracció». *Regió 7*, 14-8-94, Publicacions Intercomarcals S.A., Manresa.

7. C. RIBA I GABARRÓ, 1990, *Les barraques de pedra seca a la Pobla de Claramunt. Testimoni socio-econòmic d'un municipi de l'Anoia*, al I Col·loqui Internacional de Construccions de Pedra en Sec, Barcelona.

8. J. AVILA GRANADOS, o. c., pàgs. 2-7.

Barraca de la vinya del Passen-alt, també a Garrigues. Molt bonica, exemplar únic a la Pobla per la forma tan «coqueta». Planta circular i volta cònica amb ràfec tot al voltant. Coberta de lliris. Pedra grisa molt erosionada. Portal en forma d'arc ogival o d'ametlla. Dins hi ha un petit cocó. Foto: Carolina Riba.

Calaf, amb barraques semblants a les de les Garrigues.

En el cas de les barraques de les comarques catalanes, el constructor de la barraca podia ser el mateix pagès, que es feia la barraca al seu gust, o com podia. A vegades també els pagesos s'ajudaven entre ells. També hi havia constructors barracaires que anaven pels pobles, on els llogaven, especialment a l'hivern, per a fer aquesta feina.

Segons es diu en el treball sobre barraques del Bages, artesans de la pedra procedents de la Cerdanya, anomenats cerdans, baixaven cap a les comarques interiors en busca de feina.⁹ Del tipus de barraca pròpia de la Cerdanya, se'n troben alguns exemples al Bages i a l'Anoia.

Les barraques fetes pels barracaires tenen una perfecció que salta a la vista, tot i que també hi havia pagesos que feien un treball molt acurat. També se'n troben de factura més grollera; tot depenia de si el pagès tenia gust i habilitat o de si tenia diners per a pagar un especialista constructor de barraques. Al final del segle passat, un barracaire cobrava 3 pessetes diàries de jornal.¹⁰

El que sempre destaca en cada barraca és el sentit comú, perquè l'ofici de barracaire no s'aprenia en cap escola; era la transmissió de la tradició i l'experiència. Tenien gust per les formes i els detalls, i enginy i habilitat per a solucionar problemes tècnics de construccions sense cap mitjà ni cap recurs dels que avui són imprescindibles.

LA PEDRA, PRIMERA MATÈRIA

El que és fonamental és que totes són de pedra, pedra col·locada en sec, és a dir, pedres que no tenen cap material d'unió, com morter o calç, etc.

La disponibilitat de pedra és manifesta arreu, especialment en els països de l'àrea mediterrània, països secs i pedregosos, on per a facilitar el conreu era una necessitat alliberar la terra de les pedres. Aquestes esdevenien un material útil, a l'abast i econòmic, per bé que la feina de la construcció esdevenia un esforç físic considerable. L'amplitud de la utilitat es manifesta en les diverses construccions de pedra en sec: marges, parets, tines, pous de neu, sèquies; canals, etc., i en les barraques, l'exponent més emblemàtic.

Les pedres no són iguals a tot arreu perquè depenen de la geomorfologia de cada lloc. Hi ha llocs on són calcàries sedimentàries, compactes i grises, en d'altres calcàries carstificades i ferruginoses, gresos vermells, quars blanquinós, pissarres blavoses, granits, palets d'al·luvió, conglomerats, margues groguenques o limonítiques, travertí, etc. Això també fa que les barraques es vegin diferents l'una de l'altra i que tinguin una fesomia més polida o més rústega i un color o un altre.

Una altra característica és la forma. Hi ha barraques de planta circular. Les parets són guixudes, de dos pams a més d'un metre. Acabades totes amb volta cònica, la qual és tota una filigrana que només s'aguanta si és molt ben construïda.

Aquesta falsa volta es forma posant les filades de pedres, sempre les més planes, en cercles successius, en forma inclinada cap a fora per a expulsar

l'aigua i amb petites falques per dins per a mantenir la compressió, tancant-la amb una llosa que clou la volta. El sobre es cobreix de pedruscall i terra. És típic plantar-hi lliris blaus,¹¹ que fixen la terra i així, quan plou, impedeix l'erosió i que entri l'aigua dins la barraca. Aquesta tècnica és molt interessant per a mantenir una temperatura sempre adequada dins la barraca, fresca a l'estiu i càlida a l'hivern.¹² En canvi, en algun lloc del Bages és costum cobrir-la d'argila que l'impermeabilitza, però té l'inconvenient que a l'estiu provoca una forta xafogor.

Altres barraques són de planta quadrangular, però també sempre acabades amb volta. Aquí la solució de la volta cònica es complica més: la barraca manté la forma quadrada en la part exterior i en la interior va arrancant la forma circular a partir d'un pam o dos

9. J. SOLER I BONET, o. c., pàgs. 26-29.

10. L. CAPDEVILA I FORNELL, F. SÁNCHEZ I AGUSTÍ, 1992, *Flora i història de Sallent*. Escola-Taller Arquitecte Porta, Moià, pàg. 63.

11. Lliri (*Iris germanica*), anomenat gínjol blau a les illes Balears i garitxol blau al Tarragonès, espècie naturalitzada, segons Font i Quer. També a vegades es planta el lliri menut (*Iris lutescens* Lam.), que es troba espontani a l'Alt Camp i la Conca de Barberà.

12. J. AVILA GRANADOS, o. c.

Els Prats de Rei, Anoia, en una solana prop de can Pallarols, barraca molt característica d'aquestes contrades, per a entrar-hi l'animal. Planta rectangular i volta de canó, de tres metres i escaig d'ample per més de quatre de fondària. Al fons la menjadora. Al davant, una paret s'allarga a cada costat i el sobre de la volta es cobreix de terra. Grans lloses fent de ràfec. Les parets que tanquen l'arc d'entrada són un afegit posterior. Pedra de gres vermellosa.
Foto: Carolina Riba.

de terra o a vegades a partir de terra mateix mitjançant la utilització de petxines col·locades als angles, una tècnica arquitectònica que permet passar del quadrat al pla circular.¹³ També hi ha un tipus de barraca pròpia per a entrar-hi l'animal, de volta de canó i generalment excavades dins un marge de terra. Altres barraques són mixtes, quadrangular per fora i circular per dins o de planta quadrada la part de la façana davantera i circular la resta.

Les mides varien molt. No n'hi ha cap d'igual. Algunes són just per a una o dues persones, d'altres més grans i algunes poques de mides considerades, i encara n'hi ha de dobles.

Els portals solen ser petits i baixos, i s'hi ha d'entrar ajupit. Generalment són orientats a migdia o a l'est, si no hi havia cap impediment orogràfic. En les barraques quadrangulars, el portal podia ser al mig o en una cantonada.

La forma del portals és un altre dels elements a tenir en compte, per la seva

diversitat i que les personalitza. La majoria són de llinda recta, però la pedra que ha de fer de llinda és la que condiciona que la forma del portal sigui rectangular o no.

Hi ha barraques molt boniques amb portal en forma d'arc. Les solucions que hi donava cada barracaire són ben originals i s'escapen de les pràctiques clàssiques en arquitectura. Poden ser adovellats, tancant l'arc amb una pedra de forma triangular per clau o formant la clau amb pedres petites disposades en forma d'espina de peix. També hi ha portals amb sistema mixt de llinda i arc. Sempre sense porta. Actualment se'n troba alguna amb porta, però s'hi ha afegit posteriorment i està collada amb ciment, trencant l'esperit de la pedra en sec.

Moltes barraques tenen detalls decoratiu pràctics, com la filera de pedres a tall de cornisa protectora o les pedres fent de teulada sobre el portal. També es troba en algunes barraques, especialment a la Pobla, a Sant Quintí i Mediona, i cap a Sant Jaume dels Domenys, que tenen un paret menys alta que la paret de la barraca, fent de paravent en un cantó o altre de la barraca, segons la direcció dominant del vent. Algunes tenen dues parets, a banda i banda del portal, formant com un petit pati, amb pedrís i tot.

També en l'interior de les barraques es nota una certa cura pels detalls. Hi ha barraques que tenen un petit encaix a la paret fent de prestatge o també un encaix a terra, que en alguns llocs rep el nom de *cocó*,¹⁴ per a mantenir fresc el cànir. En d'altres una petita llar de foc

amb xemeneia, tot de pedra en sec, naturalment.

Les barraques també es personalitzen amb altres elements vegetals. A més del tipisme generalitzat dels lliris, al costat de les barraques sovint s'hi troba algun gran arbre que proporcionava ombra: figueres, ametllers, cirerers, noguers, etc.

Avui, a més d'aquests detalls, hi podem afegir les bardisses, que envaeixen la majoria de barraques abandonades, i les serps, que aprofiten l'enderroc per a fer-hi el niu.

PATRIMONI EN PERILL

Aquestes barraques constitueixen un patrimoni, potser no quantificable en termes monetaris, però sí com un testimoni recent de la història agrícola catalana.

Les barraques van tenir el seu punt culminant de protagonisme el segle passat, quan el vi tenia una gran demanda i s'exportava a Amèrica.¹⁵ Amb la plaga de la fil·loxera, al final del segle passat es va iniciar la ruïna de l'economia agrària. Moltes vinyes no es van replantar.¹⁶ Després han seguit altres canvis en l'agricultura que han fet substituir el cep pel cereal, que es pot cultivar mecànicament. La barraca ja no serveix de res. Moltes s'han eliminat. A vegades s'han ensorrat per a aprofitar les pedres per a fer-ne una de nova, lligada amb ciment, o s'ha deixat abandonada i al costat se n'ha edificat una altra d'obra de paleta. Les que queden, o s'ensorren a causa de l'erosió, ja que ningú no hi fa manteniment, o són malmeses per comportaments incívics de gent que surt a fora sense cap respecte per a res. També sol passar que els pro-

13. J. RUBIÓ I BELLVER, o. c., pàgs. 72-84.

14. Cocó o cadolla és, en sentit estricte, una concavitat de la mateixa pedra per a arrebregar l'aigua.

15. M. ROUVIÈRE, 1994, *Terres de pierre*. Musée d'Ornac, Ornac-L'Aven; pàgs. 8-11.

16. J. IGLÉSIES I FORT, 1968, *La crisi agrària del 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya*. Edicions 62.

jectes de grans infraestructures viàries passen justament per on hi ha una baraca.

L'abandonament de les barraques a causa dels canvis en l'agricultura és un fet que s'ha donat en molts països de l'àrea mediterrània: França, Itàlia, Grècia, Xipre. La preocupació per conservar i recuperar aquest patrimoni popular es manifesta en els treballs que són portats a terme per molta gent preocupada per la qüestió, tant entre estudiosos i especialistes com també d'actuacions concretes d'una bona colla de països.¹⁷ Aquest moviment té un secretariat internacional que ho aglutina i organitza trobades periòdiques per a discutir la problemàtica, contrastar opinions i buscar vies per a preservar aquests testimonis de l'arquitectura rural, tan ben integrats en el paisatge. Aquest patrimoni és un element més dels continguts del paisatge: flora, fauna, rius, camins, masies, castells, etc.

El seu interès va més enllà del límits arquitectònics i entra dins d'aspectes socioeconòmics i culturals. Una alternativa és la divulgació per a apropar el coneixement de la història recent del món rural de les nostres comarques.

LA DIAGONAL BAGES - ANOIA - ALT CAMP

Traçant una diagonal des del Bages fins a l'Alt Camp i resseguint-la en ziga-zaga sobre el terreny podem descobrir les múltiples barraques de pedra seca que hi ha escampades. L'arquitecte Rubió i Bellver va trepitjar bona part del territori català per fer estudi de l'obra de pedra seca i va trobar que la major abundància d'aquestes construccions es troben a les comarques del nord del Camp de Tarragona, a la comarca de l'Anoia i a la del Bages.

Un itinerari interessant seria per les terres centrals i del sud del Bages, des de Manresa fins a can Maçana.¹⁸ La comarca de l'Anoia té diverses alternatives: una des de Calaf cap als Prats de Rei i Copons, una altra pel terme de la Pobla de Claramunt per a continuar cap a la Torre de Claramunt i Vilanova d'Espoya i endinsar-se a l'Alt Camp. I una altra iniciada al contacte de l'Anoia amb l'Alt Camp per Orpí, Esblada, el Pont d'Armentera i Aiguamúrcia.

Detall d'un portal en forma d'arc apuntat. Noteu l'amplada de la paret i la forma i la disposició de les pedres, especialment la dovella-clau.
Foto: Carolina Riba.

BIBLIOGRAFIA

- J. BASEGODA NONELL, «Las barracas de viña», *San Jorge, Revista de la Diputación Provincial de Barcelona*, pàgs. 65-72.
- A. BERNAT I CONSTANTÍ, 1994, «Les barraques de pedra seca de la Conca mitja del Gaià (Alt Camp)», *Actes IV Congrés Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Palma de Mallorca.
- M. BRUGUÉS I BRUGUÉS, 1991, *Exposició monogràfica de barraques*. Castellolí.
- L. CAPDEVILA I FORNELL I F. SÁNCHEZ I AGUSTÍ, 1992, *Flora i història de Sallent*, Escola-Taller Arquitecte Porta, Moià, pàgs. 54, 62-65.
- X. CASANOVAS i M. SORELLÓ, 1990, «Recull bibliogràfic de les construccions de pedra en sec a l'àmbit dels Països Catalans», *Actes I Col·loqui Internacional de construccions de Pedra en Sec*, Barcelona.
- M. FORTEZA, 1955, *Muros i cabañas. La mampostería en seco en Baleares*, Palma de Mallorca.
- J. GAVARRA, 1990, «Les cabanes de volta circular a la comarca de les Garrigues», *Actes I Col·loqui Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Barcelona.
- F. MARTÍN, 1990, «La construcció de volta circular a la comarca de les Garrigues», *Actes I Col·loqui Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Barcelona.
- M. L. MUNTANÉ, 1994 «El país pedra a pedra», *Serra d'Or*, Publicacions de l'A-

badia de Montserrat, pàgs. 23-26.

C. RIBA I GABARRÓ, 1990, «Les barraques de pedra seca a la Pobla de Claramunt. Testimoni sòcio-econòmic d'un municipi de l'Anoia», *Actes I Col·loqui Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Barcelona.

C. RIBA I GABARRÓ, 1994, «Obra de pedra seca a mercè de l'economia», *Actes IV Congrés de Construccions de Pedra en Sec*, Palma de Mallorca.

J. RIBA I GABARRÓ, 1960, *Toponímia de la Pobla de Claramunt i el seu terme*. Premi Eduard Brossa CECI, Igualada, pàgs. 36-39.

J. RIBA I GABARRÓ, 1990, «Arquitectura camperola», *Diari d'Igualada*. Gràfiques Anoia, S.A. Igualada, pàg. 58.

ZVI RON, 1990, «Stone Huts in mountain agriculture in the Holly Land», *Actes I Col·loqui Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Barcelona.

ZVI RON, 1994, «Microclimatic importance of stone huts in the Mediterranean region», *Actes IV Congrés Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Mallorca.

J. RUBIÓ I BELLVER, 1914, «Construccions de pedra en sec», *Anuario Asociación de Arquitectos de Cataluña*, Barcelona, pàgs. 35-105.

J. M. SOLER I BONET, 1994, «Barraques, feixes i tines, construccions per a la vinya a la comarca del Bages», *Actes IV Congrés Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Palma de Mallorca.

J. M. SOLER I BONET, 1994, *Les barraques de vinya. Les construccions de pedra seca a la comarca del Bages. Els municipis d'Artés i Calders*. Centre d'Estudis Bagenques, Col·lecció Quaderns/9, Manresa.

M. A. SUBIRATS, 1990, «Les construccions en pedra seca a la comarca del Montsià», *Actes I Col·loqui Internacional de Construccions de Pedra en Sec*, Barcelona.

R. VIOLANT I SIMORRA, *Les barraques de viña de paret en sec del Pla de Bages*, Altafulla, Barcelona, pàgs. 169-182.

17. Palma de Mallorca acollí (setembre 1994) el IV Congrés Internacional de Construccions de Pedra en Sec, amb la participació d'un centenar de congressistes. Les illes Balears són pioneres en la creació d'una escola de formació de professionals de la pedra en sec i en la rehabilitació d'obres de pedra seca, orientades a activitats de turisme verd.

18. Les poblacions bagenques de Calders i Artés tenen uns itineraris propis, publicats en l'obra citada de Soler i Bonet, pàgs. 45-60.

A les envistes del Centenari del Cinema: el Certamen Selectiu UNICA

Joaquim Romaguera i Ramió (AEHC)

ALGUNES REFLEXIONS PRÈVIES

Ja són cinc anys que un servidor escriu la crònica crítica a *Muntanya* del Certamen Estatal de Cinema i Vídeo No Professional Selectiu UNICA. Cinc anys com a membre del Jurat d'aquest concurs, el més «transcendent» que se celebra a l'Estat espanyol pel fet elemental que els films seleccionats concursen internacionalment i es projecten davant una multitud de cinèfils d'arreu del món. I enguany, encara, l'esdeveniment del Centenari del Cinema fa que aital transcendència adquireixi un valor afegit, un *plus* que feia més llaminer participar-hi i que per al Jurat repercutís en el sentit d'una responsabilitat seleccionadora tal vegada un poquet més accentuada que no pas en d'altres edicions, encara que tampoc massa, perquè hi havia el que va arribar i amb allò ens les vam heure. El fet de ser el certamen més veterà i de prestigi de l'Estat fa que els seleccionadors procurin filar ben prim i no abaixar el llistó. Sempre és millor participar amb menys minuts que quedar malament per voler totalitzar el màxim permès de minuts a projectar per país.

Si hom reunís totes les cròniques del certamen del Centre Excursionista de Catalunya que mena al concurs de la UNICA, es podria resseguir fil per randa l'evolució i/o involució del cinema amateur espanyol amb una aproximació força fidel al que ha donat de si la pràctica amateurista arreu de les autonomies i regions espanyoles. Seria, hauria

de ser, una recerca que caldria fer, que algun investigador de la nostra cinematografia hauria d'acabar, perquè el cinema amateur (o d'amateur, que deia Don Delmiro de Caralt) espanyol és, ha estat sempre mal estudiat, poc considerat. I a fe de Déu que mant cineasta avui conegut o fins i tot alabat, va fer les seues primeres cintes dins les coordenades de l'amateurisme. Alguns ara se n'avergonyeixen i silencien en les seues filmografies «oficials» la trajectòria d'amateur; d'altres maquillen els seus primers anys en forma de curmetratges de joventut, d'aprenentatge.

CONCRECIIONS A L'HORA D'UN BALANÇ

Enguany, el Jurat ha estat format per Oriol Bassa, president de la Federació Catalana de Cineclubs; Toni Garriga, cineasta, guardonat amb 21 medalles UNICA; Alfons Hereu, cineasta, ex-president del Festival de Cinema Amateur de la Costa Brava; Pere Parera, de la Secció de Cinema i Vídeo del CEC (secretari del Jurat); Josep-Jordi Queraltó, delegat de l'Estat espanyol a la UNICA (amb veu); Joaquim Romaguera, investigador i historiador del cinema; Encarnació Soler, col·laboradora de l'Arxiu d'Audiovisuals de la Generalitat (Filmoteca); Jordi Tomàs, cineasta, guardonat amb una medalla UNICA; Lluís Valentí, director del Festival de Cinema de Girona.

I aquest Jurat s'ha trobat amb: 14 argumentals/ficcions, 7 documentals, 2 semidocumentals i 2 animacions argumentals. O sia, que se les ha hagut d'heure amb vint-i-cinc cintes procedents concretament de Catalunya (11), Euskadi (4), Andalusia (3), País Valencià (2), Madrid (2), Aragó (2) i Galícia (1).

No és, de bell antuvi, una gran representació, perquè sabem del creixent nombre de realitzacions d'amateur que es fan arreu del país, més ara que el vídeo s'ha popularitzat a cor què vols, i també gràcies a la proliferació de cursos, cursos i estudis a diferents nivells universitaris que es donen arreu. Vol dir que al Selectiu UNICA arriba ja una tria raonable del conjunt, per bé que no tot allò interessant que de segur es realitza a l'Estat espanyol.

Com a membre del Jurat, però encara més com a historiador del cinema del nostre país (el català i també l'espanyol), voldríem que la tria fos més nombrosa, perquè sabem que es fa més del que rebem al Centre Excursionista de Catalunya, però també perquè ens interessa saber i encara més veure què es fa en el cinema d'amateur o de no professional i com es fa —encara que ens vingui en suport videogràfic— arreu del país.

Estem acostumats, malauradament, que els mitjans mal anomenats informatius (premsa, ràdio, TV) i també, encara més malauradament, les revistes especialitzades en cinema silenciïn sempre, sistemàticament i/o voluntària, tot el que fa referència al cinema no comercial, incomplint així una de les premisses de què tant gallegen: informar del que hi ha, del que passa en matèria cinematogràfica, primer de Catalunya, després de l'Estat, a continuació de l'estranger.

Poc hi podem fer, nosaltres, per millorar aital situació, perquè cada volta que hi hem esmerçat pesquis per a fer-los saber les perles i guardons que s'han aconseguit aquí o més enllà, àdhuc els reconeixements internacionals recaptats, o les medalles honorífiques UNICA atorgades anualment, res no hem aconseguit. Hem de prescindir de la crítica periodística diària, perquè si així es comporta, nosaltres ens hem de preocupar dels pocs espais que existeixen pensant no tant en l'avui, sinó en el demà,

Fotogrames de Canle Aberta, de José Búa (Santiago de Compostela).

perquè amb vista a la història de la cinematografia d'amateur o de no professional catalana (i espanyola també, és clar) cal deixar constància d'aquelles fites que mereixen objectivament figurar en la seva cronologia.

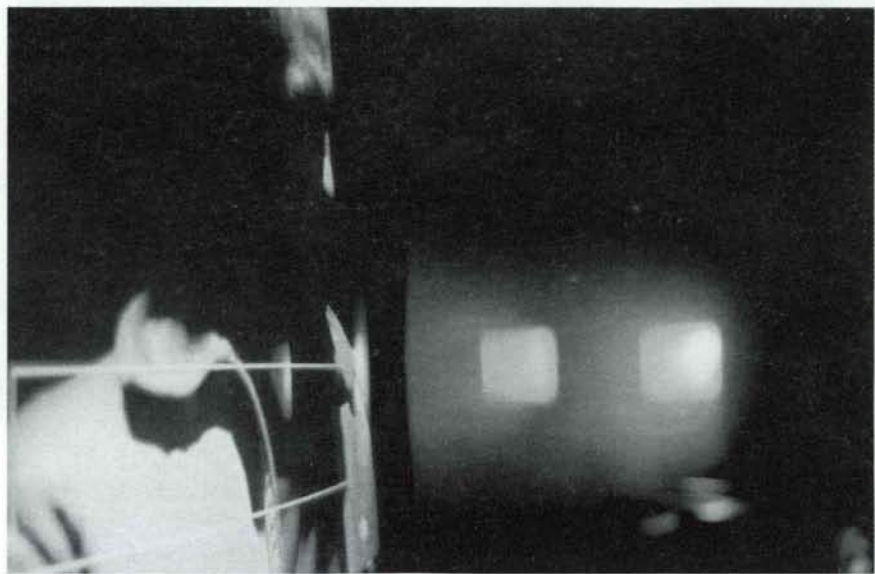
Que els més prominents i reconeguts historiadors del cinema català d'avui (i de l'espanyol igualment) desconguin, ignorin, no vulguin saber, no es preocupin de l'espai cinematogràfic que ocupa per mèrits guanyats d'anys l'amateurisme no ens hauria d'estranyar: és el pa que es mal menja... i tal dia farà un any!

QUATRE CONSTATAcions PERTINENTS

1) Es constata una millor qualitat en l'acabament dels films. Amb tot, el vídeo professional, quan es fa com cal, supera en escreix els formats filmics 8 i S-8 mm, qüestió aquesta que cada any veiem decantar-se cap a la videografia en detriment de la cinematografia, perquè aquesta és més costosa i perquè les noves (joves) generacions ja no han conegut les virtuts ni les qualitats (superiors) del 16 mm, avui d'alt cost.

2) Caldria que les durades de les cintes se cenyissin en el possible a l'estàndard dels 10-12-15 minuts, perquè força cintes s'allarguen excessivament amb relació al que en realitat ens ofereixen, vol dir que el guió no ha estat prou ben mesurat, o que la realització ha estat massa complaent, o que el muntador/editor no ha fet la feina amb exigència.

3) Es palesa un excés de violència, truculència, «sang i fetge» en massa films, una constant que no tan sols ens procura una pregona preocupació, sinó que ens fa pensar en un «mimetisme» generacional que no sempre queda prou explícit en la trama que se'ns transmet, que volen fer-nos arribar en forma «transcendent». La «cosa» per la «cosa» mateixa és sempre un risc que necessita un suport ideològic sòlid (també ètic i estètic, és clar) per a fer-

nos-la creïble, seriosa, passadora.

4) L'ús i a voltes l'abús de músiques i muntatge a la manera de telefilm, com una mena d'altre «mimetisme» derivat de les formes televisives imperants, es fa massa present en força cintes, la qual cosa mereix si més no una reflexió pel que fa a estètica pròpia, a personalitat inherent a una cultura diferent, la nostra i no cap d'importada, i també a la carència de creació individual, de risc a l'hora de fer, imaginar, plasmar en imatges i sons allò que és el món del cineasta que vol reflectir a través o mitjançant una història, un document audiovisual.

LES OBRES A CONCURS

Anem ara a comentar les cintes seguint l'ordre de programació establert, allò que el Jurat va veure, a part de l'atenció que algun títol va merèixer i que es va tornar a repetir, cosa que sol anar molt bé quan hi ha diferències entre els membres o quan l'obra interessa per si mateixa i convida a mirar-se-la una altra volta.

Secció UNICA-Joventut

Historia de una mente deformada, de J. C. Marí, disset anys (Dènia [Alacant]) (vídeo, 7'). Cinta d'animació, amb un dibuix molt personal, de traç senzill però expressiu, al servei de vuit historietes, gags gens banals, amb in-

tenció, que freguen això que ara en diuen el *gore*, aquí un poquet *light*, però ja amb punxes d'expandir-se i ésser més contundent en els missatges, minimalistes però originals. Va ser seleccionada per unanimitat.

Amort, de Carles de la Prida, vint-i-cinc anys (Barcelona) (vídeo, 3'). Déu n'hi do: una meuca a punyalades, ves!

Secció Copa del film minut

Yesca, de José i Manuel Lagares Díaz (Barcelona) (S-8 mm, 1'). Animació, mala imatge, cosa truculenta: fallida.

La festa més animal, de Joan Casamada (Terrassa [Barcelona]) (S-8 mm, 1'). Reportatge d'una dita festa tan animal com el correbous: un toret assetjat per jovent o viceversa. La música empitjora les imatges, preses amb poca cura i mal muntades.

Un cotxe fantàstic, de Francesc Santiago (Barcelona) (S-8 mm, 1'). Un parell de vailets condueixen a distància un cotxe que als grans, els seus pares, se'ls en va autònomament. Gag simpàtic tocat per aquella aura de film d'amateur retípic. Fou seleccionat generosament amb 4 vots dels 7 emesos.

Secció Selectiu UNICA

Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà! [sic], de Martí Arañó i Oller (Sant Cebrià de Vallalta [Bar-

celona]] (vídeo, 16'). Documental sobre el lloc, explicat verbalment en forma de discurs mal dit i mostrat a base de postals del paratge, dels animals que s'hi troben, de la vegetació que hi abunda. Fallida.

Problema de peso, de Rafael Sabater (Alacant) (vídeo, 30'), presentat pel Grup-3 Producciones [sic] & R.S. Ficción amb intèrprets, crèdits «a l'americana» i fotografia panoràmica de Rafael Lloret. Un atracament en uns grans magatzems per una dona amb pistola dona peu ben aviat a posar en ridícul els *maderos* i més tard els funcionaris de la comissaria. Els encarregats del cas són dos de la bòfia que se les heuen, però són de per riure. La cosa es trasllada a un tros de casalot moblat de donzelles egípcies i parapsicòleg inclòs, malfactor que ensinistra les seues víctimes perquè cometin robatoris com el de la dona. El primer que cau en el parany és el poli greixós, que ha de perdre quinze quilos. L' enxampen després d'una malifeta i li cauen sis anys. En sortir, és clar, ja ha perdut els quinze quilos. A continuació cau a mans del parapsicòleg el poli que va detenir el greixós. Total: un telefilm de lladres, donzelles, malfactor de fantasia i *maderos* de pa sucats amb litines.

Jon García (Autorretrato), de Roberto Francisco Cuesta Cuenca (Vitòria-Gasteiz) (vídeo, 11'). El videoasta s'autovideografia monologant: es fot dels acadèmics, draga, defeca, etziba frases escatològiques, representa lluita oriental, truca la Rosa, amb qui fa l'amor, que s'emprenya perquè la videoenregistra, la tusta i la deixa seca. Beu i, mig trompa, arenga l'espectador (a nosaltres!), agafa una pistola i amenaça disparar-se un tret, però la cinta s'acaba i, per tant, ja no sabem si s'ha suïcidat o no. La veritat és que ens deixa amb un pam de nas i tips i cuits de tanta follia banal, provocadora a cor batent. Amb tot, la idea original és bona, llàstima que estigui al servei d'aïtal descordament mental. Va rebre un parell de vots, ves.

Canle aberta, de José Búa (A Corunya) (vídeo, 9'). Presentada per Films da Favela, en gallec. Gran desplegament tecnològic informáticoaudiovisual comandat per un que monologa (l'altra cara de Jon García) «poesia in-

formàtica» amb segones i impostació davant la maquinària. Al final el seu missatge és entès i la resposta femenina és de connexió. Final feliç! Bon treball de càmera i adient música sintètica. Va ser seleccionada amb 7 vots.

Cosas de niños, de Sebastián Talavera Serrano (Sevilla) (vídeo, 6'). A base de fotos fixes, el videoasta presenta un seguit de terribles imatges denunciadores de desastres, mals, plagues i calamitats que afecten els al·lots del Tercer Món, acompanyades de música punyent adequada, rètols clars i sense concessions, amb alguna troballa tècnica visual ben aplicada. Va obtenir només 2 vots, llàstima.

El instante decisivo, de José Manuel Villanueva Fandos (Saragossa) (vídeo, 6'). Presentada per Sin Retorno Films. Noia amb una pistola a la butxaca. Més instantànies de la xicota. El fotògraf se les mira. El noi s'acaba suïcidant. No s'entén gaire, i això que la fotografia i el muntatge són visualment atrevits, eficaços.

Sueños de la princesa ligera, de Nerea Mazkieran Zelaia (Alsàsua [Nafarroa]) (vídeo, 6'). És una cosa molt literària que s'il·lustra a peu forçat. Oníric, un pic simbòlic, amb somnis d'una xiqueta invàlida. Pobrinys, narrativament i visual, poc imaginatiu.

Crisis, de Yolanda Mazkieran Zelaia (Alsàsua [Nafarroa]) (vídeo, 7'). Presentada per J. M. Lara Producción/Universidad del País Vasco, a partir d'una idea de Luisa Silva. Noia que no paga el lloguer i viu enmig de la brutícia. Ix i recull una senyora que ha caigut. L'ajuda, la cura, però se li mort. Li agafa els diners i toca el pirandó. Tristíssim, com en la cinta de la seua germana Nerea, però tot massa prim de realització.

La espera, de Nerea i Sara Mazkieran Zelaia (Alsàsua [Nafarroa]) (vídeo, 15'). Si les cintes anteriors eren primetes, aquesta tècnicament té encara més defectes (so directe dolent, il·luminació plana, salts de ritme, etc.). Més sòrdida que les anteriors, és també un drama rural, aquí amb triangle: una vídua, un gallard també vidu i el lleter del llogarret. El clímax va a més: anònims, gos mort, el vidu que es flagella, el vidu que s'emporta la vídua al llit... El que sembla bo és el dolent i ella la

víctima, és clar. Va obtenir 4 vots, merescuts. Però, renoi, quines històries els surt del magí i quin món ens retraten, aquestes germanes navarreses!

Boira dura, de Santi Caufapé i Mia Alberti (Lleida) (vídeo, 34'). El marit ix cap al cementiri cada dia després de dinar, ves. Es planta un postís i xerra amb una jove vídua. Acabat, escolta música marxosa i condueix a trontollons. Torna al cementiri i diposita flors en nínxols de vídues. Més tard acaba lligant amb la jove vídua. Una fotografia desencadena un conflicte entre la muller i la vídua. El marit mor en un accident de circulació. Aleshores la vídua de veritat va al cementiri a posar flors al marit, moment en què apareix un vidu que se li acosta... Justeta de fotografia, bona d'interpretació, especialment ell, bé d'ambient, irregular fotografia en color, història original, massa metratge. Va aconseguir 3 vots sincers.

El Rocío, luz y jarana, de Juan Rodríguez (Madrid) (vídeo, 16'). Reportatge del tradicional aplec religiós andalús, sense cap intenció ni punxa tant en les imatges com en el muntatge i el so.

Kelvin 310, d'Ángel Tirado Higuero (Sevilla) (vídeo, 21'). Presentada per Sospechosa, SA. Crèdits molt bons. So emfàtic. Càmera agosarada. Un film sobre el color massa efectista i que et deixa fred, tot i els colors calents que exhibeix i un muntatge treballat. Va aconseguir 1 vot d'un incondicional.

Jambo Kenia, de Carlos Daudén (Madrid) (vídeo, 21'). Videoviatge sense res a dir i massa llarg.

Supermercado... es un veritable reality-show, de Manuel Artigas (Vilanova i la Geltrú [Barcelona]) (vídeo, 4'). Mut, amb subrètols i la imatge de la vídeo-càmera com a ull fix que tot ho atrapa. I ara què? Ah!

Rèquiem, d'Esteve Rovira i Illa (Sant Esteve de Palautordera [Barcelona]) (vídeo, 27'). Una producció d'Isidor Llorca amb fotografia de José Antonio del Álamo. Un enamorat recorda l'estimada: monòleg. Surt cap a la platja i troba una noia malmesa. Fraternitzen, acaben units. Imatges encadenades d'alta intenció romàntica. Ella és aquella. Ell no pot més i ix a buscar-la. Els pares li expliquen que la xicota ja no tornarà mai més, perquè fa

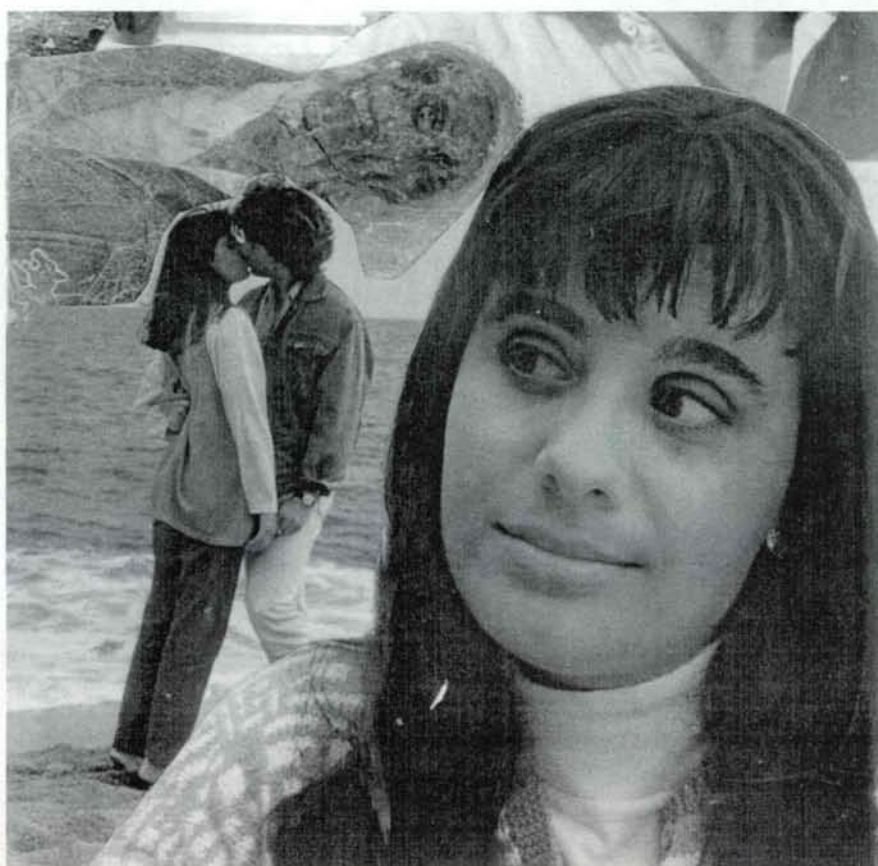
Fotogrames de l'obra *Rèquiem, d'Esteve Rovira* (Sant Esteve de Palautordera).

anys uns brètols la van maltractar i va traspasar. En el cementiri ell mor en caure damunt una creu. Magnífica posada en escena i fotografia, en particular l'escena del cementiri. Muntatge i ritme ben controlats. Música a voltes un pèl publicitària. Va ser seleccionada amb 7 vots. El cas d'Esteve Rovira és d'aquells que veus, i fa anys que ho veiem els qui coneixem la seua filmografia bàsica, que està cridat a fer el pas al professionalisme, perquè l'amateurisme, ja l'ha aprovat amb notable, i *Rèquiem* ho palesa fefaentment.

Entornando los ojos, de Santiago Choliz (Saragossa) (S-8 mm, 7'). Fantasia visual amb l'aigua com a il·lustradora d'una peça musical, o potser música a la qual es posen efectes d'aigua... a Panticosa.

Viaje a Eurythmides, de Miguel Ángel Entrenas (Còrdova) (S-8 mm, 15'). Ell és mestre, ella diu que no fot res, «nada de nada», però al seient de darrere hi ha fotos de Sant Sebastià cosit de fletxes. Marro, morro i juguesca entre la parella. Abans d'arribar a Còrdova sempre s'atura a l'ermita, el mite de Sant Sebastià. Arriben a Còrdova i ella se'l beneficia. Al final li lliga les mans i amb una ballesta li etziba un reguitzell de dards, ves. Sant Sebastià al cove! D'anys coneixem d'Entrenas el temari que li agrada tractar, i aquí comprovem que s'ha refinat i sofisticat a cor què vols, al temps que n'ha après, de fer cinema. Llàstima.

La jugada, de José i Manuel Lagares Díaz (Barcelona) (vídeo, 14'). Fotografia de Gerard Gormezano, per desdota del que ens té habituats. Patxi Bisquet, l'actor professional, amb un ganivet a les mans. Un escriptor de contes infantils paralític juga al solitari. Patxi el repta: si perd li tallarà un dit. Ell perd i se'l talla, clar. Plans, contraplans i música «de pel·lícula» al servei d'una retòrica conceptual de tall moralista, de logística davant una situació extrema. Bona interpretació de conjunt, diàlegs massa literaris que et distancien; fallida, en una paraula.

Pregúntale a Alicia, de José i Manuel Lagares Díaz i Alicia Ruiz (Barcelona) (vídeo, 26'). Una xicoteta renega de l'existència que li ha tocat en sort. Es troba amb un mossèn i conversen; li dóna les claus de casa. Ella hi va, li agafa el *mono*; ell arriba i la troba en plena crisi; li demana ajuda. Catarsi a causa del *mono*. Ella es queda a viure amb ell, que, a més, és artista del fil·ferro. Ella, però, es punxa. Ell l'acabarà traient del pou de la droga. Final feliç, optimista, esperançador. Història clara i ben desenvolupada, portada amb pols i creïble. Va aconseguir 3 vots ben merescuts.

Contestador, de Ramon Font i Fernando Lorza (Castelldefels [Barcelona]) (vídeo, 26'). Amb Josep Maria Ferré i Montse Cullerés. El «protà» és fotoperiodista. El seu contestador no para, mentre la càmera mostra l'estança. Tot déu l'assetja, el diari i altres demanant-li que porti la feina. Li'n passen de tots colors, sembla; té una dona que li fa les feines de casa que no pot parlar amb ell perquè està tancat al lavabo. El contestador continua etzibant-li missatges, això després del paperàs que ha fet el cap de setmana com

a professional, com a amant, com a pare, com a amic... Ufff! L'excés de metratge malmet una idea original, que podria haver estat mig còmica, mig crítica davant força situacions. Amb tot, va aconseguir 1 vot d'un devot. En mereixia algun més.

I aquí s'acaba la traca dels vint-i-cinc films/vídeos que vam tenir el plaer, a voltes la paciència, de visionar pensant en aquelles coses que explico al principi de la crònica, esperant que l'any vinent la collita sigui un poc més abundant i en conjunt de qualitat superior, i pensant també en aquest Centenari del Cinema que molts països ja estant celebrant i que a Catalunya, a Barcelona concretament, capital del cinema a l'Estat durant una pila d'anys, sembla que encara ens ho estiguem pensant, en particular la Generalitat, que no acaba de destapar la caixa dels millors trons i focs d'artifici que la cosa demana a bombo i plateret. Confiem encara que no farem salat, que si estan verdes maduraran abans de finir el 1995 i que per tot l'any vinent l'efemèride se celebri amb la màxima generositat i la dignitat esperonadora que Catalunya necessita en el camp que ens ocupa.

Portaceli i la Calderona, una serra per descobrir

Sento Puchades i Vila

*I aquell paradís cerquen,
en fila llunyadana,
per un costat la serra
que de Sagunt arranca
i a terra aragonesa
culebrejant se llança;
per altra part, la vila,
d'un castell coronada;
al ponent està Lliria,
i allà per on surt l'alba
al fi de la planura
el Puig i la mar blava.*

«Caseta Blanca»

Josep Aguirre i Matiol
(Vilanova del Grau, 1842
València, 1920)

La serralada de Portaceli i la Calderona és l'espai muntanyós més proper a la ciutat de València i a les poblacions de l'Horta Nord i el Camp de Morvedre. És a dir (per desgràcia del medi), l'espai natural més proper a una zona amb unes densitats demogràfiques molt altes. Per l'escassa distància, ha atret sempre els habitants de la zona, visió constant que tanca l'horitzó pel nord o ponent, respectivament. La bellesa dels paisatges, el caràcter dels

pobles i la presència de dos indrets religiosos de gran influència la popularitzaren.

Amb l'aparició dels corrents socials que, des de la ciutat, començaren a interessar-se per la muntanya pels seus valors de «puresa» i «conservació de les tradicions», la serralada, evidentment, es convertia en el seu camp d'acció. Prèviament, ja alguns literats de València, a la darrereria del segle XIX i seguint els models romàntics, varen encisar-se de la cartoixa de Portaceli i entorns.

Començat el XX, estiuejants, educadors, moviments juvenils i excursionistes (els pioners), començaren a recórrer l'espai, esquerp i desconegut,

entre Gàtova i Puçol. Era el moment de descobrir uns espais i un món que, tan a prop de les fàbriques i el tràfec urbà, restava «intacte». Afavorits per una xarxa ferroviària que, pràcticament, els deixava als peus de la muntanya (ai, el tren!), tota una generació de ciutadans considerà aquesta serra com a camp d'acció propi.

Passada la guerra, que tantes coses canvià, i de nou gràcies a la proximitat i al tren, els excursionistes que quedaven vius s'acostaven als pobles serrans per recórrer sendes i barrancs i dormir sota un llençol blanc, oblidant durant unes quantes hores misèries i frustracions. Algunes notes escrites per aquells protagonistes¹ ens parlen de les emocions viscudes.

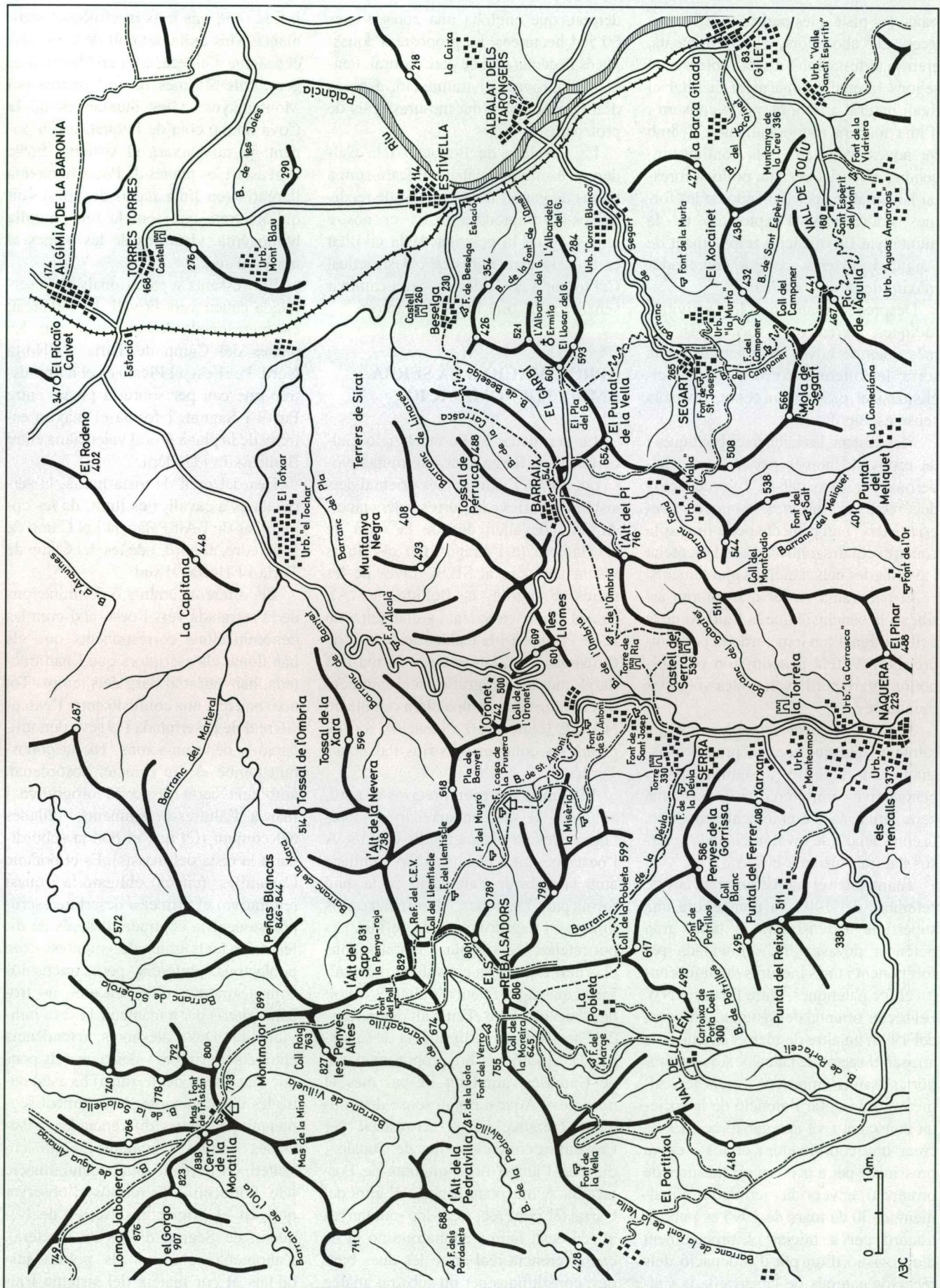
Amb l'arribada dels anys del «desarrollo», els valencians comencen a abandonar formes de vida que recordaven, potser inevitablement, l'època negra. Les millores de tipus econòmic i social feren que l'excursionista refusara la Calderona. Havien estat massa anys d'amor obligat! Els cotxes donaven noves possibilitats i la Calderona era una serra molt modesta.

Però el mateix procés de canvis socials portà una nova manera d'entendre la relació amb la natura. Comença la privatització i l'arrasament. L'aparició de la segona residència, motivada aparentment pel desig de viure enmig de la natura, provocà uns canvis en el medi impensables anys abans. La urbanització, les casetes, els xalets, els restau-

Des del castell de Serra, la Calderona, amb la mola de Segart al centre (any 1990). Foto: Sento Puchades.

LES NOSTRES MUNTANYES

rants, les pistes, les pedreres, les carreteres, els abocadors, els aterraments, eren manifestacions d'una febre social segons la qual és una meta facilitar el medi natural a tothom, per a consum i d'una manera individualitzada. I amb tot aquest panorama, els continus incendis, afavorits per una política forestal lamentable i per l'abandó de les formes tradicionals d'explotació de la muntanya. El valencià, zelós amant de l'aigua i la terra, com a depredador màxim de la seua amada.

Després d'abandonar les activitats lúdiques, recreatives i formatives, només dues de noves es practiquen a la serra: les diferents formes del motociclisme i el passeig en cotxe, invasors sense escrúpols.

Mentrestant, les iniciatives polítiques i de promoció només parlen de la Calderona per demanar-ne l'«ordenació» dels recursos amb «*fines sociales y recreativas*»² i un projecte per a limitar la construcció descontrolada és boicotejat i avortat des dels mateixos ajuntaments.

El panorama va fer que tothom arribés a la conclusió que la Calderona, la vella amiga, l'havíem perduda per sempre. Només feia penedir-se'n pel deshonor sofert, per la sort de les volgudes muntanyes.

Al començament dels anys vuitanta (almenys pel que toca al procés constructor), la situació s'estabilitza i les perspectives milloren. Arribats a una certa situació de creixement econòmic, la consciència de revaloració dels recursos naturals arriba a la serra.

Tanmateix, el monstruós incendi de setembre del 1992 va unir alhora una superfície extensíssima i una gran potència devastadora, alimentada pel fort ponent i unes mesures de lluita contra el foc patètiques, entre l'extrem NW i el sector oriental del sistema. A l'agost del 1994, un altre de menys extensió va arrasar el sector de Cucaló. Aquests importantíssims impactes varen fer, almenys, reviscolar l'atenció de la societat conscient i va aplegar forces. Es va crear una coordinadora cívica i es va pressionar per a aconseguir mesures de protecció envers la serralada. Finalment, el 30 de març de 1995 es publicà l'acord per a iniciar el procediment d'aprovació d'un pla d'ordenació dels recursos naturals de la serra de la Cal-

derona, que engloba una zona d'unes 60.504 hectàrees. La proposta d'aquest pla és la declaració de parc natural. Pendent d'aprovació i tramitació, a hores d'ara encara no hi ha mesures reals de protecció.

La serralada de Portaceli i la Calderona és al nostre abast. Encara som a temps de gaudir d'uns espais, de recórrer-los i d'aprendre'n. És el nostre temps, el de la pràctica de la civilitat contra els usos egoistes i destructius. Cal tornar a la Calderona per a caminar senzillament, oïnt i sentint l'entorn.

APROXIMACIÓ A LA SERRA. ÀMBIT I DENOMINACIÓ

La serralada de Portaceli i la Calderona és la llarga alineació muntanyosa que forma l'extrem més oriental dels sistemes ibèrics a les terres valencianes. Aquests davallen des de la serra de Javalambre (a l'Aragó amb els límits valencians) cap al SE, a través de les serres d'Andilla, la Bellida, les Alcubles i la Cova Santa, i s'uneixen amb la de Portaceli i la Calderona al coll de Carcasés. Així, la serralada forma una llarga muralla orogràfica sense solució de continuïtat, amb una clara orientació NW-SE (com tota l'alineació), tot separant les conques dels rius Palància i Túria.

Els límits són prou precisos al nord, a l'est i al sud, en aixecar-se directament des de planes i valls de rius. A l'oest (més precisament al NW), enllaça amb la resta de l'alineació de la qual forma part. És, doncs, a l'oest cap on els límits són més arbitraris de definir, i es pot retallar o eixamplar l'àmbit segons el criteri triat. S'ha considerat, generalment, que aquest punt d'enllaç és el coll de Chervilla, amb el curs alt del barranc de Carraixet com a límit oest de la serralada. Modificant-ho, proposem el coll de Carcasés, ampliant l'espai més al nord-oest. Aquest espai, sense denominació comuna, ja va ser tractat per Cavanilles com a «montes de Cucaló», dins de l'àmbit dels «montes de Portaceli». A més, tant seguint el curs del Carraixet com recorrent les muntanyes al seu oest, hom s'adona que no hi ha cap diferència real entre les dues bandes, constituïdes per un substrat anàleg

i, fins i tot, uns trets morfològics semblants. Més enllà del coll de Carcasés, el sistema s'aixeca, com un bloc homogeni, fins als més de mil metres del Montemayor, a les muntanyes de la Cova Santa, cota de la qual, cap a ponent, ja no baixarà el sistema. Entre Carcasés i les planes de Puçol hi ha una llargària (en línia recta) de vint-i-vuit quilòmetres, que sembla una muralla homogènia, vista des de les planes al nord i al sud.

Els vessants septentrionals de la serralada cauen vers la vall del Palància; els meridionals descendeixen vers les planes del Camp de Túria i l'Horta Nord. Per l'est, el Picaio és el darrer estrep que cau per sobre la plana, entre Puçol i Sagunt, i forma el màxim esteny de la plana litoral valenciana entre Benicàssim i Cullera.

Des del punt de vista humà, la serralada és a cavall, i és límit, de les comarques de l'Alt Palància i el Camp de Morvedre, al nord, i de les del Camp de Túria i l'Horta, al sud.

Els diferents àmbits o delimitacions de la serralada vers l'oest, així com les denominacions corresponents que els han donat els escriptors que l'han tractada, han variat al llarg dels temps. Tot això ha creat una confusió entre l'extensió real de la serralada i la seva denominació o denominacions. Hi ha contribuït també el seu caràcter desordenat, amb una certa dispersió orogràfica i manca d'altures preeminents i aïllades del conjunt (fet que el podria subordinar a la resta del massís). És el botànic Cavanilles³ (citació obligatòria i quasi reiterativa) el primer a descriure escrupolosament la contrada; després de diferenciar tants grups de «montes» com poblacions, prefereix, però, tractar-los com a «montes de Portaceli», no trobant criteris per a mantenir la seva individualitat. Des d'aleshores, la tendència entre els escriptors valencians (els pocs que han tractat del territori) ha estat entre les dues opcions: el tractament segmentat per serres diferenciades, associades sempre a la població que envolten, o l'unificat sota la denominació «de Portaceli». És curiós d'observar que, en el primer cas (serres de Nàquera, de Segart, d'Olocau, etcètera), s'anomena solament els pobles instal·lats al cor mateix del sistema i als

LES NOSTRES MUNTANYES

El poble de Segart, sota la cinglera del Garbí. Foto: Sento Puchades.

vessants sud, més pròxims a la ciutat de València; així, no s'escriu de la serra de Gilet, de la d'Estivella o de la de Sogorb, tot i que una bona part del vessant nord és dintre del seu terme. A partir dels anys vint d'aquest segle, el topònim Calderona s'estén, i arriba fins i tot a l'àmbit del de Portaceli i el suplanta. Realment, és durant aquest segle, i més concretament als darrers quaranta anys, quant les necessitats sistematitzadores han plantejat els problemes de nomenclatura per als grans accidents geogràfics i, doncs, s'han buscat les solucions sempre unificadores i, per tant, empobridores. Però, així i tot, com és possible tan grans diferències per a tractar una serra modesta?

Els relleus muntanyosos, sempre geogràficament complexos, han estat un món tancat per als seus habitants, que els han fet seus, humanitzant-los mitjançant un llarg procés de segles. Dins d'aquest procés, donar nom a tots els accidents, per insignificants que foren, és una de les maneres de conformar la natura a la mesura humana. La muntanya, com a món, és formada per un ric trencaclosques on caben tant els elements de tipus natural com els introduïts per l'home. És, des d'aquesta visió, com és possible la diversitat de

noms de lloc. Des del fons d'una vall hom anomena les muntanyes i barrancs que formen l'horitzó, però difícilment es pot tindre una visió tan gran de conjunt per a necessitar noms que agrupen diverses muntanyes. Però aquesta escala, la dels micromons que formen cada una de les valls, cada un dels vessants de la muntanya, no aprofita per al visitant, habitant de la gran urbs, tècnic, buròcrata o científic.

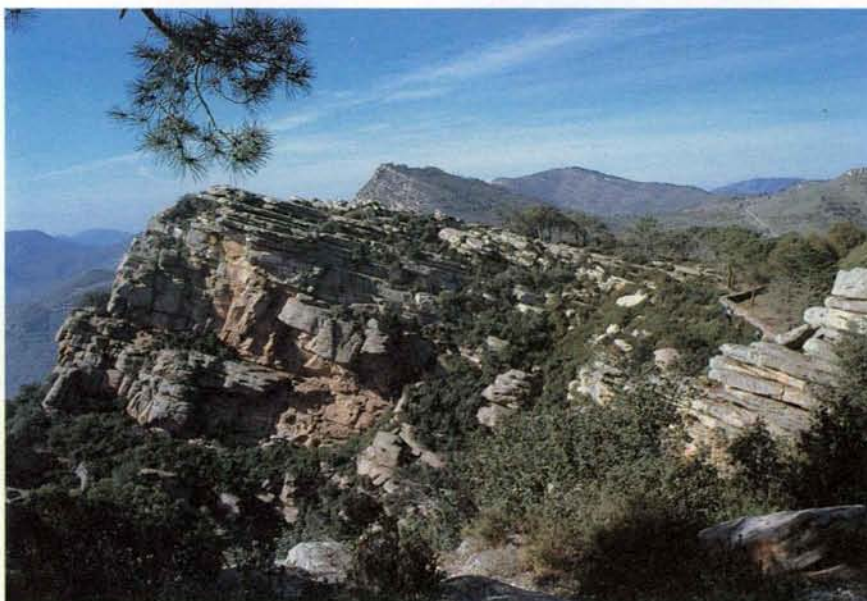
El que és segur és la realitat d'un sistema muntanyós que, com diem abans, forma una llarga muralla sense depressions o accidents importants que la segmente. Aquest argument és el més important a favor d'una denominació unificadora de l'espai. Aquesta aline-

ció, però, sí que té un total de quatre passos o punts «baixos» que comuniquen, i històricament com a vies de comunicació, els dos vessants de la serra. Aquests colls són els únics punts que «separen» en sectors el muntanyam i són els que donen peu a les diferents denominacions per a un mateix conjunt.

Farem un repàs als sectors delimitats pels colls esmentats per tractar de situar els antecedents de denominació. De NW a SE i seguint la carena, amb la imaginació necessària per a oblidar l'existència de les actuals carreteres que condicionen la comprensió, hi ha:

Sector A. Al NW una collada marca un important punt d'inflexió a l'alineació Javalambre-Calderona; és l'esmentat coll de Carcasés. A l'est s'estén un gran bloc amb una altitud mitjana prou elevada (700-800 m), sense denominació concreta. És el sector que Cavanilles anomena «montes de Cocaló». Aquest finalitza a l'est en un altre coll, el de Chervilla, pas obligat entre el camp de Lliria i Sogorb i, per tant, camí històric.

Sector B. Del coll de Chervilla, al sud, neix l'anomenat després barranc de Carraixet. Des d'aquí a l'est continua el massís per un sector esquerp, on

El Llosar del Garbí. A segon terme, el Puntal de la Vella. Foto: Sento Puchades.

s'aixequen les cotes més altes. És el que, ja des de Cavanilles (final del segle XVIII), hom coincideix a anomenar serra de Portaceli, perquè al sud i als peus de la muntanya, la cartoixa de Portaceli domina l'àrea amb la seua secular personalitat.

Sector C. El sector anterior finalitza al coll de l'Oronet (segons la cartografia oficial, coll de la Vinya), per on passa l'històric pas d'Alcalà. Al sud del coll es forma la valleta de Serra i Nàquera, afluent del Carraixet. Vers l'est el massís es fa estret, perd altura (menys l'Alt del Pi, cap cota no arriba als 700 metres) i la carena principal perd definició. És l'àmbit on primerament i per extensió s'aplicà el nom de serra de la Calderona, pel coll del mateix nom on acaba el sector.

Sector D. Comença al coll de la Calderona, un altre pas històric entre l'Horta i els pobles de la ribera del Palància, i situat prop del convent del Sant Esperit, al qual també dona pas des del sud. Més a l'est, s'estén el darrer bloc, fins al Picaio, per sobre la plana.

És a partir dels anys quaranta i cinquanta quan el topònim Calderona comença a popularitzar-se i a abastar cada vegada més territori. Val la pena llegir les notes al respecte que Josep Soler Carnicer escriu en algunes de les seues obres⁴. És Soler, sense cap dubte, qui més ha reflexionat sobre aquest tema. Soler escriu sobre l'antiguitat i àmbit de les diferents accepcions de la serralada. Resumint i remetent-vos als seus treballs, el que queda clar és la clàssica diversitat de noms i àmbits per a un mateix sistema muntanyós; repassant escrits clàssics i moderns, Soler arriba a la conclusió que són els excursionistes els qui encunyen el mot Calderona per a tota l'extensió de la serra, arribant fins a la vall del Carraixet i que és el concepte que més s'ha utilitzat modernament.

En definitiva, creiem que s'ha d'arribar a una denominació comuna per a tota la serralada i que aquesta ha de replegar els criteris de tradicionalitat i arrelament històric amb els de popularització moderna, no condemnant-ne cap dels dos. Proposem, tot i reconèixer els seus defectes, la denominació global de serralada (a l'accepció de «conjunt de muntanyes que forma generalment

un sistema més llarg que ample») de Portaceli i la Calderona. L'oblit d'una de les dues denominacions o la imposició de l'altra no poden més que empobrir el patrimoni lingüístic i cultural valencià.

EL RELLEU

Malgrat l'espai relativament reduït que ocupa, la serralada de Portaceli i la Calderona és una mena de trencaclosques per la complexitat del seu relleu. A l'observador puntual, el massís se li apareix com un desordenat conjunt de barrancs, puntals i moles. Evidentment, és un panorama per a dir que som davant d'un paisatge esquerp, quasi caòtic. Només alguns trets semblen clars: les altituds disminueixen d'oest a est, a mesura que s'acosten a la mar i, tant al sud com al nord, les falces de les muntanyes es confonen amb les planes del Palància i l'Horta.

Evidentment, els materials que componen la serralada tenen la seua responsabilitat. Aquestes muntanyes, del trias amb retalls juràssics, són compostes de calcaris, dolomies i gresos roigs. Aquests gresos són els populars *rodenos* que donen la característica coloració a la serra. Els contrastos litològics també determinen una vegetació tan variada.

Per a entendre millor aquest relleu es poden diferenciar tres sectors a la serralada, coincidents amb els sectors esmentats en l'apartat anterior (els sectors C i D dins de l'oriental):

Sector occidental: entre el coll de Carcasés (702 m) i el coll de Chervilla (713 m).

El sistema no té una carena definida i el relleu és dominat per masses arrodonides i algun altiplà. El més important d'aquests és les Navas, a una cota mitjana que s'aproxima als vuit-cents metres. D'entre les altures més importants cal destacar per la seua individualitat, el Puntal del Pollino (811 m), la Gabarda (813 m), el Puntal de Albalat (826 m), l'Alto de Lozano (824 m), l'Alto de Chervilla (826 m), l'Alto Romero (818 m), l'Alto del Rejo (836 metres), el Piezarroya (845 m) —de formes força esveltes— i l'Alto de la Calera (850 m). Com veurem, malgrat la man-

ca d'alineacions del sector, les cotes arriben a una altitud mitjana prou elevada. Els barrancs corren, al nord, al riu Palància, mitjançant la rambla d'Uñoz i, al sud, o bé directament al Túria per la rambla d'Escarigüela o al barranc de Carraixet.

Els terrenys són ocupats per ametllers, vegetació de carrasques i pins (els terribles incendis de 1987 i 1992 varen destruir una riquesa forestal prou important), i per camps militars a l'aiguavés sud (la vall del barranc de la Garrofera i el caseriu de Marmalé). El mateix Marmalé i el mas d'Uñoz eren uns poblaments prou importants a la serra. Destaquen en el sector les fonts de Caparrotà, Oro, Alameda, Fuenfría i del Rebollo (antic rebollar relicte en la toponímia?).

Sector central: serra de Portaceli.

Entre el coll de Chervilla (713 m) i el coll de l'Oronet (500 m).

Es tracta del sector on el conjunt de muntanyes i vegetació el fan més interessant de recórrer. També és on es troben les màximes altituds de la serra. La carena a partir del coll de Chervilla, queda clarament definida amb les cotes més importants. Seguint-la d'oest a est, trobem el pic de l'Àguila (878 m), el Cardaire (832 m), la Loma Jabonera (876 m), una mica desplaçat al sud de la carena principal i màxima cota de la serralada, el Gorgo (907 m), el Cerro de la Moratilla (838 m), el Montmajor (899 m), al nord i sud de la carena Peñas Blancas (846 m) i les Penyes Altes (825 m), la Penya-roja (829 m) i l'Oronet (742 m); al nord d'aquesta carena les cotes són més minses i resten confoses per l'altivesa de la carena principal. Per contra, al vessant sud d'aquesta, una sèrie d'altures, tallades per profunds barrancs, donen al sector un atractiu especial. Cal destacar el bloc dels Rebalsadors (806 m), que, encara que de cim aplanat, forma una mena de submassís.

La serra de Portaceli, amb la cartoixa als seus peus, ha conservat una bona riquesa forestal, on cal destacar les suredes. Aquestes contrades, per la manca de terres per al conreu, no han estat gaire poblades, llevat dels casos del caseriu de l'Olla i del mas de Tristan, segons diuen, restes de punts forts al cor de la serra. Pràcticament tot el sec-

LES NOSTRES MUNTANYES

La font del Poll, situada al cor de la serralada. Foto: Sento Puchades.

tor pertanyia a la cartoixa de Portaceli, sobre el qual exercia el seu domini per a l'explotació dels recursos. Als peus de la serra, al sud, la Cartoixa i la Pobleta són dos poblaments excepcionals. Com a cultius només cal parlar de xicotetes hortes al costat de les fonts; la resta, abandonats els antics bancals, és pràcticament erm. D'entre les fonts, molt abundants, en destaquen algunes de les més famoses de la serralada: del Poll, del Marge, del Llentiscle, de l'Abella, de la Mina, del Verro, de la Prunera, de la Déula, etcètera.

Sector oriental: serra de la Calderona estricta.

Entre el coll de l'Oronet (500 m) i les planes de Puçol s'estén el sector més complex de la serralada. Les cotes van descendint a mesura que s'acosten a la mar, encara que els seus valors reals semblen més importants, aixecats bruscament i directa des de les planes. La carena principal es trenca en una sèrie de blocs dispersos, units per la base i separats per barrancs fondos; abunden les formes tabulars. L'efecte de descens en graderia vers la mar és més evident i els perfils de les muntanyes destaquen força amb individualitat. D'oest a est hi ha les Llomes (609 metres), l'Alt del Pi (716 m), al SW del qual destaca l'esvelt alteró del castell de Serra (536 m), el Puntal de la Vella (654 m), el Garbí (601 m), amb un formidable penya-segat al SE, la mola de Segart (566 m), el Xocainet (438 m), el pic de l'Àguila (467 m) i, finalment, el Picaio (373 m).

Aquest sector, el de la Calderona, destaca per l'enorme impacte de les colònies de residència temporal i de les casetes construïdes pertot arreu. Als darrers anys, un nou impacte ha vingut a empitjorar-ho, les transformacions agrícoles, principalment de cítrics, que han modificat enormes masses de terres amb unes obres que hom qualificaria de faraòniques, si no fos per l'estupidesa, irresponsabilitat i irracionalitat amb què es realitzen. Malgrat tot això (amb els incendis, és clar), la peculiar fesomia de les muntanyes i les vistes, sempre

espectaculars, sobre les planes verdes i tot el golf de València, donen a aquest sector de la serralada un caire particularment encisador.

El poblament tradicional a l'interior de la serra és pràcticament nul. Els conreus tradicionals de secà són abandonats i solament les hortes vora l'aigua i prop dels pobles resten com a explotacions tradicionals. El convent del Sant Esperit, al terme de Gilet, és un racó molt estimat pels valencians, amb racons tranquils i delitosos prop del món urbà. Tanmateix, aquest racó va veure néixer el primer acte excursionista valencià: el campament que va posar les bases per a desenvolupar un moviment social consolidat i del qual nosaltres mateixos voldríem ser hereus i part. Prop del monestir, lloc de pas històric entre el nord i el sud de les muntanyes, el coll de la Calderona (215 m) ha donat nom a tot el massís. Aquest sector de la serralada també és famós per les seues fonts; destacaríem les de l'Ombria, la popular de Barraix, la de l'Or, Sant Josep, de la Murta, de Beselga, del Campaner, etcètera.

XARXA HIDROGRÀFICA

Una xarxa de barrancs i rambles drenen la serralada, portant les aigües des de la carena principal vers els cursos principals: el riu Palància al nord, el riu Túria i el barranc del Carraixet al sud.

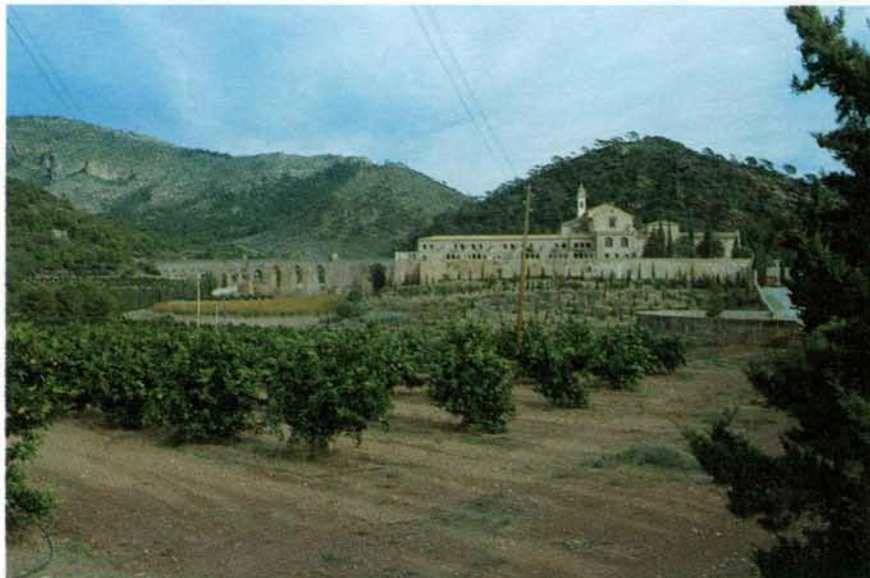
Cal destacar l'existència d'un curs

autòcton: el barranc del Carraixet. Neix al sud del coll de Chervilla, entre els termes d'Altura i Gàtova, amb el nom de barranc de Chervilla (que canviarà diverses vegades al seu curs). Amb una direcció nord-sud, replega les aigües del sector occidental del sistema; ja fora de la serra, fa una inflexió al SE, passa per Bétera i replega les aigües que li arriben pel nord de tots els barrancs del vessant sud, fins a desguassar en la mar, a la platja d'Alboraia. Com la resta de la xarxa, el Carraixet és temible en èpoques de fortes pluges. En la seua història té una llarga llista d'avingudes.

Com és habitual en aquestes contrades mediterrànies, els cursos són de règim estacional, rambles seques que porten aigua només en èpoques de pluges. En alguns casos, l'abundància de la font o ullal i el terreny de gresos (amb menys filtracions que el calcari) fan que les aigües córriguin tot l'any, tot i que no solen arribar fins al curs tributari.

Un caràcter comú a la xarxa hídrica de la serralada és l'escassa llargària dels cursos, els forts pendents, els cabals minsos i la irregularitat extrema.

Per l'escàs cabal i el trencat relleu, els barrancs de la serra han estat els primers camins naturals per a transitar-hi. Així, els cursos dels barrancs de la Calderona, del Salt, de Nàquera, etc., han estat passos tradicionals. A les capçaleres dels barrancs, els colls són passos obligats per a comunicar les valls veïnes.

La cartoixa de Portaceli (any 1988).
Foto: Sento Puchades.

Les fonts són particularment nombroses a tot el massís i donen aigües als cursos abans esmentats. No farem una detallada relació de totes elles, perquè cauríem en l'oblit, segur, d'algunes, però cal destacar la qualitat de les aigües i el seu tradicional comerç. Efectivament, alguns naixements d'aigües de la serra han gaudit de fama per la seua qualitat o com a curatius al llarg del temps. Cavanilles ja comenta de la font del Llentiscle: «...es cristalina, pura y excelente, y por tanto estimada en la capital, donde la venden los de Serra»,³ de la mateixa font; Emeterio Muga, més de cent anys després, escriu: «...de sus ricas aguas se llevan diariamente centenares de cántaros a Valencia».⁷ Entre les més famoses, a més, cal afegir-hi la de Barraix (Estivella) o la de l'Or (Nàquera), de les quals, fins ara, es fa objecte de comerç i s'han de veure les cues que fan els aiguadors arribats des de les poblacions veïnes de Sagunt i de València per a proveir-se'n.

VEGETACIÓ

Un dels aspectes que més singularitza el paisatge d'aquest espai de muntanyes, comú a la veïna serra d'Espadà, és l'abundància del substrat triàsic que dona l'especial importància i bellesa a la seua vegetació. Encara millor, el contrast entre la que ocupa els terrenys silicis i la que ocupa els calcaris, entre zones d'ombria i de solana, entre sols degradats i d'altres de més madurs. Les particularitats de sòl i climàtiques condicionen formacions vegetals i fins i tot espècies botàniques exclusives i endèmiques. Açò, és clar, afectat pels forts impactes que sobre la vegetació ha suposat els greus incendis ans esmentats.

Però, tot i que no podem fer-ne una relació en detall, cal parlar de:

a) Les zones més desenvolupades (almenys abans de l'incendi del 1992): racons humits i ombrívols amb presència fragmentària de carrascars litorals millor o pitjor estructurats i suredes amb una gran riquesa d'arbustos i lianes al sotabosc (barrancs del Verro i la Falaguera, Montemayor, la Jabonera, el Gorgo, Penyes Altes, etcètera); carrascars continentals en petits rodals del sector nord-occidental de la serra, més elevada i humida, i en certs indrets

(Gorgo, mas d'Uñoz, barranc de la Saladella) rodals d'exemplars de roure valencià.

b) Els boscos de pinedes en substitució de les comunitats anteriors, on, depenent del substrat, trobem les pinedes de «rodeno» (*Pinus pinaster*) als terrenys silicis i el pic carrasc (*P. halepensis*) als calcaris, acompanyats d'un estrat arbustiu amb romaní, albada, estepa, bruc, llentiscle, margalló, llistó...

c) La màquia d'arbustos de fulla sempre verda, on trobem l'arboçer, el bruc, la coscolla, el marfull, el romaní, etcètera, segons l'altura, la insolació i el grau de degradació. On hi ha una formació arbustiva baixa i densa, és dominada pel coscoll i el llentiscle, acompanyats per esparregueres, margallons i murta.

d) Les zones de solanes i els llocs més eixuts, refugi de plantes que corresponen al sud-est semiàrid ibèric, i els terrenys abandonats on primer apareixen zones de matollars i gramínies.

POBLAMENT

Les poblacions a les quals pertanyen les terres de la serralada de Portaceli i la Calderona són:

A la comarca de l'Alt Palància: Altura i Sogorb.

A la del Camp de Morvedre: Algímia de la Baronia, Torres-Torres, Estivella, Segart, Albalat dels Tarongers, Gilet i Sagunt.

A la del Camp de Túria: Gàtova (ben recentment ha pogut canviar de província), Marines, Olocau, Serra, Nàquera i Bétera.

A la de l'Horta Nord: Puçol.

Els pobles de la comarca de l'Alt Palància, així com Gàtova i Marines de la del Camp de Túria, són de parla castellana, fet que explica la barreja lingüística en la toponímia de la serra. A la resta dels pobles es parla valencià.

En molts dels casos, la població cap del terme és emplaçada al piemont de la serra o, fins i tot, a les planes exteriors: Altura, Sogorb, Algímia de la Baronia,

La torre del castell de Serra.
Foto: Sento Puchades.

LES NOSTRES MUNTANYES

El poble de Gàtova al peu del pic de l'Àguila. Foto: Sento Puchades.

Torres-Torres, Estivella, Albalat dels Tarongers, Gilet, Sagunt, Bétera i Puçol. D'altres són a les valls principals que solquen la serra, ja als seus peus: Olocau i Nàquera. I només quatre podríem dir que són al cor mateix de les muntanyes, a les conques altes de les valls, als pitjors terrenys i aprofitant al màxim els recursos de la muntanya: Gàtova, Marines, Serra i Segart.

A més d'aquestes poblacions, caps de terme, a la serralada no podem parlar d'altres nuclis històrics habitats actualment d'una manera permanent. Els caserius de Marmalé, l'Olla i Beselga ho varen ser i amb una certa entitat, però ja no són més que un munt de ruïnes. Beselga, cal afegir-lo als casos de poblament temporal d'estiu, que es varen establir modernament a qual-sevol contrada i municipi. La majoria dels municipis que viuen a la serra són de formació àrab, així com els despoblats, nombrosos, que hi ha pertot arreu. Igualment, les torres i castells, tan abundants a tota la contrada, parlen d'altres formes d'establiment humà. Fora dels caserius esmentats, els masos o d'altres poblaments dispersos a la serra no han estat importants; recordem, però, els d'Uñoz o Tristan.

Són particularment importants les colònies d'estiu de Torres-Torres (El Tochar), Estivella (l'esmentada Beselga), Albalat dels Tarongers (Corral Blanco i Pavia), Segart (La Murta i La Mallà), Gilet (La Paz), Sagunt (valle Sancti Espiritu, Aguas Amargas, Fuente Vidriera i el famós Monte Picayo), Puçol (Alfinach i Los Monasterios), Bétera (Los Pinares), Serra, Olocau i, sobre tots, Nàquera (Monteamor, Els Trencalls, Corral Nou, Ciudad Jardín; La Carrasca, San Miguel, Las Lomas, Mont Ros, Estepar, El Paraíso, etcètera. A destacar el «respecte» per la toponímia i la imaginació dels promotors per a batejar les urbanitzacions. A més a més, una infinitat de cases i casetes s'estenen per plans, barrancs, falde i cims; unes d'ordenades i legals i d'altres que no ho són tant, però que, de

moment, ens han furtat als altres uns quants metres d'espai natural.

Cal destacar per la seua peculiaritat com a poblament a la serralada dos casos moderns: el sanatori de Portaceli per a tuberculosos, dins del terme de Gàtova, concretament als vessants del barranc de la Garrofera, fent un tascó tancat a l'accés públic als estreps occidentals del massís.

Dins del repàs del poblament a la serralada de Portaceli i la Calderona hem deixat per al final els enclavaments de caire religiós. Es tracta del convent del Sant Esperit, al terme de Gilet, i de la cartoixa de Portaceli, al terme de Serra. Aquests llocs, per la seua importància històrica, social, artística, mereixen un comentari a part. Particularment la cartoixa de Portaceli, encara que només fóra per a comprendre quina ha estat l'evolució del territori que va estar sota la seva jurisdicció durant un espai llarguíssim de temps.

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Rafael ROCA MIQUEL, «La marcha del homenaje» i Rafael CEBRIÁN GIMENO, «Mis primeras montañas», dins *Redescubrir la serra Calderona*, Ed. Sento Puchades - CEV, València 1990.

2. AUTORS DIVERSOS, Consejo Económico-Social Sindical comarcal de Sagunto, 1976. *Rutas de la sierra Calderona*. Ed. Confederación Española de Cajas de Ahorro. Madrid.

3. Antonio José CAVANILLES PALOP (1795-1797), *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, pobla-*

ción y frutos del Reino de Valencia, ed. facsímil, València 1979.

4. José SOLER CARNICER, *Rutas valencianas*, Ed. Gaisa, València 1963. *Rutes valencianes*, Ed. Eliseu Climent (volum III); València 1983. *Nuestras tierras*, Ed. Vicent García (volum I), València 1988.

5. Pascual MADOZ (1845), *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de Alicante, Castellón y Valencia* (2 volums), ed. facsímil, Institució Alfons el Magnànim, València 1982.

6. Francisco TARÍN Y JUANEDA (1897), *La cartuja de Porta Coeli (València)*. *Apuntes históricos*, ed. facsímil, Librerías «París-València», València 1986.

7. Francesc CARRERAS CANDI, Dir., *Geografía General del Reino de Valencia*, Ed. Alberto Martín (5 volums), Barcelona 1913-1918.

8. Manuel SANCHIS GUARNER, *Els pobles valencians parlen els uns dels altres* (vols. 3 i 4), Ed. 3 i 4, València 1982-1983.

9. A. LÓPEZ GÓMEZ, *Geografía de las terres valencianes*, Ed. Eliseu Climent, València, 1977.

10. Rafael ROCA MIQUEL, *50 excursiones valencianas*, Ed. Caja de Ahorros de Valencia, València 1980.

11. Albert JANÉ, *Els camins irresolts*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Llibre de motxilla, núm. 30, Barcelona 1986.

CARTOGRAFIA

Escala 1:50.000 SGE, fulls: *Villar del Arzobispo* (28-26), *Sagunto* (29-26), *Burjasot* (29-27). IGN, fulls: *Villar del Arzobispo* (667), *Sagunto* (668), *Burjasot* (696).

Escala 1:25.000 (publicats alguns fulls). IGN fulls: *Gátova* (667-II), *Marines* (667-IV), *Soneja* (668-I), *Bétera* (696-I), *Puzol* (696-II).

Travessa d'esquí a Noruega

F. Monsonís i E. Rivas

Encara que ja ha passat un any del nostre viatge a Noruega i tot i que el mal temps ens obligà a fer un recorregut curt, hem pensat fer-ne un petit resum per si d'altres viatgers en poden treure profit.

Feia temps que pensàvem fer una travessa d'esquí per terres nòrdiques. L'any passat vam planejar d'anar a Noruega per a participar a la cursa popular d'esquí de fons Birkebeiner-

Rennet que se celebra cada any a Lillehammer i que aquest any, en coincidir amb els Jocs Olímpics d'hivern, tenia més atractiu. Així que, aprofitant l'ocasió, vam fer totes dues coses.

Teníem una informació que vam treure de la revista francesa *La Montagne*. Amb aquestes dades i amb les obtingudes de l'oficina de turisme d'Oslo, vam poder traçar fàcilment un pla.

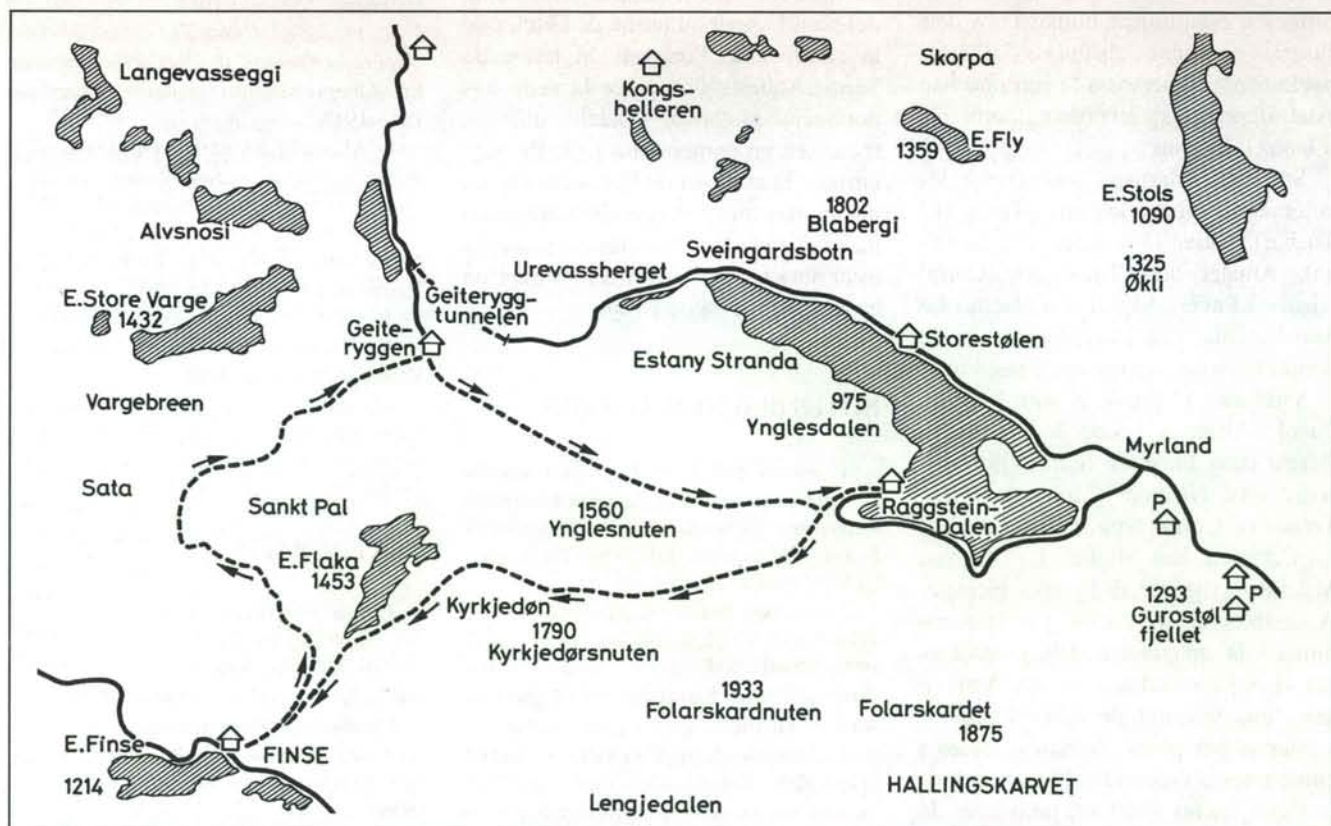
La idea era d'arribar a Finse, lloc clau per a començar una de les moltes travesses possibles: Finse es troba a 300 km d'Oslo en direcció a Bergen i a 1.200 m d'altitud. A l'hivern només s'hi pot arribar en tren.

Aconseguírem uns mapes on podíem traçar molts itineraris; però el que nosaltres triàrem fou entre la zona de Hardangervidda i Jotunheimen, per ser la més variada i muntanyosa.

La idea inicial era anar de Finse a Geiteryggshytta; Kongsheieren, Lungdalshtta, Bjordalsbu, Breistolen, Sulebu i Slettningsbu, i l'última part fer-la per carretera i amb autobús fins a Ardal, d'allí en un ferri, passant pel Sognefjord, a Flam i de Flam en tren de nou a Finse.

Sobre el plànol tot era molt fàcil, ja que et venien donades les hores de cada etapa, els refugis que eren guardats o no, les zones senyalitzades, etc. Però no vam pensar que aquesta zona havia estat triada per la primera expedició al Pol Nord per a provar-hi els seus equipaments; això voldria dir alguna cosa.

Sortíem de Barcelona cap a Oslo la primera setmana del mes de març. A Oslo recollírem més informació i ens vam fer socis de la Den Norske Turist-

MUNTANYES DEL MÓN

Itinerari del tercer dia entre Raggasteindalen i Finse. Enmig d'un paisatge molt nevat amb un dia esplèndid.
Foto: F. Monsonís i E. Rivas.

forening, després vam agafar el tren cap a Finse. El dia era esplèndid i portàvem la idea de començar l'endemà la travessa.

Durant el trajecte el temps anà canviant, va començar a nevar, va aixecar-se un vent molt fort i en arribar a Finse i baixar del tren quedàrem totalment desorientats; no es veia res, el fred era intens, no podíem caminar perquè ens ensorràvem a la neu i amb tot això no podíem buscar el refugi. No havíem pres cap determini quan aparegué una «vikinga» amb una moto de neu que ens va carregar a nosaltres i l'equipatge i per un camí senyalitzat ens deixà al refugi, que era ben a prop. Allò era més un bon hotel que un refugi.

Aquí tinguérem el primer desencant: els camins, que teòricament ja havien d'estar marcats, per culpa del mal temps no ho estaven; i no sabien quan s'hi podria transitar. El pronòstic del temps en aquesta zona és sempre variable i totalment imprevisible.

El primer dia, el dedicàrem a aconseguir uns esquís de *cross-country*, que són una mica més amples que els de fons i amb les voreres metàl·liques. Intentàrem orientar-nos en un paisatge tot blanc i provàrem la resistència al fred de la nostra vestimenta.

Els camins d'hivern se senyalitzen quan arriba el mes de març amb unes branques fines de bedoll que es claven a la neu cada pocs metres i així resisteixen el vent, i quan arriba el desglaç cauen i no fan malbé l'estètica de l'entorn. Seguir-los sembla fàcil, però en un dia de neu i torb, perdre algun senyal és suficient per a quedar-se perdut.

Ens adonàrem que havíem de sortir totalment equipats; ja que el fet de posar-se o treure's roba era gairebé impossible perquè els lligams i cremalleres s'anaven soldant pel gel que s'hi formava i pel risc que se l'endugués el

vent. Desplegar un plànol i perdre'l era el mateix. El fred, però, es podia suportar amb un bon equip sense gaires sofisticacions.

L'endemà el temps era el mateix, no parava de nevar i de bufar el vent. De les cases només es veia la porta d'entrada. Però gent d'aquells verals es preparaven, ben equipats, per a seguir els pocs itineraris senyalitzats. Així que decidírem fer el mateix, i si l'assumpte se'ns complicava tornàrem pels mateixos senyals. Alguna clariana ens va permetre veure aquell magnífic paisatge de llacs gelats i sense gens de verd.

Avançàrem lentament durant unes quantes hores, de sobte els senyals desaparegueren i no sabíem cap on anar per por de perdre l'últim senyal. Decidírem seguir la brúixola i, afortunadament, després d'uns pocs passos, aparegueren sota els nostres peus unes noves branques totalment enterrades per la gran quantitat de neu caiguda.

A poc a poc les vam anar trobant, encara que només sobresortien uns quants centímetres de terra i, per fi, després de sis hores, arribàrem a Geiterygghytta.

El refugi era molt confortable, però per a entrar-hi vam haver d'utilitzar la pala i treure la neu que tapava la porta. Després de tantes hores amb aquell fred, arribar a un refugi on pots posar-te amb màniga curta, dutxar-te i sopar a la llum de les espelmes és molt reconfortant.

L'endemà es presentava igual; ens

informàrem dels itineraris marcats i vam veure que podíem fer un petit trajecte circular i tornar a Finse per un altre camí si el temps no millorava.

La propera etapa fou Raggasteindalen (cinc o sis hores de camí). A l'inici, el temps era més o menys igual, però a poc a poc s'anava escampant i poguérem gaudir de la neu. Malgrat tot, ens arribava als genolls; però no es frenaven els esquís ni ens mullàvem les botes. Raggasteindalen és un hotel-refugi a la vora d'un llac on arriben alguns turistes amb motos de neu per practicar l'esquí de fons.

El tercer dia vam fer l'itinerari Raggasteindalen-Finse (més de vuit hores). Començà el dia esplèndid, el paisatge era impecable, després de les nevades, muntanyenc, i amb uns llacs gelats que es podien travessar... Una meravella!!

Estàvem temptats d'allargar la travessa, però per por de les previsions del temps, que anunciaven temporal, ens dirigírem a Finse. Exactament abans d'acabar el dia va tornar a nevar amb intensitat i a bufar el vent. Arribàrem a Finse sense gens de visibilitat i així donàrem per acabada la nostra breu i intensa travessa. Tornàrem a preparar-la per a un altre any. Ara ja sabem que la millor època és el final de març, pels volts de Setmana Santa, quan els camins estan ja senyalitzats.

Cap dia no ens creuàrem amb ningú, tan sols als refugis trobàvem gent que es movia per aquest i d'altres indrets.

MUNTANYES DEL MÓN

Esquiant a Kyrkjedøn, entre Raggesteindalen i Finse, en un paisatge nevadíssim. A primer terme es veuen les branquetes de bedoll clavades a la neu que serveixen d'indicacions per a no perdre el camí.
Foto: F. Monsonís i E. Rivas.

fins i tot amb menjar. Pots fer-te'n soci a les oficines de correus, a l'aeroport o a les adreces de la DNT.

ADRECES ÚTILS

DNT Postbooks 1963 - Vika 0125 Oslo 1 (envien informació completa dels refugis).

Finsehytta DNT: 3590 Finse. Tef 56526732.

Norwegian Mountain Touring Association Storing SGT - 28 - Oslo.

Posta Dres: Box 1963 Vika - n 0125 Oslo (Norway).

En les dues darreres entitats, podeu aconseguir els plànols per reemborsament (esc. 1:50.000).

DADES D'INTERÈS

Època aconsellable: final de març.

Material: esquís de *cross-country* o *tellmark* de cera o pell de foca. Els més pràctics són els de cera.

Roba: pantalons i jaqueta de torb, tapabotes i guants dobles, ulleres de vent i sol.

Plànols amb portaplànols de plàstic, brúixola, matalàs i pala per si s'ha de cavar un forat per a passar-hi la nit i per a entrar als refugis no guardats, termos per a evitar la congelació de l'aigua.

Riscos: no hi ha risc d'allaus. El pitjor és perdre's i haver de passar la nit al ras.

Consells: fer-se soci de la Den Norske Turistforening (DNT). Tens els descomptes en els refugis i et donen una clau mestra per a entrar en els refugis no guardats però completament equipats,

Esquiant entre Kyrkjedøn i Finse, durant la travessia del tercer dia. Foto: F. Monsonís i E. Rivas.

Pirineu de l'Arieja en esquís

1ª JORNADA

Pont d'Arcalís, 1.949 m - estanys de Tristaina, 2.300 m - port de Tristaina, 2.638 m - circ de Caraussans - coll d'Estany Forcat, 2.805 m - pic d'Estany Forcat, 2.852 m - refugi d'Estany Forcat, 2.445 m.

Desnivells: +910 m; -410 m. Horari: 4 h 45 min.

Francesc Xavier Gregori

Una labor que proporciona satisfaccions és pensar i organitzar una excursió amb esquís –i si es duen als peus molt millor (és broma)–. Així, doncs, no entra dins les meves intencions privar de semblant plaer els que com jo comparteixen aquest punt de vista, però com a justificant afegiré que aquest escrit ho ha estat per a economitjar al lector muntanyenc una mica del seu temps valuós en la seguretat que encara li queden molts nous racons d'aquesta orografia pirinenca tan nostra i complexa per descobrir, i força moments per experimentar enriquidores experiències.

Molt rarament recorregut a l'hivern pels muntanyencs esquiadors de casa nostra –o, potser, per ventura poc divulgat–, el Pirineu de l'Arieja, en aquest cas el que confronta amb el territori andorrà, ofereix unes possibilitats excepcionals per a practicar-hi l'esquí de travessia en un terreny de joc de fort ambient que presenta a grans trets passos concrets amb descensos precisos, que requereixen experiència a muntanya –més que res sentit de l'itinerari– i un nivell d'esquí segur i ric en recursos que permeti evolucionar per entre

neus diferents on l'error i/o l'accident estan prohibits.

APROXIMACIÓ

Pugeu per la CG3 des d'Andorra la Vella a l'estació d'esquí d'Ordino-Arcalís. Sobrepassat el nucli del Serrat, deixareu a la dreta la desviació a les valls de la Rabassa i Sorteny, i serà per aquesta mateixa carretera per on baixareu en concloure l'excursió. Estacionareu el vehicle a les proximitats del pont d'Arcalís (1.949 m), a la mateixa carretera, abans que superi un important ressalt encadenant onze tancats revolts.

PONT D'ARCALÍS, 1.949 m.– Des d'aquest punt i amb els esquís als peus remuntareu al NW una pista d'esquí el recorregut de la qual us deixa al replà superior per on passa el riu del Forat. Cartell indicador als estanys de Tristaina (2.180 m). Gireu al N remuntant un pendís curt que es redreça progressivament –el camí d'estiu és evident– abans no arriba als 2.280 metres, en una mena de collet que domina l'immediat estany Primer, al qual accedireu en lleuger descens.

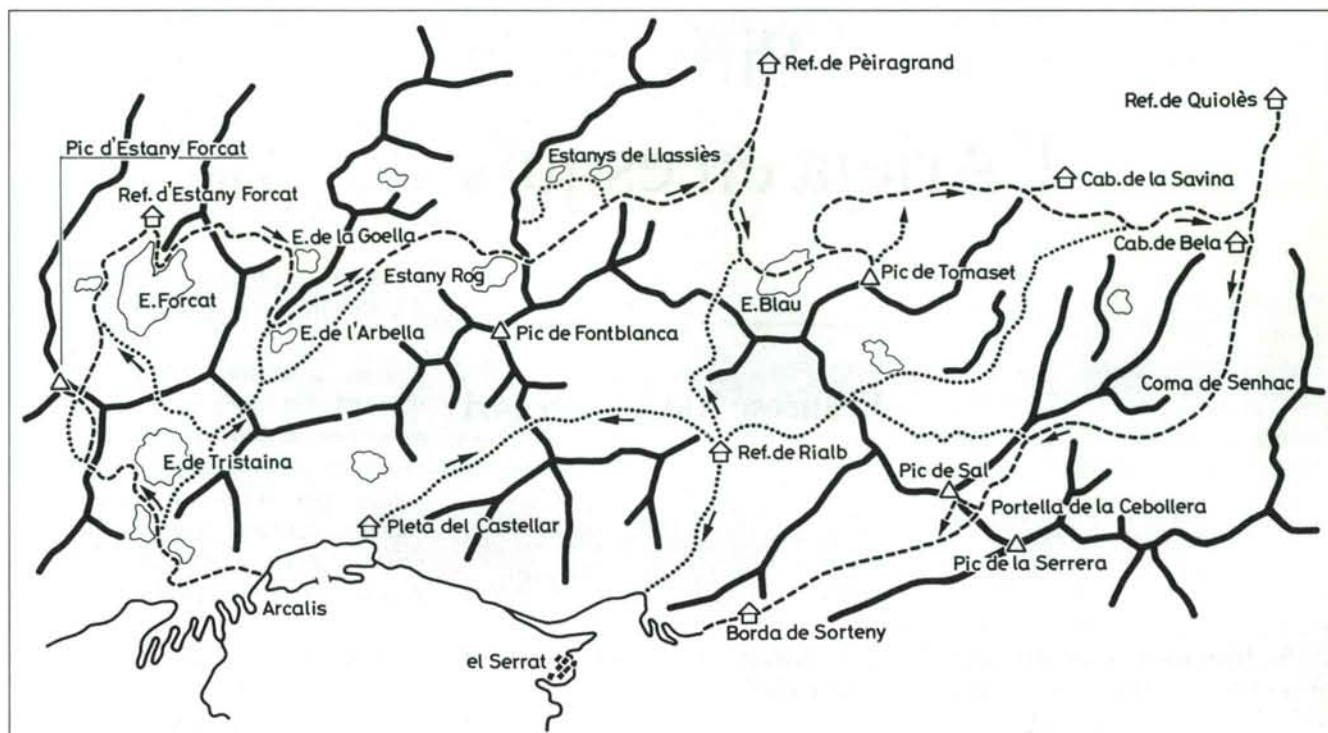
CIRC DE TRISTAINA (estany Primer), 2.249 m.– Anant vall amunt arribareu al segon estany (del Mig). Obliquieu a l'esquerra (NW) i aneu a passar entre la capçalera d'aquest estany i la cua del tercer.

ESTANY DE MÉS AMUNT, 2.305 m.– Deixeu aquest gran estany a mà dreta i per un pendent amb forta inclinació superareu a l'W el desnivell que us separa de la carena fronterera amb França. Aquí es fa necessari fer ús del mapa per a no errar la ruta, que recorre breument una cubeta (2.620 m) abans d'accedir a l'aresta amb els esquís als peus.

*Vers el port de Tristaina. A l'esquerra, l'estany de Més Amunt.
Foto: F. X. Gregori.*

EXCURSIONS EN ESQUÍS

PORT DE TRISTAINA, 2.638.- Que s'obre al dilatat circ de Carausans. Des del coll, l'itinerari continua fins a enllaçar amb el coll d'Estany Forcat; ben identificable al N. Apropieu-vos-hi mitjançant un llarg recorregut ascendent en un flaqueig una mica exposat segons les condicions. Si aquestes no són les òptimes per a fer amb seguretat aquesta travessia, la millor solució passa per fer una baixada per l'altre cantó del coll fins a recuperar la confiança suficient i remuntar després la vall fins a enfrontar-se amb la pala final una mica pendent que culmina a l'esmentat coll.

COLL D'ESTANY FORCAT, 2.805 m.- És molt recomanable grimpar per terreny mixt fins al proper pic homònim, en primer lloc per l'excel·lent perspectiva del circ que ens ofereix i, d'altra banda, perquè des del cim podreu veure amb tot detall la resta del recorregut que encara queda per arribar al refugi, que serà per avui el gran final d'aquesta superba jornada. De retorn al coll baixeu al N fent uns primers metres un xic drets, derivant intencionadament a l'esquerra en direcció al cobert estany de l'Ousade, més al N, perquè en el deliri del descens, no caiguen en la temptació de baixar directament al fons de l'estany Forcat.

REFUGI D'ESTANY FORCAT, 2.445.-

S'hi accedeix mitjançant un portell que trobareu obert en el mòdul de l'edifici condicionat com a refugi hivernal. Per a disposar d'aigua heu de baixar a l'estany.

2ª JORNADA

Refugi d'Estany Forcat, 2.445 m - estany de la Goella, 2.430 m - estany de l'Arbella, 2.452 m - estació nivològica automatitzada, 2.177 m - estany Rog, 2.549 m - estanys de Llassiès, 2.386 m - cabana de Pèiragrand, 1.931 m.

Desnivells: +530 m; -1.050 m.
Horari: 6 h 30 min.

REFUGI D'ESTANY FORCAT, 2.445.- Abandoneu-lo baixant al nivell de les aigües rodejant un promontori avançat i entreu cap al NE per un braç del mateix estany. Remunteu uns quants metres per una valleta que segueix i pugeu a un collet (2.419 m). A continuació feu un flaqueig cap al SE descendint lleugerament i a mitja altura contornejant el vessant de la muntanya, fins a assolir una comella que s'orienta al S. Remunteu-la i de seguida assolireu uns replans amb vista sobre l'estany de la Goella del qual us heu d'allunyar a mà dreta (S), ascendint per un terreny fàcil fins a arribar, baixant uns pocs metres, a uns

replans on hi ha un petit i colgat estanyet.

ESTANY SUPERIOR DEL L'ARBELLA, 2.452 metres.- Sortiu des del sobreixidor entrant en descens cap al NE en els magnífics camps de neu de l'alta coma de Nhora.

ESTACIÓ NIVOLÒGICA, 2.177 m.- Instal·lada enmig d'un replà extens. Seguiu baixant la vall fins a arribar a la cota 2.112 del mapa. És molt possible que trobeu aigua en algun forat obert en el mateix llit del riu. Aquí serà preceptiu agafar-se fort al mapa i assegurar la ruta, que es perllonga en direcció SE i remunta una inclinada pala que progressivament adquireix l'aparença de canal i assoleix els 40° d'inclinació, moment en què superareu un ressalt. Els metres que continuen acusen un descens considerable del pendent i s'assoleix el llom, que tanca un recòndit estany.

ESTANY ROG, 2.549 m.- No cal baixar-hi; rodegeu-lo per la capçalera i arribareu a un petit collet (2.575 m) que s'obre per damunt del seu extrem E. Magnífic descens que des d'ara ens brinda el rosari d'estanys que ocupen a diferents nivells la conca de Llassiès, les aigües dels quals resseguireu lliurement i que us permetran recrear-vos practicant un esquí sense complicacions fins a accedir als replans inferiors per on discorre el riu.

EXCURSIONS EN ESQUÍS

*La conca d'estany Forcat amb el refugi.
A l'esquerra, el pic de Malcaràs.
Foto: F. X. Gregori.*

RIBERA DE PÈIRAGRAND, 2.073 m.— Es fa difícil distingir el petit refugi que us acollirà aquesta segona nit. El descens segueix aigües avall resseguint una mica elevats la vorera dreta del riu de Pèiragrand fins a descobrir el mimetitjat aixopluc passada una zona de grans blocs escampats.

REFUGI DE PÈIRAGRAND, 1.931 m.— Poc confort pot oferir aquest rústic aixopluc, on no caben més de sis o set persones damunt d'una esbotzada tarima de fusta amb uns rosegats matalassos.

3ª JORNADA

Refugi de Pèiragrand, 1.931 m - estany Blau, 2.335 m - pic de Tomasat, 2.741 m - pas de la Solana, 2.481 m - cabana de la Savina, 1.970 m - pont de la Savina, 1.773 m - pont de Senhac, 1.640 m - refugi de Quiolès, 1.611 m.

Desnivells: +910 m; -1.230 m.
Horari: 6 h.

REFUGI DE PÈIRAGRAND, 1.931 m.— Abandoneu-lo —tanqueu portes i finestres— retrocedint vall amunt per les traces d'ahir, de les quals us anireu allunyant progressivament en una marxa ascendent orientada al N. El terreny i una oportuna consulta al mapa us serviran per a interpretar correctament l'itinerari, que ara transita per damunt d'una lloma allargada que limita amb una va-lleta per on baixen les aigües que fluei-xen des de la conca superior, ocupada per un gran estany en tota la seva extensió.

ESTANY BLAU, 2.335 m.— Creueu-lo fins a la capçalera a la vorera oposada. Aquí podeu deixar momentàniament el material de ruta que no us faci falta i escometre l'ascensió del pic Tomasat. Orienteu la pujada en direcció E, fent via vers un petit pas obert a 2.576 m, a la carena N del cim. Pujada forta amb inclinació persistent fins a veure i acon-

seguir l'esmentat indret. La resta de la progressió fins molt a prop del cim es pot fer amb els esquís als peus, sempre que l'estat de la neu a la dreta pala i el nivell tècnic vagin aparellats. A la baixada fareu una bonica baixada per a recuperar el material dipositat. El recorregut segueix i sense cap sobresalt arribeu a l'immediat pas.

PAS DE LA SOLANA, 2.481 m.— Amb un còmode replà que permet manipular còmodament els esquís i preparar-se per a un altre descens de categoria. Abandonareu el coll baixant a la immediata vall, que s'orienta definitivament a l'E. El descens serà laboriós a causa de la complexitat —no complicació— del terreny i que us farà consultar el mapa més d'un cop.

Accedir a la petita cabana de la Savina serà la recompensa de saber-nos pròxims al final d'aquesta completa jornada.

CABANA DE LA SAVINA, 1.970 m.— Rústic allotjament d'aspecte troglodític amb espai per a dues o tres persones. Haig d'aclarir que el terreny permet diverses interpretacions d'itinerari i que alguna de les opcions esquiven l'esmentada cabana, sense que això contravingui la lògica del descens; això no obstant, l'esmento, més que res com a referència.

Des de la lloma on se situa la cabana baixeu a la vall natural que drena les aigües del riu de la Savina, que seguireu ara una mica encaixonats per la riba dreta flanquejant en descens.

PONT DE LA SAVINA, 1.773 m.— Palanca metàl·lica amb baranes instal·lada en la part més estreta del descens i que apareixerà sobtadament a la vostra esquerra. Prosseguiu el descens i abandoneu ara el curs natural del riu anant a la dreta (E), planejant breument primer i avançant en escaleta tot seguit amb la intenció de guanyar un petit pas en el vessant, obert al sud de la cota 1.806 del mapa. Aneu en la mateixa direcció per entre una bosquina de bedolls, apropant-vos al curs alt del riu de Senhac —el refugi ja es comença a veure—. Aigües avall, entre una pinosa, localitzareu un altre pont.

PONT DE SENHAC, 1.640 m.— També amb baranes, i que permet creuar còmodament a la riba dreta molt a prop del desitjat refugi.

REFUGI DE QUIOLÈS, 1.611 m.— L'aigua en una canalització davant mateix del refugi.

4ª JORNADA

Refugi de Quiolès, 1.611 m - cabana de Bela, 1.785 m - coma de Senhac, 2.054 m - portella de la Cebollera, 2.656 m - borda de Sorteny, 1.869 m - carretera general 3 a Ordino-Arcalís, 1.665 m.

Desnivells: +1.045 m; -995 m.
Horari: 6 h.

REFUGI DE QUIOLÈS, 1.611 m.— Sortiu del refugi en direcció al pont de Senhac

EXCURSIONS EN ESQUÍS

*Practicant un esquí sense complicacions fins a accedir a la ribera de Pèiragrand.
Foto: F. X. Gregori.*

prenent les traces del dia abans, que aviat deixareu allunyades per la dreta, mentre aneu ascendint per entre un bosquet de pi negre fins a assolir un replà prop del riu que acull una cabana de pastors normalment tancada.

CABANA DE BELA, 1.785 m.— Situada en el marge esquerre del riu de la Coma de Senhac. Des d'aquest punt seguiu vall amunt sense problemes d'itinerari.

COMA DE SENHAC, 2.054 m.— Zona plana intermèdia que s'estén per la base dels abruptes vessants N, entre el pic de Millmenut i el de la Coma de Senhac.

La vall pren la direcció W. Continueu pujant agradablement pendissos fàcils. Més endavant, ja dins del llit del barranc i a uns 2.333 m, aquest gira i s'orienta gradualment al SW.

CIRC DE SENHAC, 2.446 m.— Obert al repen de l'escarpada cara N del pic de la Serrera, que domina aquesta salvatge contrada. Remunteu fatigosament per l'inclinat vessant E del pic de la Sal. Atenció a l'estat de la neu. En aproximar-vos a un exigu replà (2.560 m), el pendent cedeix momentàniament. Des d'aquí, l'altiva aresta es presenta una mica infranquejable; no obstant això, s'intueix un indret prou assequible. Continueu ara amb els esquís a col·lir superant uns quaranta metres encarats a l'únic pas lògic desproveït de roques, que felicitment ens permet l'accés a la desitjada aresta després de superar la cornisa que la defensa.

PORTELLA DE LA CEBOLLERA, 2.656 metres.— Que us retorna a terra andor-

rana. Aquest pas ofereix al capdamunt un indret pla, que facilita enormement condicionar el material per a afrontar la sostinguda baixada amb què ens obsequiarà l'alta vall de Sorteny.

Opcionalment podeu ascendir al proper pic de la Sal (2.740 m), recurrent breument la carena en direcció N, salvant petites dificultats pel vessant S. Des del mateix cim podeu iniciar el descens, que fareu baixant vers l'W. Atenció a la pala, que té una inclinació inicial força considerable. Més avall i sense pèrdues d'itinerari arribareu a la meitat de la vall, on situareu un centre pastoral amb refugi.

BORDA DE SORTENY, 1.969 m.— Situada una mica elevada en el marge dret del riu de Sorteny. Baixeu a continuació a trobar-vos amb la carretera d'accés, que cal anar resseguint fins al pont.

PONT DELS AIGUASSOS, 1.760 m.— Que creua el riu de Rialb de la vall de la Rabassa. Comença l'asfalt. Àrea de pícnic entre els arbres. Accessos senyalitzats al refugi de Rialb i al port de Siguer. Ara carretera enllà fins a la general 3, que comunica amb l'estació d'esquí d'Ordino-Arcalís.

LOGÍSTICA

Si el grup disposa de dos vehicles, pot resultar interessant deixar-ne un ben aparcat al pont dels Aiguassos, a la vall de la Rabassa.

Un altre suggeriment que us pot om-

plir ben bé una altra jornada d'excursió, és la següent; a tots ens agrada menjar bé, però ens espanta només pensar en el sobrepès que això representa i més en una excursió d'uns quants dies com és el cas. Així, doncs, la solució que us proposo és instal·lar un dipòsit de queviures en el refugi de Pèiragrand, on heu de pernoctar la nit del segon dia. D'aquesta manera reduïu el pes total i a la vegada podreu fer un reconeixement del refugi i de la zona, i una bonica i ràpida excursió incursió a l'alta vall de Pèiragrand.

Pont dels Aiguassos, 1.760 m - refugi de Rialb, 1.990 m - port de Siguer, 2.395 m - refugi de Pèiragrand, 1.931 m.

Desnivells: +635 m; -465 m. Horari: (només anada) 3 h 15 min.

Preneu la carretera de la vall de Sorteny que surt per damunt del nucli del Serrat. Abandoneu-la al pont dels Aiguassos (1.760 m). Endinseu-vos en el bosc -senyals blancs i vermells- resseguint un camí ample que, vall endins, corre paral·lel al riu de Rialb, fins a accedir a uns replans amb un pluviòmetre groc.

REFUGI DE RIALB, 1.990 m.— Una mica enlairat i a la dreta -en el sentit de la marxa-. Sortiu des de darrere del refugi i aneu ascendint pel vessant esquixat de pi negre, sense abandonar el curs natural de la vall. De seguida creuareu el riu de Banyells. Seguiu avançant a mitja altura planejant a trams fins a arribar a la cabana dels Planells de Rialb (2.080 m). Gireu ara i, en direcció NE, remunteu vers el port. El pendent es fa notar a l'inici, però afluixa considerablement en arribar a una cubeta (2.240 metres), des de la qual podreu arribar a la dilatada carena fronterera amb tota comoditat.

PORT DE SIGUER, 2.395 m.— Guarnit amb una vistosa montjoia. El descens pel vessant contrari no presenta cap incògnita. Cal baixar fins a uns replans

EXCURSIONS EN ESQUÍS

Refugi de Pèiragrand.

Foto: F. X. Gregori.

per on recorren les aigües que baixen des del proper estany Blau. Seguiu aigües avall fins al fons pla de la vall de Pèiragrand, ja molt a prop del refugi.

El retorn, invertint el sentit del recorregut. L'horari és molt similar al de l'anada.

ON DORMIR

Aquesta relació completa i detalla les peculiaritats i característiques de tots els aixoplucs que són susceptibles d'ésser utilitzats en el transcurs d'aquesta excursió en esquís entre Andorra i l'Arieja.

BORDA DE LA PLETA DEL CASTELLAR, 1.871 m.— Situada al lloc del mateix nom. Ran d'un tram antic de carretera fora de servei, que puja a l'estació d'esquí d'Arcalís. De reduïdes dimensions, però confortable per a quatre o cinc persones. Prestatge de ciment. Llar, tauleta amb banc. Llenya a mà. Aigua en un rierol proper.

REFUGI D'ESTANY FORCAT, 2.445 m.— Utilitzat com a refugi per a excursionistes des de l'any 1924. Recentment ampliat i remodelat. La part hivernal

oberta pot acollir dotze persones; que disposaran de matalassos i flassades. Guardat de juliol al 15 de setembre.

Tel. refugi: 61 654315; tel. guarda: 61 644473.

REFUGI DE PÈIRAGRANT, 1.931 m.— Refugi de pastors una mica rústic, però imprescindible per a recórrer aquests verals en ple hivern. Per a unes cinc o set persones. Llar de foc. Aparentment no hi ha llenya. Està previst remodelar-lo i ampliar-lo com es va fer amb el de Quiolès.

CABANA DE LA SAVINA, 1.970 m.— En un any de neu abundant queda força enterrada. No obstant això, sempre està oberta. Llar de foc i espai per a dormir-hi dues o tres persones en matalassos.

Taula, banc. Llenya a mà. L'aigua lluny.

REFUGI DE QUIOLÈS, 1.611 m.— Acolridor. Sòlida edificació de nova planta emplaçat en el mateix lloc que ocupava l'antiga cabana. Part tancada per a ús exclusiu del vaquer. L'altra dependència està ben aprofitada i disposa de taula, bancs, foc. A les golfes hi caben deu persones damunt de matalassos. Aparentment no hi ha llenya. Si en trobeu al refugi, cremeu la imprescindible i reposeu la utilitzada.

BORDA DE SORTENY, 1.969 m.— Antiga edificació condicionada de nou com a refugi. L'àmplia dependència superior disposa de 28 lliteres individuals metàl·liques a dos nivells. Taules i bancs. Llar de foc. Aigua a la font propera, alguns hiverns colgada de neu. Llenya a mà.

REFUGI DE RIALB, 1.990 m.— Part tancada per al vaquer. La part lliure ofereix sis llocs per a dormir en lliteres metàl·liques. Taula, banc, foc. Aigua canalitzada al costat. De vegades l'hem trobat mig colgat de neu, igual que la font, que sempre raja. És interessant dur una pala.

Per damunt de l'estany Blau, sota el pic de Tomaset. Foto: F. X. Gregori.

EXCURSIONS EN ESQUÍ

*L'escarpat vessant N del pic de la Serrera, camí del portell de la Cebollera.
Foto: Manel Broch.*

CARTOGRAFIA

Podria enumerar més de cinc mapes diferents que cobreixen total o parcialment tota l'àrea d'aquesta excursió en travessia, incloent-hi els fulls 1:10.000 editats pel Govern d'Andorra. No és la meua intenció confondre-us amb aquesta allau inútil d'informació, per tant, esmentaré només el mapa editat per l'IGN francès, relativament fàcil d'adquirir; sèrie TOP 25 *Vicdessos* / 2148 OT. Amb tot, haig de dir que no hi sobraria tenir a mà el mapa topogràfic andorrà esc. 1:50.000, on surten més destacats els refugis andorrans que s'esmenten en aquest recull.

ÈPOCA ACONSELLADA

Entre febrer i març hi podreu trobar neu suficient per a arribar amb els esquís calçats fins al refugi de Quiolès, situat a 1.611 metres, cota relativament baixa, si la compareu amb d'altres indrets de la solana, on en molts casos la neu ja escasseja considerablement. Nosaltres ho vàrem fer entre els dies 24 i 27 de març de 1995.

*La borda de Sorteny.
Foto: F. X. Gregori.*

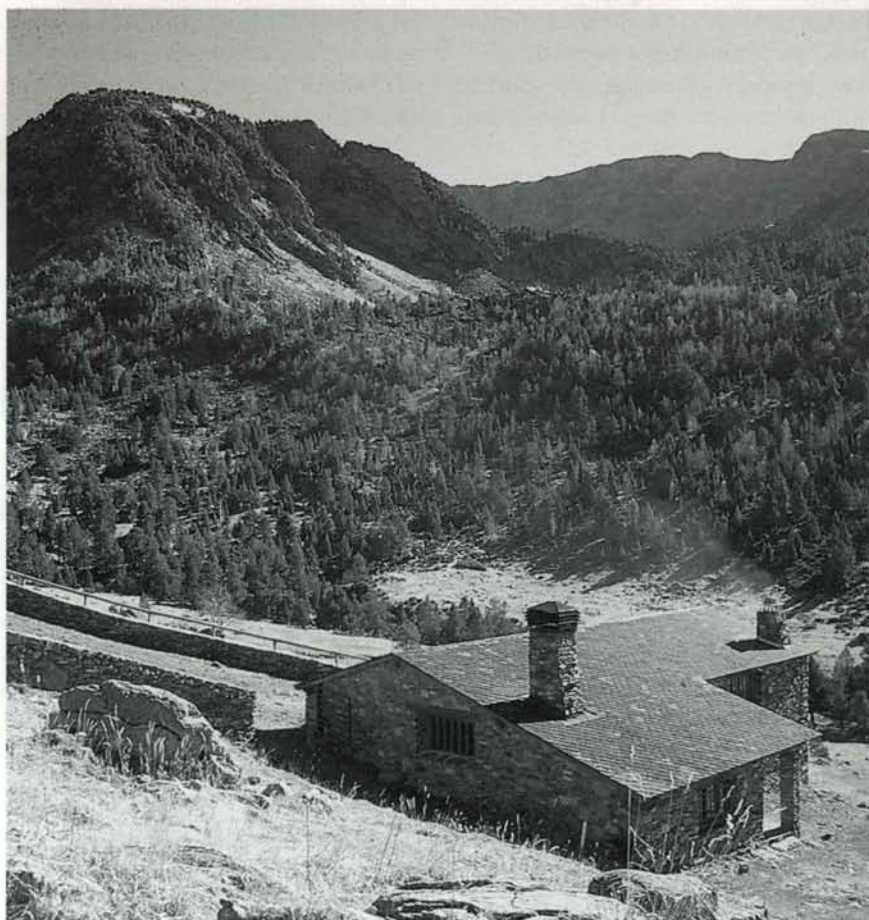
PERILL D'ALLAUS

Durant el desenvolupament de l'activitat, no vam detectar passos especialment exposats a aquesta amenaça, no obstant això, no vol dir que estiguéssim exempts d'aquest perill. Val la pena dir, doncs, que vam tenir molta sort de tro-

bar la muntanya en unes condicions tan favorables. Per descomptat que heu de renunciar a fer aquest recorregut després de fortes nevades i/o després de forts vents. Perill real de la temuda allau de placa, causant directa d'una gran majoria dels accidents ocorreguts aquests darrers anys als Pirineus.

EL GRUP

Molt homogeni, format per un combinat de companys del Centre Excursionista de Catalunya, del Centre Excursionista de Badalona i del Foment Excursionista de Barcelona, alguns d'ells de doble militància: Manel Broch, Albert Fuchs, Francesc Xavier Gregori, Albert Herrero, Manel Orbay, Albert Oriol «Beto», i Lluís Pujol.

Grup de Joves: estada al refugi de Lizara

Joaquim Sánchez i Salvador

Encara hi ha socis del Centre que desconeixen l'existència del Grup de Joves a la Secció de Muntanya. D'altres el confonen amb el de Jovent. Per aclarir possibles dubtes, breument diré que més o menys al principi del 1992 es va decidir formar un grup que funcionés d'una manera autònoma dins la Secció i que agrupés nois i noies entre vint i vint-i-sis anys, aproximadament, per a fer de pont entre Jovent i la resta de la Secció.

Quant se'm va oferir de participar com a vocal en les activitats d'aquest grup, vaig acceptar encantat i convençut que seria una experiència molt interessant que valia la pena dur a terme. Així, amb l'esforç de tots, i amb la inestimable coordinació de l'Aurora Montserrat, hem aconseguit durant aquests pocs anys de vida fer uns programes força complets i donar al grup una empenta que ha fet que molta gent s'interessés per les nostres activitats.

Ara, passada la trentena, i havent decidit posar fi a la meua col·laboració, miro enrere i contemplo amb satisfacció les experiències d'aquests últims anys, els amics, els moments feliços, les excursions viscudes, sense oblidar, és clar, un sentiment de tristor per algun moment especialment dur.

Seràn moltes d'aquestes excursions les que recordaré durant molt de temps, però n'hi haurà una que potser serà especialment significativa: la que vam fer la passada Setmana Santa al refugi de Lizara. No sempre és fàcil esbrinar

les raons per les quals una excursió pot arribar a ser especial. En aquest cas puc dir que en reunia quatre d'importants: la seva durada de cinc dies, la magnífica convivència viscuda, la generosa meteorologia, que va permetre l'èxit de la major part de les activitats programades, i la descoberta de bells racons desconeguts per molts de nosaltres.

L'ESTADA AL REFUGI DE LIZARA

A la vall d'Aragüés, prop d'Hecho, trobem el refugi de Lizara, situat a 1.540 m d'altitud. Envoltat de diversos pics entre els quals destaca el Bisaurín (2.669 m), constitueix una bona base d'excursions per aquella zona del Pirineu aragonès. Així ho vam entendre els vocals del Grup de Joves quan decidírem programar la nostra sortida de Setmana Santa aprofitant que aquest any disposaríem d'un dia més, excepcionalment.

D'aquesta manera, sempre animats per l'Aurora, sortíem el dijous 13 d'abril en autocar cap al refugi de Lizara. Els que desconeixíem aquells indrets ens vam quedar bocabadats, sorpresos per la bellesa d'aquells cims i la verdor d'aquells racons, sovint oblidats pels excursionistes del nostre país. També ens sorprengué l'amabilitat dels guardes del refugi, sempre disposats a facilitar-nos les coses, obrint-nos les habitacions i les dutxes fora de l'horari

establert, conducta no gaire freqüent en molts d'ells, alguns exemples dels quals són en la ment de tothom.

BISAURÍN: UNA EXCURSIÓ PROGRAMADA

La pujada al Bisaurín (o Visaurín, segons alguns mapes) era sens dubte el nostre principal objectiu, aquella excursió a la que sempre es dona preferència sobre les altres. No en va, amb els seus 2.669 m, és el cim més important d'aquella part del Pirineu.

Així, de mica en mica, aniríem pujant cap al coll del Foratón, que comunica la vall d'Aragüés amb la vall d'Hecho. La vista des d'aquest punt era formidable. A la dreta, punxegut, el pic d'Agüerri i, més lluny, la serra d'Alano, però això no formava part del nostre itinerari. Ara el que ens ocupava era la llarga i costeruda pujada fins al cim. Era el moment d'agafar el piolet i calçar-se els grampons per a superar el tram de neu glaçada que teníem davant.

La duresa de la pujada no impedí que tothom pogués arribar al cim i contemplar la magnífica visió panoràmica de què es podia gaudir allà: des de la serra d'Alano, el pic d'Anie i la Mesa de los Tres Reyes fins al massís del Mont Perdut, el Vinhamala, la Peña Collarada, Balaitós, Infierno, i per descomptat, el majestuós Migdia d'Aussau.

Era la millor recompensa a l'esforç que havíem fet. Afortunadament, encara gaudiríem de més moments com aquest.

PIC D'OLIVÓN: UNA EXCURSIÓ IMPROVISADA

És molt gratificant arribar a un cim quan t'ho has proposat prèviament, sobretot si constitueix un objectiu marcat des de fa temps, però també és molt encisador arribar a un racó desconegut, mirar al voltant i escollir improvisadament un cim qualsevol. El més bonic? El més proper? El més fàcil? En aquests casos, l'objectiu no serà tan important com el desig que ens haurà mogut a aconseguir-lo, aquest esperit de descobrir i recórrer nous camins.

Un d'aquests camins serà el que ens

Imposant visió del Bisaurín des del pic d'Olivón. Foto: Joaquim Sánchez.

portaria des del refugi fins al Collado del Bozo, per a continuar flanquejant pel vessant est del massís de Bernera i arribar a un petit circ on faríem una parada tècnica abans de prendre una decisió.

Allà, davant nostre, s'aixecava una piràmide pedregosa amb una immensa pala de neu que permetria una divertida baixada per als més esbojarrats. Semblava el més alt de tots els que es trobaven al nostre abast i la pujada es veia senzilla i curta. Aquest seria el nostre objectiu. No sabíem de quin cim es tractava, però això per a nosaltres no tenia gaire importància.

A dalt, la visió panoràmica era similar a la del dia anterior. La diferència més notable era la insòlita i imposant visió del Bisaurín, però la pregunta en aquell moment era: on érem?, quin cim havíem coronat? Examinant el mapa vam deduir que es tractava del pic d'Olivón, teoria que veuríem corroborada aquella mateixa tarda al refugi quan ens vam adonar de l'existència d'una fotografia d'aquest cim emmarcada a la paret amb el nom a sota. Ens va fer molta il·lusió perquè havíem descobert un cim important.

UN CAPÍTOL PER A LA CONVIVÈNCIA

Durant tota la Setmana Santa vam tenir la sort de gaudir en general d'un temps esplèndid, no gaire usual per aquestes dates. Diumenge va ser l'únic dia en què la meteorologia no ens va

acompanyar. Hi havia poca visibilitat i el vent ens colpejava la cara amb petits floquets de neu que no arribarien a prendre, però que molestaven prou per a deslluir qualsevol sortida a la muntanya. Això ens faria recular abans d'arribar al nostre destí, que era l'Ibón d'Estanés.

Malgrat tot, aquest retorn prematur ens va permetre gaudir més intensament de la convivència dins el refugi. Què seria d'una excursió sense aquests moments de caliu entre els companys? Potser tot quedaria en una activitat freda i purament esportiva. Sense menysprear aquest últim aspecte, considero que la relació humana és una part fonamental sempre i sobretot en qualsevol activitat programada per a més d'un dia. No podem deslligar mai la pujada al Bisaurín o al pic d'Olivón d'aquells moments passats al voltant de les taules del refugi, jugant partides d'escacs, daus o qualsevol altre joc de taula, explicant acudits, conversant o simplement deixant passar les hores mortes assaborint aquest ambient de germanor.

Aquell dia de meteorologia adversa no es podrà considerar mai com a perdut, perquè vam saber aprofitar la circumstància per a trobar aquest vessant humà que tota excursió ha de tenir.

Tanmateix, va coincidir amb la vigília de la tornada a Barcelona, l'última nit, l'últim sopar al refugi, que, naturalment, hauríem de fer tots plegats. No podia ser d'una altra manera. L'ambient de comiat, el brindis amb patxaran i les conseqüències d'algun

excés alcohòlic sense importància quedaran per sempre en la nostra memòria com a part d'aquella jornada.

UNA TRAVESSIA CLÀSSICA: LIZARA - GABARDITO

Era l'últim dia. I abans d'emprendre el viatge de tornada ens quedava per conèixer un dels itineraris més bonics del Pirineu: la travessia Lizara - Gabardito.

Sovint, molts muntanyencs cauen en el parany de limitar-se a fer cims i més cims oblidant bells itineraris com aquest, que val la pena descobrir.

Dins el refugi es respirava ambient de comiat. Tothom plegava els sacs de dormir, ficava tota la roba i el menjar a la motxilla i hi lligava piolet i grampons procurant no deixar res a l'habitació.

Ara, amb tot l'equipatge a l'esquena, pujaríem de nou cap al coll del Foratón, on el paisatge ja ens era familiar. A la nostra dreta deixàvem la pujada al pic del Bisaurín, i davant, els senyals blancs i vermells del GR 11 ens indicaven el camí a seguir.

Tal com baixàvem, el paisatge es feia més verd, els prats sovintejaven vorejant aigües tranquil·les, formant un relleu suau que convidava al passeig i a la contemplació. Poques vegades havia gaudit d'un paisatge tan harmoniós.

La serra d'Alano es veia cada cop més a prop, i aviat deixaríem la verdor dels prats per a donar pas a un paisatge més abrupte i engorjat. Era el senyal inequívoc que el refugi de Gabardito era a prop, i també l'autocar que ens portaria de retorn a Barcelona. Era el punt final a uns dies que molts recordarem durant temps com una de les excursions més boniques i entranyables que hem viscut. Potser alguns de nosaltres tornarem a visitar algun dia aquests paratges, però mai no ho podem fer tots junts, perquè l'Elvira ens va deixar per sempre en un desgraciat accident a la Noguera Pallaresa. A ella i al record de la seva companyia he volgut dedicar aquest article.

Reflexió sobre Siurana

Toni Arbonès

Aviat serà un món imaginari... Una espècie de somni perdut, però mai es vaït.

M'agrada que els records perdurin, que aquestes imatges siguin el reflex dels meus ulls per als qui no les podran guaitar, o per als qui ja les han esborrat.

Ara ja fa temps que aquest bocí de paradís que és Siurana ha deixat perplex el més escèptic dels viatgers. Excursionistes, escaladors, personatges de totes les contrades, mai atordits pels sotracos d'aquesta «inaccessible pista», han vist el silenci, el contrast del dalt i el baix... Doncs té...! Un s'hi quedaria...

Poques paraules, perquè ni mil no són suficients.

Observar amb atenció tota aquesta evolució, la de la vida tranquil·la d'un petit poblet de vuit habitants, ha estat un recull d'experiències en aquests anys de convivència al refugi Ciríac Bonet.

Sembla mentida, però ja no hi ha lloc per als romàntics. Considero acceptable el procés d'evolució, de vida, però de vegades penso que hi podria haver una paradeta estudiada en el temps.

Ara ens trobem davant la construcció d'una carretera. És sens dubte un pas més. Els veïns més vells del poble re-

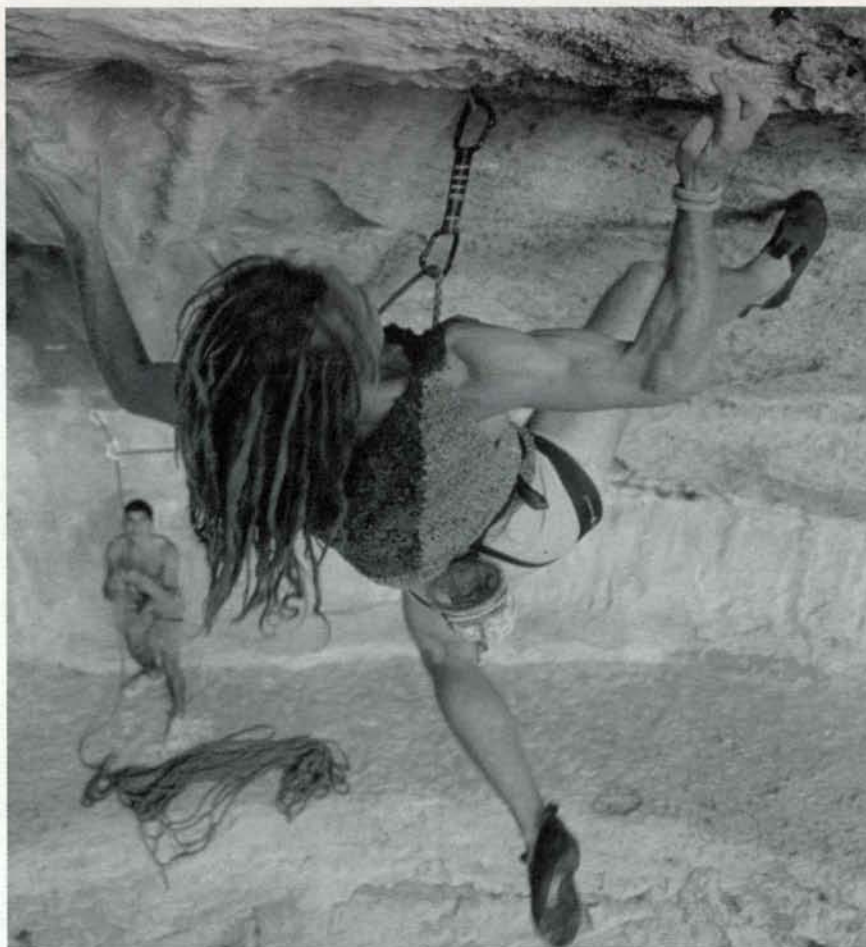
corden quan encara no hi havia llum o aigua a l'estiu, però també s'enyoren de quan hi havia una escola i les nevades eren massa fortes.

L'any 1994, el recordaran perquè els aiguats varen ser espectaculars. Una espècie de viatge ràpid a Niàgara, on els

helicòpters ens recordaran on som: Catalunya, un reflex d'evolució. El Priorat, l'única comarca sense semàfors, plora la vellesa. Són terres de secà on els fruits són petits, però de molta qualitat. Com les escalades d'aquí a Siurana; que ens han donat «el nom» reconegut a tot el món, una denominació d'origen muntanyes de Prades, ara mateix la meca de l'escalada de dificultat sobre roca natural, parada obligada per a tot somiador. M'agrada veure encara verge el futur per descobrir...

Evolució sí, però amb peus de plom. Calen pàrquings per a autobusos?

No sé si s'ho mereix, tot això, Siurana. De vegades penso que l'aventura s'ha acabat. Potser així la prevenció d'incendis estarà més controlada, així com tot el que és la qüestió dels residus, atenció mèdica, serveis (el Centre Excursionista té en projecte unes millores per al refugi Ciríac Bonet, puntal del ressorgiment de Siurana)... Suposo, però, que és molt difícil que un poble torni a néixer perquè s'asfalti un doble carril, el d'acceleració cap al destí.

Escalant «La cara que no miente», 8^a+

VIES D'ESCALADA

PORTS DE BESEIT (punta d'Escofet)

Via «Terra de Ganxets» (305 m, ED/Ad3), 1ª asc.: 15-IX-95,
per Kike Ortuño, A. Salvadó, E. Sánchez, R. Sánchez i R. Giné.
Material: 25 pitons, 5 pitonisses, 3 ganxos variats i 6 ploms.

Via «Terra de Ganxets» (305 m, ED/Ad3), 1ª asc.: 15-IX-95,
per Kike Ortuño, A. Salvadó, E. Sánchez, R. Sánchez i R. Giné.
Material: 25 pitons, 5 pitonisses, 3 ganxos variats i 6 ploms.

Via «L'encís de la Noe» (230 m, ED inf./Aa+), 1ª asc.: 21-V-95, per Ernest Noguera. Material: joc de tascons, microtascons, ganxos, *friend* núm. 4, 3 ploms i plaquetes recuperables.

MONTSERRAT (paret dels Diables)

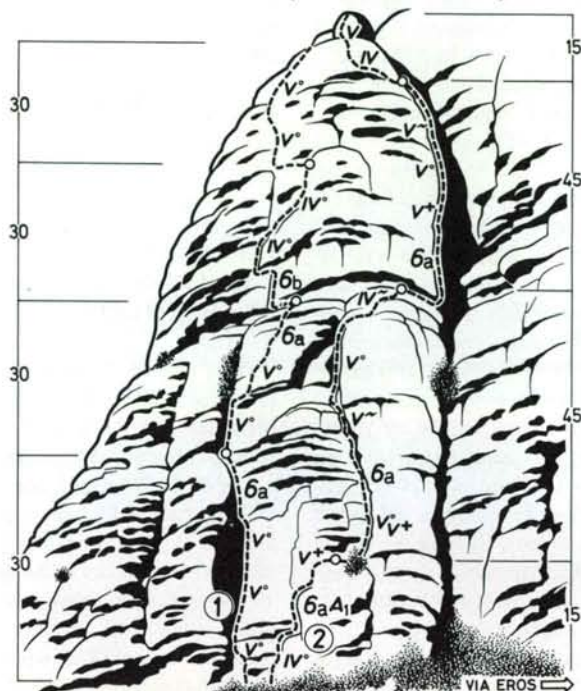
Via «Reventasomnis» (220 m, ED inf./A4),
1ª asc.: 30-VII-95, per Jaume Clotet.
Material: 14 pitons, tacs de fusta, un ganxo i 125 ploms.

Via «Reventasomnis» (220 m, ED inf./A4),
1ª asc.: 30-VII-95, per Jaume Clotet.
Material: 14 pitons, tacs de fusta, un ganxo i 125 ploms.

Via «Putremagnum» (135 m, MD⁺/Al),
1ª asc.: 29-VII-95, per Kim Prats i Cesc Caralt.
Material: 10 pitons variats.

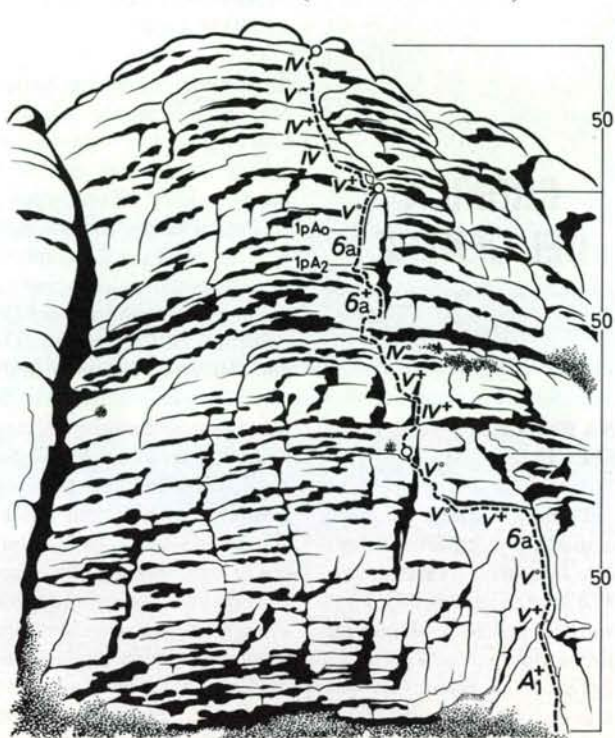
VIES D'ESCALADA

COLLEGATS (Moles del Pessó)

- ① Via «Opera Prima» (120 m, ED inf.), 1ª asc.: 1-X-95, per Ramon Valls i J. Jaimejuan.
- ② Via «Sang de Pitufos» (120 m, ED inf.), 1ª asc.: 8-X-95, per J. Jaimejuan i R. Valls. Material: joc de tascons i friends (per a totes dues).

COLLEGATS (Moles del Pessó)

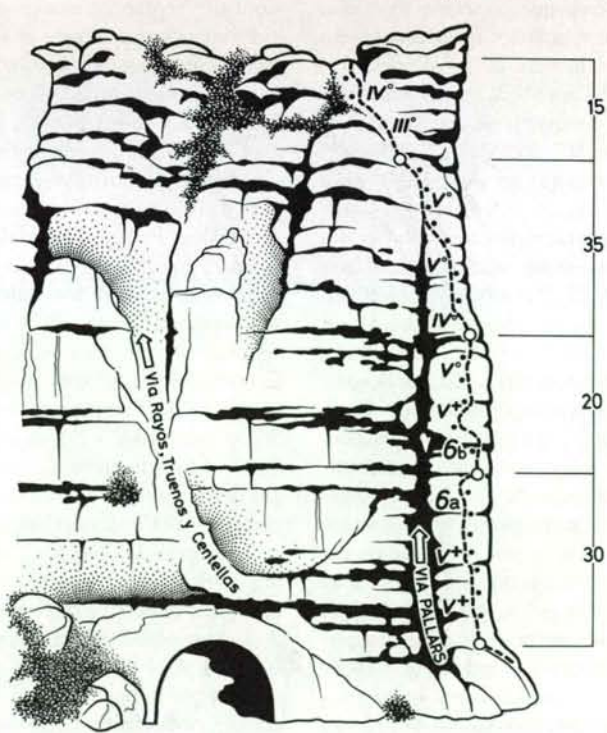

Via «Eros» (150 m, ED inf./A2), 1ª asc.: 5-XI-95, per Remi Brescó i Armand Ballart. Material: 5 pitons, tascons, ganxo i *friends* mitjans.

COLLEGATS (paret del Pessó)

Via «Cathedral» (200 m, ED/A2),
1ª asc.: 2-XI-95, per Jordi Jaimejuan i Ramon Valls.
Material: joc de tascons, joc de *friends* i un ganxo d'angle gran.

COLLEGATS (sector de la Figuereta)

Via «Albert Ibáñez» (100 m, ED inf.),
1ª asc.: 18-X-92, per Cèsar P. Hurtado (via començada
per Albert Ibáñez †). Material: cintes (via equipada).

CRÒNICA DEL CENTRE

UNA EXCURSIÓ MOLT ESPECIAL

El passat 2 d'abril va ésser una diada molt especial: vàrem anar a l'excursió social número 100 d'en Xavier Batista com a vocal de la Secció de Muntanya. Gairebé érem vuitanta persones i l'itinerari va transcórrer pel massís de Sant Llorenç del Munt: des de la Torre de l'Àngel fins a les Arenes, passant per can Pèlacs, Sescorts, el Morral del Drac, el Malpàs de Can Pobla, la Mola, la canal de Santa Agnès i el Dalmau. El dia va acompanyar extraordinàriament la celebració, encara que potser va fer massa calor, sobretot quan caminàvem per la riera de les Arenes.

Com a fi de festa, vàrem dinar al restaurant de les Arenes tots plegats, incloent-hi consocis i amics que no van poder venir a l'excursió. Conjuntament amb aquesta celebració, en Xavier Batista va fer un retrobament dels vocals d'excursions col·lectives.

Des d'aquestes ratlles volem donar-te les gràcies i felicitar-te, Xavier, per la teva dedicació, constància, il·lusió, paciència, hores de feina..., que han quedat reflectides en totes i cada una de les excursions que has fet i en les quals hem participat. També volem encoratjar-te perquè segueixis endavant amb aquesta tasca, fruit de la teva estima a la muntanya; per la nostra banda, vindrem a les sortides amb el mateix entusiasme i confiança que ens mereixes, i confiem retrobar-nos tots plegats a la celebració de l'excursió número 200.

Lídia Martínez

150^è ANIVERSARI DEL NAIXEMENT DE JACINT VERDAGUER

El retrat del nostre consoci Mn. Jacint Verdaguer, pintura a l'oli original de P. Olivella, que des de 1909 forma part de la nostra galeria d'excursionistes catalans il·lustres, fou traslladat al Palau Moja per a incorporar-se a l'exposició «Verdaguer i el seu temps», organitzada pel Departament de Cultura de la Generalitat, en commemoració del cent-cinquantè aniversari del naixement del nostre gran poeta.

Els actes commemoratius d'aquesta efemèride al nostre Centre, s'han anat celebrant tot al llarg de l'any 1995. S'iniciaren el 17 de maig, dia en què s'acomplia l'aniversari del naixement de Verdaguer, amb una sessió organitzada per la Secció de Cinema i Vídeo. Començà l'acte amb l'audició de diverses composicions de música coral enregistrades per l'Orfeó Català, basades en textos verdaguerians. A continuació Francesc Olivé féu un breu comentari sobre la vinculació de l'insigne poeta al nostre Centre. Gran excursionista, Verdaguer recorregué el Pirineu de cap a cap i el seu gran coneixement d'aquella muntanya quedà reflectida en el seu poema *Canigó*. Soci de les dues associacions precursoras del nostre Centre, Verdaguer llegí aquí la narració de la seva excursió al Pallars i hi donà a conèixer moltes de les seves composicions, entre les quals el seu poema «L'heura», dedicada als excursionistes i a l'escut del Centre. L'acte es clougué amb la projecció de l'interessant film *Jacint Verdaguer i l'Atlàntida*, de 60 minuts de duració, original del nostre consoci i expert cineasta Joan Capdevila i Nogués.

La Secció de Ciències i Arts organitzà el mes de juny una excursió als indrets verdaguerians de Folgueroles i el seu entorn, i, del 14 al 21 de novembre, un cicle de tres conferències i un col·loqui a càrrec d'il·lustres verdaguerians.

El cicle s'inicià el 14 de novembre amb una conferència a càrrec del Dr. Pere Farrés, pro-

fessor de la Universitat de Barcelona, sobre «La poesia èpica de Jacint Verdaguer i la seva evolució», tema que fou tractat pel conferenciant amb gran erudició i coneixement de causa, ja que és el tema de la seva tesi doctoral. El 15 de novembre, Carme Torrents, directora del Museu Verdaguer de Folgueroles, parlà sobre «Verdaguer i el seu entorn». En la seva documentada dissertació, Carme Torrents exposà d'una manera didàctica i amena els seus extensos coneixements sobre la infància i l'entorn familiar de Verdaguer, dels quals ja ens donà un primer tast en el curs de l'excursió a Folgueroles del passat mes de juny. El 20 de novembre la Dra. Margarida Tintó, directora del Museu Verdaguer de Vil·la Joana, parlà sobre el tema «Recordant Verdaguer a través del Museu de Vil·la Joana», un recorregut pels dramàtics episodis que marcaren la curta estada del poeta a Vallvidrera, i donà una esperançada visió del museu, que es va configurant cada dia més com un centre actiu d'estudis verdaguerians. El cicle es clougué el 21 de novembre amb un interessant col·loqui en el qual participaren: Josep M. Solé i Camps, erudit i expert coneixedor de l'obra i la figura de Mn. Cinto, les intervencions del qual foren una pura delícia per l'aguda crítica dels seus comentaris; Gil Orriols, arquitecte i alcalde de Folgueroles, que ens parlà de la fervent admiració que senten els habitants de Folgueroles pel seu conciutadà, que ha fet possible portar a terme iniciatives que han comptat sempre amb l'escal·f i la col·laboració populars; Manuel Naranjo Teixidor, que representà en el col·loqui l'aportació de la joventut al manteniment del nostre patrimoni cultural. Una nova visió de l'obra de Verdaguer que enllaça amb un futur esperançador de la cultura catalana.

La coordinació del cicle i la presentació dels conferenciant anà a càrrec del president de la Secció de Ciències i Arts, Josep M. Garrut, que és dels més experts verdaguerians, exdirector del museu de Vil·la Joana i un

dels creadors del museu de Folgueroles; les seves intervencions reflectiren tothora el seu entusiasme i coneixement de l'obra del nostre insigne poeta i excursionista.

F. O.

I SETMANA CATALANOOCITANA DE CICLOTURISME

El Grup de Cicloturisme de la Secció d'Esquí del Centre va organitzar, de l'1 al 7 d'agost passat, la I Setmana Catalanooçitana de Cicloturisme, una ruta en bicicleta pels Pirineus que intentava explicar què són Catalunya i Occitània. La iniciativa va sorgir d'alguns membres del grup cicloturista durant una estada a Occitània l'estiu passat.

Amb el nom de «Bi-Cat'Oc», les jornades proposaven la relació dels participants a través de només la llengua catalana i l'occitana, fàcilment comprensibles entre elles. L'expedició, limitada a uns trenta ciclistes catalans i occitans, va fer parades culturals a diverses viles des de Salardú fins al cap de Creus. La col·laboració dels consells comarcals i dels ajuntaments va permetre que les visites culturals fossin guiades i obertes al públic.

Durant els dos anys de funcionament, el Grup de Cicloturisme de la Secció d'Esquí ha organitzat un gran nombre de sortides i activitats dins i fora de Catalunya. Les èpoques en què més es practica aquesta varietat de ciclisme són la primavera i l'estiu.

Sandra Martín i Guillén

VIATGE AL KILIMANJARO

La setmana del 5 al 20 del passat mes d'agost, disset socis del Centre es van aplegar ocasionalment per a un magnífic viatge a Tanzània, que tenia com a punt culminant l'ascensió al Kilimanjaro.

Aquest cim es troba situat dins un àmbit declarat parc na-

cional i el seu accés és molt rigorós. La prova d'aquest fet és que només es donen uns seixanta permisos diaris per a fer l'ascensió durant els únics tres mesos en què és permès el pas. A més a més, la ruta s'ha de fer amb l'acompanyament d'uns guies del parc que, tal com explica Xavier Batista, membre del grup, «no et deixen sol en cap moment». És per això que, «la sortida a Tanzània, més que una expedició, s'ha de considerar un viatge», comenta Batista.

Abans d'atacar l'objectiu més elevat, el grup va aclimatar-se amb l'assoliment d'alguns cims, entre els quals cal destacar el Petit Meru (3.820 m) i el Mont Meru (4.565 m). El sisè dia es varen traslladar al parc nacional del Kilimanjaro. La ruta Marangu, també anomenada «ruta Coca-cola», la de més fàcil ascens, va ser l'itinerari marcat a seguir. Finalment, el desè dia a la una de la matinada, des del Kibo Hut (4.725 metres) van emprendre el camí, passant prèviament per Guili-man's Point (5.744 m) fins a l'Uhuru Peak (5.895 m), el cim de l'Àfrica. Dels disset components del grup, setze van arribar a assolir el cim, mentre que, habitualment, només la meitat dels qui demanen el permís per a l'ascensió l'aconsegueixen.

Els darrers cinc dies del viatge, el grup va visitar els parcs nacionals de Tanzània: el Lake Manyara National Park, el Serengeti National Park, un dels més grans del món, i la Ngorongoro Conservation Area. En aquestes visites van poder observar la vegetació típica de la zona —plantes, flors i sabana—, i la gran diversitat de la fauna africana.

Tret de la infortunada expedició a l'Everest, aquest ha estat l'únic viatge considerablement important dut a terme aquest any al Centre. Tot i això, Xavier Batista declara tenir ja altres projectes al cap per a l'any que ve, entre els quals es troben un viatge a l'Equador i al Perú.

Glòria Ayuso

EN RECORDANÇA D'EDUARD FONTSERÈ I RIBA (1870-1970)

Moltes vegades la memòria col·lectiva s'esfuma i el temps afebleix o esborra la recordança sobre fets i persones que hauríem d'estar obligats a tenir present, ja que formen part del nostre llegat històric, del nostre bagatge cultural i patrimonial, i, a la fi, de la nostra identitat nacional.

Per circumstàncies i a voltes per decisions professionals disfressades d'actituds patriòtiques i per interessos obscurs, s'ha volgut enterrar, desvirtuar i alterar la veritat i, cosa pitjor, no s'ha reivindicat l'exactitud quan aquesta ha estat tergiversada.

La nostra història està farcida de fets i antecedents d'aquesta mena. Podríem ennovar alguns exemples referits a científics, descobridors o inventors de renom universal, del nostre passat recent a qui la història no ha sabut reconèixer la vàlua. ¿Seríem capaços de donar alguna referència de les persones que ara citarem, dels fets i mèrits, en el camp de la meteorologia i climatologia, per exemple, de Dionís Pius i Soler, Benet Viñes, Francesc Salvà i Campillo, Rafael Patxot i Jubert i ja del més proper Eduard Fontserè i Riba? Només d'aquest últim un nombre molt limitat de persones ho podrien fer. Estem, doncs, obligats a vindicar, ara i aquí, la justícia i la veritat en tot moment perquè també formi part de la nostra realitat com a catalans.

Aprofitant l'avinentsa que enguany s'escau el 125^è aniversari del naixement i 25^è de la mort d'Eduard Fontserè i Riba, el Centre Excursionista de Catalunya, conjuntament amb altres entitats —Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, l'Institut Nacional de Meteorologia - Centre Territorial de Catalunya, Barcelona Televisió i molt especialment la Societat Catalana de Geografia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), de la qual també el Dr. Fontserè fou dirigent—, hem volgut retre un homenatge a la seva memòria amb un acte de justícia i portar-lo al seu lloc,

que li fou vetat ara fa vint-i-cinc anys, en uns moments negres per a nosaltres.

El Dr. Fontserè fou president de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans i membre de l'Acadèmia de Ciències de Barcelona; dirigí la Secció Meteorològica i Sísmica de l'Observatori Fabra i fou catedràtic de Geodèsia i Astronomia de la Universitat de Barcelona. Fou cap del Servei Meteorològic de Catalunya des de la seva fundació l'any 1921, fins que aquest Servei fou suprimit l'any 1939. Publicà nombrosos treballs científics i fou acollit als congressos internacionals com a figura prestigiosa en la seva especialitat. Amb el seu rigor i metodologia, establí les bases de la meteorologia catalana. Soci del Centre Excursionista de Catalunya des de l'any 1917 fins a la seva mort; presidí la Secció de Geografia i Geologia i fou vicepresident del Centre. Publicà diversos treballs al Butlletí del Centre i la seva obra cabal a l'entitat fou la publicació del llibre *Meteorologia de l'Excursionista*. La seva projecció des del Centre fou importantíssima.

Promogué la construcció de l'observatori meteorològic del cim del turó de l'Home, al Montseny, que fou inaugurat l'any 1932, fent realitat així el vell projecte iniciat l'any 1881 per la nostra antecessora, l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Fou delegat de l'Institut d'Estudis Catalans des de l'any 1935 fins a la seva mort, a la Societat Catalana de Geografia i, entre altres càrrecs de responsabilitat en diverses entitats, fou el responsable del Servei horari municipal, que ell havia endegat. Fou guardonat amb nombroses medalles i reconeixements entre les quals destaquem la medalla «al mèrit científic» atorgada per l'Excm. Ajuntament de Barcelona.

Els actes d'homenatge al Dr. Fontserè i Riba, portats a terme durant l'octubre i novembre de 1995, que ara detallarem, foren molt concorreguts i a voltes molt emotius.

El dijous 19 d'octubre, a la sala d'actes del Centre, fou pre-

sentat el cicle pel nostre president, Conrad Blanch i Fors, i donà una conferència Antoni Roca i Rosell, físic i historiador de la ciència, president de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, amb el títol «Voluntaris i professionals en la nova meteorologia. La tasca d'Eduard Fontserè i Riba». A continuació, Vicenç Biete i Farré, president de la Societat Catalana de Geografia, llegí unes quartilles d'adhesió a l'acte i de recordança del Dr. Fontserè dintre l'entitat que ell presideix.

El diumenge 22 d'octubre es féu una visita excursió a l'estació meteorològica de l'Alta Segarra (Benviure), en el terme municipal de Veciana. L'excursió matinal seguí l'itinerari des de Sant Martí Sesgueioles, Mare de Déu de les Olles i Molí de la Roda, Santa Maria de Veciana, Montfalcó Gros i masia de Benviure. A la tarda es visità l'estació i el seu director, Eduard Guillé i Moliné, ens mostrà les modernes instal·lacions, amb explicacions detallades i féu alguna demostració pràctica d'algun fenomen físic relacionat amb la ciència meteorològica. Quedàrem meravellats de la modernitat i posada al dia d'aquesta estació i sobretot quan Eduard Guillé, tot prement un botó de l'ordinador, ens mostrà la visió de l'Antàrtida via satèl·lit.

El dijous 25 d'octubre, els autors de la guia de camp *Els núvols*, Javier Martín Vide i Francesc Mauri i Domènech, es volgueren sumar als actes d'homenatge, tot presentant als excursionistes, conjuntament amb Martí Boada, aquest manual de meteorologia, que pensem que és un altre element que s'ha de tenir en compte en el nostre bagatge per a identificar *in situ* els núvols i fer la previsió del canvi de temps que ens pot afectar en properes hores.

El dissabte 11 de novembre, un grup limitat de socis, ja que per la capacitat del lloc no fou possible donar satisfacció a tots els interessats, visitàrem les instal·lacions del Centre Meteorològic Territorial de Catalunya de l'Institut Nacional de

Meteorologia, al port olímpic de Barcelona. El senyor Barrachina ens acompanyà en la visita i ens donà unes aclaridores explicacions de tal com funciona actualment aquest Centre, integrat en l'Organització Meteorològica Mundial, pel que fa a la vigilància i predicció del temps. Quedà molt clar per a tots el que és la presa de dades a escala d'Espanya i internacional per a la confecció dels mapes del temps a partir dels *inputs* al programa de Brussel·les.

L'acte central i principal del nostre homenatge al Dr. Fontserè, i acte de justícia, com abans s'ha mencionat, que fou vetat en el seu moment, va ser la celebració el diumenge 12 de novembre, al turó de l'Home, al Montseny, i col·locació de la placa commemorativa que veiem en la fotografia. Fou un moment molt emotiu tant per als familiars del Dr. Fontserè, com per a tots nosaltres. Cosa insòlita, tres generacions de la família de l'homenatjat eren presents a l'acte. El moment emocionant fou quan el nostre president, Conrad Blanc, de la mà d'un rebesnét del Dr. Fontserè, feren córrer la bandera que tapava la placa. El temps boirós i fred volgué sumar-se a l'esplendor de l'acte, però a nosaltres no ens acompanyà per gaudir plenament d'aquest moment. Sí que ens acompanyà, amb la seva esposa i fills, Fernando García de Castro Barrera, consoci nostre, actualment jubilat i resident al seu poble natal d'Úbeda, a Andalusia, i que fou durant molts anys el caliu i l'ànima d'aquest observatori de muntanya. El seu fill Miquel, actual continuador, ens donà unes explicacions sobre el funcionament d'aquesta estació, tot fent temps i esperant la resta d'excursionistes que per la via dels Castelletes van pujar per sumar-se als altres que pujaren per la font del Briancó. La televisió TV3 i Barcelona-TV, donaren puntual testimoni d'aquests actes en els teletextos del vespre.

El dijous 16 de novembre, l'«home del temps» de Barcelona-TV, Antoni Mestres i Bertran, llicenciat en ciències

físiques, donà una xerrada a la sala d'actes del Centre sobre «Com es confeccionen les previsions meteorològiques».

I com a cloenda d'aquest cicle homenatge, quedaren exhibits a la sala d'exposicions del Centre, una sèrie de panells amb fotografies i amb entenedores explicacions sobre moderns aparells de meteorologia i mapes del temps, confeccionats per Hug Teixidó i Amadó, gran aficionat i col·laborador des de la seva estació de Rubí. Aquesta exposició fou complementada per una nodrida mostra de llibres de meteorologia i climatologia procedents de la biblioteca particular del nostre consoci Narcís Rucabado i Franquesa, i fou visitada per nombrosos interessats. Foren uns actes molt entranyables, dels quals tots guardem un bon record.

Narcís Rucabado i Franquesa

3000 INSCRITS A LA V CURSA I CAMINADA POPULAR DE COLLSETEROLA

Gairebé tres mil persones van participar, el passat 22 d'octubre, a la V Cursa i Caminada Popular a Collserola, organitzada pel Centre Excursionista de Catalunya amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona i emmarcada dins de la diada popular de Collserola. Hi va córrer gent de totes les edats i condicions, famílies senceres i atletes professionals.

El primer classificat va ser un membre del Centre, Josep Rosés (1 h 7 min 15 seg). A tan sols sis segons entrava el segon corredor, Paris Canals. Pedro Tardío, amb un temps d'1 h 9 min, va ser el tercer classificat. Teresa Palacio, la primera dona, va arribar a 1 h i 20 min. Classificada en segona posició, Lúcia Torredí va passar la meta amb 1 h 34 min. El tercer lloc va ser per a Montserrat Cusco, dos minuts després de Torredí.

La intenció de la cursa i caminada és donar a conèixer i ensenyar a estimar i respectar la serra que més a prop tenim

com a patrimoni col·lectiu que cal conservar. Els 15 km de recorregut, decidit pel Centre, van ser supervisats pel Patronat de la Serra de Collserola i hi va haver un punt d'avituallament. L'organització, igual que els altres anys, va traslladar a l'arribada els objectes personals dels participants. El circuit i els cronòmetres es van mantenir oberts fins a les tres de la tarda.

La diada de Collserola va néixer d'una proposta del CEC per a apropar l'esport i la muntanya a la gent de ciutat. L'Ajuntament de Barcelona va acollir la idea amb entusiasme i la va posar en pràctica amb la col·laboració d'altres associacions ciutadanes. Finalment, a l'octubre del 1991, va inaugurar-se la primera diada, amb la cursa i caminada i una cursa de BTT.

Sandra Martín i Guillén

INAUGURACIÓ DEL CURS 95-96 DEL GRUP D'ESTUDIS BOTÀNICS RAMON PUJOL I ALSINA

El propassat 24 d'octubre, a la sala d'actes del Centre, amb una nombrosa concurrència, tingué lloc la inauguració del curs 1995-1996 de les activitats que porta a terme el Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina.

En el decurs d'aquest acte, el vocal Josep Nuet i Badia donà unes explicacions sobre el programa projectat per a aquest nou curs, pel que fa a les sortides de camp, herbari, cursets, etc., en aquest any en què s'escau el desè aniversari del grup.

Tot seguit el jurat qualificador del Premi Pius Font i Quer, de fotografia botànica, convocat enguany amb el lema «Flors de la Cerdanya», llegí l'acta en la qual quedà atorgat el premi al nostre consoci Joaquim Ferrándiz i Rovira, per les magnífiques fotografies presentades, el qual felicitem de tot cor amb aquestes ratlles. El jurat felicità també tots els concursants per les bones col·leccions presentades, que donen testimoni de la sensibilitat, millora i voluntat de superació dels afi-

cionats a aquesta especialitat fotogràfica.

Seguidament quedà convocat el nou premi per al curs 1996-1997, amb el lema «Flors de la serralada Prelitoral».

Continuant amb el programa establert per a aquest acte, es projectaren totes les col·leccions presentades a concurs. Aprofitem també des d'aquesta crònica per a felicitar tots els altres concursants per les esplèndides i estupendes transparències exhibides.

N. Rucabado i Franquesa

ESQUÍ A LA SORRA

Un novembre més, la Secció d'Esquí ha organitzat el tradicional Curset d'Esquí de Fons a la platja de la Barceloneta. Enguany, la participació ha superat la trentena de persones.

Ja fa vuit anys que el Centre organitza cursets d'esquí nòrdic a la platja de la Barceloneta. L'objectiu primordial és apropar l'esquí a la gent de ciutat i, al mateix temps, aprofitar amb l'esport les nostres platges durant l'hivern.

L'esquí nòrdic és la modalitat més econòmica i fàcil d'ensenyar fora del seu ambient natural perquè no necessita telecadres ni baixades fortes. Els cursetistes prenen contacte amb els esquís i aprenen els moviments bàsics. L'absència de velocitat sobre la sorra fa que la pràctica de l'esquí sigui més dura, però permet que l'esquiador agafi confiança, perdi la por de caure i aprengui a aixecar-se. Aquesta experiència li servirà de molt si després esquia sobre neu.

La majoria de les persones que fan el curset no han esquià mai perquè els fa por la neu o perquè no tenen mitjans per a desplaçar-se fins a les pistes d'esquí. Els cursets del Centre Excursionista de Catalunya també han permès d'apropar l'esquí a col·lectius normalment apartats de l'esport o marginats. Aquest és el cas dels casals d'avis, de nens problemàtics i discapacitats físics. Durant el

mes de maig s'organitza un altre curset amb la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona per a escoles o espais.

Sandra Martín Guillén

EXPOSICIÓ D'ARQUITECTURES POPULARS EN SURO

En el transcurs d'algunes excursions, havíem coincidit amb les germanes Colomer i ens havien explicat que tenien un passatemps artístic amb el qual s'ho passaven molt bé i que consistia a fer figuretes de pessebre. No cal dir que per a nosaltres fou tot un descobriment i tot seguit ens sentírem encuriosits per veure-les. Quan les tinguérem al davant vam quedar embadalits, fins i tot amb els elements de suro que acompanyaven les figures de fang.

Davant de semblants meravelles, vam pensar que calia exposar-les al nostre estatge social i finalment vam convèncer la Rosa i la Carme de fer una exposició, cosa que va tenir lloc la primera quinzena de novembre.

La mostra fou una part del fruit de la seva dedicació en hores de lleure, afició que va néixer precisament a muntanya. Una vegada més l'excursionisme ha influït en uns cors sensibles a la naturalesa que ens envolta i en aquest cas, la sensibilitat artística es va decantar a crear obres d'art en suro i fang.

L'arquitectura en suro presentada a l'exposició, a petita escala, és inspirada la majoria en cases de pobles, masies o ermites existents en realitat a les nostres muntanyes i reflecteix les possibilitats que dona el suro per a crear autèntiques obres d'art.

El treball manual de les germanes Colomer inclou guarniments secundaris fets amb altres materials com branquillons, escorça, o palla, tot recollit en el transcurs de les seves excursions.

Les vint obres presentades responen a llocs prou coneguts com Canejan, les Bordes, Taüll, Salardú, Alins, Aramunt, Perallada, Berga, etc. Respecte a les figures de fang, podem dir que

posseeixen un caràcter propi, amb formes totalment lliures que ens recorden les d'estil «hebreu».

Ens ha semblat que havíem de deixar constància escrita d'aquesta singular exposició d'obres artístiques a petita escala, inspirades en una arquitectura que potser amb el temps desapareixerà.

L'exposició fou un èxit i els comentaris elogiosos. Solament ens queda donar les gràcies a les germanes Colomer i animar-les a seguir cultivant aquest *hooby*.

M. M.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE SANT JOAN DESPÍ, HISTÒRIA D'UN POBLE BIMIL·LENARI

El dia 22 de novembre, a la sala d'actes, va tenir lloc la presentació del llibre *Sant Joan Despi, història d'un poble bimil·lenari*.

Va presidir l'acte el president de la Secció de Ciències i Arts, Josep M. Garrut, que a la vegada va obrir el torn de dissertacions. El primer que va parlar fou el doctor arquitecte Joan Bassegoda, el qual és l'autor del pròleg del llibre.

Féu un elogi dels autors, Josep Bujà i Alfred Joaquín, destacant les llargues hores esmerçades en la investigació i compilació de dades, notícies de diverses fonts, arxius i memòries personals. Una tasca admirable que des d'ara ja ens permet conèixer les diverses peculiaritats d'aquest poble del Baix Llobregat. Joan Bassegoda remarcà amb èmfasi que aquests treballs monogràfics haurien d'interessar els fills del poble, naturalment, però que no haurien de faltar en cap biblioteca oficial, perquè són la columna vertebral de la veritable història del nostre país. Els llibres de temàtica local, escrita per erudits sense altre estímulo que servir el país, són porcions de la memòria històrica de Catalunya.

Tot seguit féu ús de la paraula Josep Bujà, referint-se a la seva obra. Féu una síntesi del contin-

gut del llibre i n'explicà algunes pàgines viscudes i altres de tretes d'arxius o de la memòria popular, situació agrícola, padró de veïns, l'Ateneu, masos i cases, forma de viure, etc. Dinou capítols repartits en 584 pàgines de text il·lustrat.

L'altre autor, Alfred Joaquín, poca cosa va poder afegir-hi, però féu constar que en tot moment formaren un tàndem i que es troben molt animats a prosseguir, escrivint una segona part, que començaria en el punt just que acaba el capítol XIX de l'actual edició.

El gerent de la casa editorial, Manuel Baratech, va agrair al Centre Excursionista de Catalunya les facilitats rebudes per a aquesta presentació, en un marc tan escaient, ple d'història, cultura i esport, i també va felicitar els companys de la presidència de l'acte.

Josep M. Garrut va agrair l'assistència del públic, que, malgrat la pluja, va acudir a la cita, i els invità a un refrigeri que es trobava preparat a la sala del Centenari, on van tenir ocasió d'adquirir el llibre signat pels autors.

M. M.

FELICITACIÓ ALS NOSTRES CONSOCIS GUARDONATS

El Centre Excursionista de Catalunya vol fer saber a tots els seus consocis, amics i lectors que uns quants consocis nostres han estat condecorats per la Generalitat de Catalunya, en reconeixement dels seus mèrits científics, cívics i esportius.

Han rebut la Creu de Sant Jordi Francesc Masclans, mestre i botànic, autor, entre altres, de les obres *Guia per a conèixer els arbres* i *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*, que tant han contribuït a la divulgació de la ciència botànica, i Carmina Virgili, geòloga i estratígrafa, que ha dedicat una bona part de la seva recerca als sistemes o períodes Triàsic i Permian.

També han rebut la medalla de Forjadors de la Història Esportiva

de Catalunya, la màxima distinció de la Generalitat de Catalunya al mèrit esportiu, els nostres consocis: Ramon Farré i Antonio, Ernest Mullor i Creixell, Josep M. Sala i Albareda i Josep Serra i Hernández.

En l'acte de lliurament d'aquestes condecoracions va donar les gràcies, en nom de tots els guardonats, Josep M. Sala i Albareda, expresident del Centre.

A tots, els felicitem cordialment.

J. N. B.

HOMENATGE ALS NOSTRES CONSOCIS M. ANTÒNIA SIMÓ I AGUSTÍ JOLIS

El passat dia 24 de novembre de 1995, a la sala d'actes del Museu i Centre d'Estudis de l'Esport «Melcior Colet» de la Generalitat de Catalunya, es va celebrar un homenatge als nostres consocis Agustí Jolis i M. Antònia Simó, amb motiu dels seus vuitanta anys.

L'acte va ser presidit per Fidel Sust, director general de l'Esport de la Generalitat de Catalunya, el qual estava acompanyat a la presidència, a més dels homenatjats, per Albert Batlle, regidor d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona, Conrad Blanch, president del Centre Excursionista de Catalunya, i Josep M. Sala i Albareda, expresident del Centre Excursionista de Catalunya, que glossà la personalitat dels homenatjats.

Josep M. Sala va fer un parlament fluid, amb el seu característic to cordial, per recordar la trajectòria de l'Agustí i la Maria Antònia, des del seu ingrés al Centre el 1943 fins avui. Posà de manifest la gran tasca que han desplegat, sobretot confeccionant les guies de muntanya que van marcar tota una època, la seva col·laboració continuada a la Secció de Muntanya, en la direcció i la secretaria de la mateixa Secció, i en l'impuls de l'escalada femenina, els ral·lis de muntanya i d'esquí, en l'organització dels campaments de muntanya, i actualment en l'organització de les

excursions de veterans. Finalment va posar de manifest que han estat homenatjats repetidament i mesrescudats, i va acabar donant-los les gràcies per la feina que han fet durant tants anys.

A continuació, Conrad Blanch, president del Centre Excursionista de Catalunya, prengué la paraula per comentar l'origen de l'homenatge, que partí d'una idea de Josep Ventosa i que van impulsar amb ell els altres antics presidents del Centre. Comentà la idoneïtat de l'homenatge en un lloc —el Museu i Centre d'Estudis de l'Esport «Melcior Colet»— on s'agermana l'esport i la cultura, agermanament que els homenatjats han fet sempre, i recalçà que era un homenatge a dues persones que han col·laborat profundament i, a més, un homenatge a una llarga continuïtat. Finalment va felicitar i agrair a Agustí Jolis i M. Antònia Simó tot el que han fet en el nostre Centre. Seguidament els lliurà la Columna del Centre Excursionista de Catalunya, la màxima distinció del Centre, que es lliurava per primera vegada.

A continuació, Joaquim Gràcia llegí unes adhesions que s'havien rebut, de l'UEC d'Igualada, del matrimoni Fabrès-Villanova i de J. J. Queraltó.

Després prengué la paraula Albert Batlle, regidor d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona, que s'afegí a l'homenatge en nom de la ciutat de Barcelona i en el seu personal. Agraf la feina que han fet els nostres consocis, destacà també els enseïnyaments que tots podem treure de les seves guies i demanà que tinguem viu el compromís de preservar el patrimoni que el matrimoni Jolis-Simó ens ha ensenyat a estimar.

Clogué l'acte la intervenció de Fidel Sust, director general d'Esports de la Generalitat de Catalunya, que es referí a la feina feta pels nostres consocis homenatjats i recordà la frase de Pompeu Fabra, que ni la llengua ni la muntanya no li havien donat mai cap disgust, i assenyalà que el camp d'acció de l'excursionisme és tot el país, que cal que tractem amb el màxim respecte. També va explicar una anècdota

personal, ja que de jovenet començà a treballar els estius en una empresa tenint com a cap Agustí Jolis. Al final de les seves paraules entregà a la M. Antònia i a l'Agustí una placa en record d'aquest acte, atès que ja havien estat guardonats anteriorment amb la màxima distinció esportiva catalana: la medalla de Forjadors de la Història Esportiva de Catalunya. Tot seguit donà la paraula a l'Agustí i a la M. Antònia, els quals van expressar l'emoció del moment i van donar les gràcies per l'homenatge que els retien, van tenir unes paraules de record pel mestratge que havien rebut d'altres consocis del Centre i van expressar la seva fe en la unió de tots en l'obra comuna patriòtica, cultural i esportiva que al llarg de tants anys duu a terme el Centre, juntament amb tots els qui consideren bons amics de la muntanya.

Així es clogué aquest bonic acte, en el qual l'Agustí i la M. Antònia van estar acompanyats per un bon nombre d'amics i consocis que omplien totalment la sala i entre els quals cal destacar Josep M. Vilaseca, fins feia poc secretari general de l'Esport de la Generalitat de Catalunya, Joan Garrigós, president de la Federació Española de Deportes de Montaña y Escalada, Josep Sanjaume, president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i els expresidents del Centre Josep Ventosa, Agustí Bou, Lluís Puntis i Josep M. Sala.

Per molts anys, amics M. Antònia i Agustí.

J. N. B.

XIII FESTIVAL INTERNACIONAL DE CINEMA DE MUNTANYA VILA DE TORELLÓ

El jurat d'aquesta tretzena edició del Festival, format per Mari Abrego Santesteban, Sebastián Alvaro Lomba, Josep Ferret, Alicia Flames Roncal i Josep M. Forn i Costa, ha decidit atorgar els premis següents:

El Gran Premi Vila de Torelló ha estat concedit a la

pel·lícula *L'uomo di legno*, de Fulvio Mariani, de Suïssa. Dura 42 minuts i és un retrat de Mauro Corona, alpinista, escriptor i escriptor.

El Premi Boreal al millor guió ha estat per a *High trails to Istanbul*, del britànic Matt Dickinson. El film té una durada de 50 minuts i conta la història de Nicolas Crane, que recorre tot Europa a peu, des de Finis-terre fins a Istanbul.

El millor film espanyol (Placa de la Federación de Deportes de Montaña y Escalada) ha estat per a *Everest-93, un cim per a l'ecologia*, de Jaume Altadill. Es tracta d'un documental de 57 minuts sobre l'expedició Everest 93, que va netejar una part de la muntanya.

El Premi del Jurat ha estat atorgat a la pel·lícula *Cascade di ghiaccio*, de l'italià Michele Radici. Té una durada de 13 minuts i tracta de l'escalada al Mont Blanc seguint un itinerari de glaç.

El millor film ecològic ha estat *Urban elk*, de Greg Diefenbach, dels Estats Units. Es tracta d'un documental sobre la presència d'ants al voltant de Banff, de 17 minuts de durada.

El Premi al millor film d'esports de muntanya ha estat per a *Buildering*, de l'italià Michele Radici. És un documental sobre l'escalada d'edificis a Chicago, Nova York i Brooklin, de 14 minuts de duració.

El millor film de muntanya ha estat per a *La moitié de la gloire*, d'Alex Mayenfisch, de Suïssa, relat d'una expedició a l'Everest l'any 1952, que permeté que l'any següent Hillary arribés per primer cop al cim. La pel·lícula dura 45 minuts.

El Premi Mountain Wilderness ha estat per a *The ice capped jungle*, de Chris Hilton, d'Austràlia.

El Premi al millor film amateur ha estat per a *Everest*, de Marta Kocnerova, de la República Txeca.

Finalment el jurat ha volgut donar unes mencions especials a les pel·lícules *Without*, de l'eslovè Matjaz Pistravec, i *Mani*, de l'italià Marco Preti.

J. M. Montaner

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE FABULARI AMADES

Aquesta presentació va anar acompanyada d'un homenatge a Consol Mallofré, cunyada i col·laboradora de Joan Amades, el dia 29 de novembre, a la sala d'actes de la nostra entitat.

Va presidir la vetllada el president del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, Joan Vidal i Gayolà, així com el nostre consoci Josep M. Garrut, que obrí l'acte rememorant les seves vivències i l'amistat personal amb Joan Amades i la seva col·laboradora Consol Mallofré. Va esquitjar la seva dissertació amb anècdotes nostàlgiques i puntualitzà les virtuts de l'homenatjada: valenta i fins i tot tos-suda, disposada a lluitar per aconseguir que s'arribés a editar tot allò que restava pendent per no haver-hi hagut temps per a fer-ho a causa de la mort del nostre estimat Joan Amades.

Va parlar a continuació Josep Cruañas, president de l'Associació Joan Amades, que va donar detalls del motiu pel qual va néixer i a quina finalitat respon. Parlà també el representant d'Edicions El Mèdol, que vaprofitar l'avinentsa per a comunicar que el llibre que es presentava era el primer d'una sèrie que pot aplegar trenta volums entre inèdits o d'edicions exhaurides de Joan Amades.

L'escriptor Joan Solé i Amigó va recrear el públic amb comparacions festives entre el llibre que es presentava i el nou *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. El vocabulari popular del *Fabulari Amades* venia a dir que era un complement digne de tenir en compte, si volíem tenir més coneixements de la nostra llengua i del valor de la seva identitat.

No podien faltar les paraules de Joan Grau, que va considerar, des del primer contacte que va tenir amb Consol Mallofré, que calia fer sortir a la llum els centenars de fitxes que ella guardava, pensant que un dia havia de sortir l'erudit que les convertiria en un llibre. I Joan Grau

s'hi va oferir. Per dissort, Consol Mallofré va morir sense veure el llibre al carrer, però va poder assaborir-ne les galeres, a les quals va donar el vistiplau molt satisfeta.

Finalitzà aquest acte d'homenatge i presentació del primer volum de la «Biblio-teca Joan Amades, llegat Consol Mallofré», Joan Vidal i Gayolà, que va tenir paraules entranyables per a Joan Amades, l'homenatjada i el llibre, fruit de l'arreglada de fitxes de Joan Grau, i es congratulà de trobar-se una vegada més al nostre estatge social.

Josep M. Garrut va cloure l'acte donant les gràcies als seus companys de la presidència i al públic assistent per la seva presència.

M. M.

CRÒNICA DEL MÓN EXCURSIONISTA

DESENDEIXALLADA A COMA DE VACA

El dia 17 de setembre passat, tot i les adverses previsions meteorològiques, un grup de voluntariosos membres del Centre Excursionista de Banyoles i del Centre Excursionista de Besalú van pujar al refugi de Coma de Vaca per fer-hi una recollida de deixalles. Hi van portar, buit i plegat, un contenidor de material plastificat i resistent que es proposaven omplir al màxim amb les deixalles que al final de l'estiu s'haguessin abandonat per la zona. Posteriorment, un helicòpter va anar a recollir el

contenidor. La quantitat acumulada en un any és una prova que encara estem lluny d'assolir un grau de conscienciació prou satisfactori per a mantenir netes les nostres muntanyes.

J. Bordons

XIX APLEC EXCURSIONISTA DELS PAÏSOS CATALANS A PRATS DE MOLLÓ

Els dies 12, 13, 14 i 15 d'octubre de 1995, a Prats de Molló, comarca del Vallespir, se celebrà el XIX Aplec Excursionista dels Països Catalans, organitzat pel Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català, amb el suport de l'Ajuntament i el Centre d'Animació d'aquesta vila.

Durant els quatre dies que va durar la trobada, tant els membres del Grup Pirinenc com la vila de Prats de Molló, amb l'Ajuntament al capdavant, ens oferiren un acolliment i un tracte exquisits. La convivència entre els participants va ser excel·lent, i els actes organitzats gaudiren d'una participació nombrosa. En fi, un èxit tant per part dels organitzadors, com dels participants.

El dijous 12, a partir de les dotze del migdia, s'obrí la recepció d'excursionistes, i a les cinc, davant de la porta de França, al costat del monument de la Sardana, es va fer la presentació del XIX Aplec, amb els parlaments d'Albí Roca, conseller general per l'Alt Vallespir i la Diputació de Perpinyà, Bernard Remedí, batlle de Prats de Molló-La Presta, i Antoni Glory, president del Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català.

De sis a set, es varen fer dues conferències: una on el geògraf Joan Becat ens presentà la comarca del Vallespir, i l'altra a càrrec de l'escriptor Pere Verdager i la professora Maria Dolors Solà, que ens parlaren dels Països Catalans i la unitat de la llengua, parlament que volia ser una afirmació de la unitat lingüística de totes les terres de parla catalana.

Després de sopar, a les deu, a la sala del Fogar rural, el músic, cantant i animador Ge-

rard Jacquet ens va fer passar una deliciosa vetllada, explicant-nos un seguit de contes rossellonesos. A mitja sessió fôrem obsequiats amb xocolata i galetes.

L'endemà, divendres 13, al matí, es varen fer dues excursions: una a peu i una en autocar. En l'excursió a peu vam sortir de prop del coll d'Ares i, pel coll Pregon, vam anar fins al poble d'Espinavell. En aquest dia, diada de Sant Eduard, es fa en aquest poblet la «tria dels mulats», on les eugues i els pollins baixen de les pastures estiuenques i són separats. Sortírem d'Espinavell cap a Fabert i altre cop al coll Pregon, per a baixar després cap a la Farga, prop dels banys de la Presta. La segona excursió fou turística, per a visitar els pobles de Serrallonga, Sant Llorenç de Cerdans i Costoja, on fôrem amablement acompanyats per coneixadors del país. A l'excursió d'Espinavell, hi participàrem prop de tres-cents excursionistes, i a la ruta pels pobles de l'Alt Vallespir, un centenar.

A la tarda, es varen fer dues conferències: una d'interès etnogràfic, de la «Festa de l'Os», antiga tradició dels pobles del Vallespir, que se celebra per carnaval, a càrrec de l'etnòleg Robert Bosch, i l'altra d'interès històric, on l'historiador Ramon Sala parlà de contrabandistes, trabucaires i bandolers a la comarca.

Per cloure el dia, a l'església parroquial, la coral La Barretina de Prats de Molló, ens va oferir un concert coral.

El dissabte 14, al matí, també sortírem dues excursions: una al Costabona i l'altra fins al conegut santuari de la Mare de Déu del Coral. A més, hi hagué dues visites guiades: l'una al fort de la Guàrdia, castell construït per l'enginyer Vauban, de l'any 1677 al 1682, des d'on es domina tota la vila, i l'altra als coneguts banys de la Presta, lloc on va fer estada, al final del segle passat, mossèn Jacint Verdager.

A la tarda, a l'estadi municipal, l'Esbart Dansaire de Sant Cugat del Vallès ens va oferir una selecció de danses dels Països Catalans.

Més tard, al Fogar rural, on hi havia exposada durant tots aquests dies una col·lecció cartogràfica de Prats de Molló dels segles XVI al XX, l'editor Ramon Gual ens parlà de la cartografia de les comarques de Catalunya Nord.

Tot seguit, els delegats de les entitats presents a l'Aplec, ens reunírem per valorar la trobada i decidir la propera.

Aquest any el Grup Excursionista d'Esporles, de Mallorca, proposà a l'assemblea l'organització del proper Aplec, el de 1996, que fou acceptada per unanimitat.

Per acabar el dia, amb l'actuació del grup de música tradicional Crescendo, que ens oferí una animada vetllada, on participaren gran part dels assistents a l'Aplec. En el mateix moment de l'actuació, a l'esplanada del Firal, es va fer un foc de camp.

El diumenge 15 al matí es va fer una excursió a peu, amb sortida i arribada a Prats de Molló, passant pel Miracle, puig de les Lloses, coll de Cabanelles i fort la Guàrdia.

Els que no varen anar d'excursió pogueren participar en la visita guiada pels llocs històrics de la vila, o assistir a la missa celebrada pel pare prior del monestir de Sant Miquel de Cuixà, cantada per la coral La Barretina de Prats de Molló.

Al migdia, al final, se celebrà l'acte de cloenda, en el qual s'adreçaren a la nombrosa concurrència el conseller general de l'Alt Vallespir, Albí Roca, el batlle de Prats de Molló, Bernard Remedí, el de Vallestàvia, Alà Taurinyà, el president del Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català, Antoni Glory, i un representant de Catalunya, el País Valencià i les Illes.

A la façana del Fogar rural fou col·locada una placa que perpetua l'estada dels excursionistes durant aquests quatre dies.

Amb el traspàs de la senyera de l'Aplec, el Grup Excursionista d'Esporles, de Mallorca, va cloure la trobada. En el mateix Firal, la simpàtica actuació del grup de la Mainada de Prats va posar un punt de gràcia en aquest acte.

Després gran part dels assistents varen participar en un dinar col·lectiu, que tingué lloc en el centre de La Verneda, molt a prop del lloc d'acampada.

L'assistència i participació en aquest Aplec superava els sis-cents excursionistes, de Catalunya Nord, el Principat, el País Valencià i les Illes. Del Centre Excursionista de Catalunya, hi participaren 45 socis.

Agraïm al Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català, com a organitzador, i a l'Ajuntament i les entitats de Prats de Molló, com a col·laboradors, l'esforç d'organitzar aquest dinovè Aplec, que ens ha ofert, un cop més, l'oportunitat de poder conèixer els excursionistes de tots els Països Catalans.

Francesc Beato

LA UIAA AVALA EL LLIBRE LOS 3000 DEL PIRINEO

Com sabeu, el Centre fou un dels fundadors de la UIAA (Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme) l'any 1932 i, a causa de les penoses circumstàncies de la guerra civil i l'època posterior, perdé la qualitat de membre, però hi reingressà, després de llargues negociacions, pel setembre del 1989. Des de llavors, la presència del Centre a les assemblees anuals, que tenen lloc en els països més diversos, ha estat, excepte en dues ocasions, constant, i l'opinió del nostre representant, generalment el mateix president de l'entitat, ha estat escoltada i valorada. Resultat d'aquesta presència activa és el fet que Miquel Rafa, un dels nostres socis, formi part de la Comissió de Protecció de la Natura, una de les comissions en què està estructurada la UIAA.

Ara ha estat un motiu de satisfacció que el Comitè de Documentació i Informació de la UIAA hagi reconegut com a llista oficial de la UIAA dels tres mil del Pirineu, el llibre *Los 3.000 del Pirineo*, obra col·lectiva d'un nombrós equip de muntanyencs de banda i banda

del Pirineu, dirigida, impulsada i coordinada pel nostre consoci Joan Buyse. Aquest reconeixement per part del màxim organisme internacional muntanyenc dóna fe de la rigorositat amb què ha estat escrita i de la validesa de les seves aportacions.

IV ACCIÓ DE SALVAR L'ENTORN ALS NOSTRES PIRINEUS

Els passats dies 14 i 15 d'octubre tingué lloc a la Vall d'Aran la IV Acció de Salvar l'Entorn als nostres Pirineus, promoguda per Mountain Wilderness de Catalunya i que comptà amb la decisiva ajuda material de Forces Elèctriques de Catalunya (FECSA) per a desmuntar els barracons, antics telefèrics i altres instal·lacions en desús a la zona de Montcasau, a la Vall d'Aran i als peus del Montardo.

Evidentment, els membres de Mountain Wilderness de Catalunya per si sols poc podrien fer en la recuperació dels indrets on antics aprofitaments hidroelèctrics deixaren plens de desferres els bells indrets del nostre Pirineu, però gràcies a les gestions dels seus directius i a la major sensibilitat ecològica i bona disposició de les altes esferes de FECSA, s'aconseguí la col·laboració decisiva d'aquesta empresa en les tasques de neteja dels indrets afectats pels aprofitaments. En anys anteriors es netejà i deixà en bones condicions les zones de Certescan i Romedo, a les altes valls de Tabescan, i, gràcies al conveni signat l'any passat, aquesta acció de neteja i recuperació dels espais naturals s'ha prosseguit enguany a la Vall d'Aran.

Amb la trobada que començem, Mountain Wilderness ha volgut mobilitzar els seus associats i simpatitzants en les tasques de recuperació, i mostrar-los el que una empresa particular pot fer amb uns mitjans fora del nostre abast, en una acció difícil i costosa.

D'una manera simbòlica, el grup de prop de cent persones que en el dia emboirat del 15 d'octubre pujaren als estanys de

Montcasau recolliren petites deixalles fàcilment transportables, que foren dipositades en uns camions preparats a l'efecte, al mateix temps pogueren comprovar la feina feta per FECSA i que, si el temps acompanya, permetrà tenir la zona de Montcasau neta de deixalles industrials al final de mes.

El dia abans, a la tarda, en el xalet Juli Soler i Santaló, del Centre, a Salardú, es projectà el vídeo d'Oriol Alamany sobre la natura salvatge del Pirineu i tingué lloc un petit debat entre els assistents.

El diumenge, a la tornada de Montcasau, i en el mateix xalet, hi hagué un abundós aperitiu, ofert per les autoritats de la Vall. En el transcurs de l'acte es llegiren el manifest de Mountain Wilderness per a la defensa de la natura i el nou compromís de FECSA de continuar les operacions de neteja i recuperació dels espais naturals en les diferents zones lacustres de la Vall d'Aran. La presència de les autoritats de la Vall, representants de les conselleries de Medi Ambient i Benestar Social i de representants qualificats de l'empresa FECSA donà un major relleu a l'acte. Cal agrair també la col·laboració dels bombers de la Vall, que, amb els seus vehicles, possibilitaren la pujada a Montcasau.

J. M. S. A.

INAUGURACIÓ DEL REFUGI TOSSALS VERDS (MALLORCA)

El Consell Insular de Mallorca ha inaugurat el refugi Tossals Verds, aprofitant una antiga casa que ha estat restaurada amb cura i utilitzant materials tradicionals que l'integren perfectament en el paisatge.

El nou refugi inaugurat és un bell edifici de planta i pis amb tots els serveis i instal·lacions, i una capacitat per a 30 places. Facilita allotjament i manteniment, sala de reunions, etc., i estarà obert tot l'any, excepte el mes d'agost. Està situat a 540 metres d'altitud, en el municipi d'Escorca, al cor de la serra de

Tramuntana. El lloc és ample i l'edifici és acollidor i confortable, i facilita la pràctica de l'excursionisme —ascensions al puig de Tossals Verds (1.115 m), al puig de Massanella (1.352 m) i diverses excursions i traveses—, a més de permetre la pràctica d'activitats educatives i d'investigació (flora, fauna, arquitectura rural i construccions de pedra seca).

Informació i reserves

Consell Insular de Mallorca - FODESMA - Tel.: (971) 17 36 38. General Riera, 111 - 07010 Palma, Mallorca - Refugi Tossals Verds - Tel.: (971) 18 20 27. Apartat de Correus 41 - 07360 Lloseta, Mallorca

J. Bordon

M. ANTÒNIA SIMÓ AL FESTIVAL DE CINEMA DE TORELLÓ

L'última edició del Festival Internacional de Cinema de Muntanya Vila de Torelló va dedicar un homenatge a Maria Antònia Simó per la seva carrera com a escaladora. L'acte va tenir lloc el passat 16 de novembre a les nou del vespre, després de la projecció de *La última montaña virgen y la dama del pirineismo*, filmació d'Aitor Zabalgogazkoa que repassa la vida de Maria Antònia. El vicepresident del Centre Josep Abril va explicar la importància de l'activitat desenvolupada per Maria Antònia a la nostra entitat.

La filmació de Zabalgogazkoa, amb una duració de 38 minuts, exposa l'evolució de l'escaladora, que explica entre les seves experiències com va fer un cim verge dels Pirineus en cordada femenina (Tuc de Hennes, Tuc de les Dones) junt amb Olga Carreras.

Ha fet vol sense motor, ha obert vies d'escalada als Alps, als Picos de Europa, a Montserrat, a la Sierra de Gredos i a l'Atles marroquí. Maria Antònia Simó, als vuitanta anys, és part de la història de l'alpinisme perquè amb la seva vida ha fet història.

Els esports de muntanya tenen fama de perillosos i ara se'ls anomena «d'aventura», però pensem com eren cinquanta anys enrere. Cinc hores de tren per arribar a Montserrat a trenc d'alba, les cordes de cànem a l'esquena, les botes de cuir dur i els pantalons de pana per sota el genoll. Fa quaranta anys l'alpinisme només era practicat per una minoria, però encara era menys practicat entre les dones.

Mai no ha competit perquè diu que «a la muntanya s'hi va a gaudir de la natura i no a fer curses; n'hi ha molts que pugen les muntanyes de cara a la paret sense parar atenció al paisatge que els envolta i, per a fer això, ja tenim els rocòdroms artificials». Reconeix que ara hi ha més esperit competitiu que abans, però es mostra dura quan afirma que «encara hi ha poc nivell entre les dones alpinistes d'aquests anys».

Saber conciliar edat amb esport no és gaire fàcil per a molts, però Maria Antònia predica amb l'exemple quan explica que «cadascú ha de conèixer les seves limitacions físiques i no aturar-se mai». Com a responsable del grup de veterans del Centre Excursionista de Catalunya, organitza excursions durant tot l'any, «res d'anar tot el dia en autocar; els que s'apunten a les meves sortides ja saben que els tocarà caminar».

En col·laboració amb el seu marit, Agustí Jolis, ha escrit diverses guies de muntanya de Catalunya.

Sandra Martín Guillén

CINQUANTA ANYS DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE VALÈNCIA I INAUGURACIÓ DE LA NOVA SEU SOCIAL

El passat 1 de desembre de 1995 va ser una data important per al Centre Excursionista de València, una d'aquelles que marquen una fita en la història d'una entitat: s'iniciaren els actes del seu cinquantenari amb la inauguració de la nova seu social.

L'edifici és un antic convent del segle XVIII, totalment rehabilitat, on s'ha respectat la façana i algunes parts de la vella

construcció, però refet de nou, per a adequar-lo a les necessitats d'una entitat moderna. Té planta baixa, dos pisos i golfes, i una superfície de 1000 m².

És situat a la plaça de Tavernes de Valldigna, núm. 4, al mateix nucli antic de la ciutat, al barri del Carme, no gaire lluny de l'antiga seu del carrer de Cavallers.

Un nombrós grup de socis i convidats assistiren en aquest acte, en el qual el president del Centre Excursionista de València, Joan Manuel Ferrís, va fer un repàs a la història d'aquests cinquanta anys d'activitat, i va agrair a les autoritats les ajudes que han fet possible la consecució d'aquesta gran obra.

En nom de la junta directiva del Centre Excursionista de Catalunya, hi assistí Francesc Beato, acompanyat de Tomàs Sanjust.

Es va cloure l'acte amb un brindis per la inauguració dels nous locals i pel futur.

Felicitem cordialment els amics del Centre Excursionista de València, tant pel seu cinquantè aniversari com per la inauguració d'aquests nous locals, i els encoratgem a seguir endavant amb nous projectes pel bé de l'excursionisme valencià.

F. B.

LLIBRES I MAPES

LE GRAND GUIDE DES PYRÉNÉES

Edicions Milna, Torí 1995. 924 pàgs., il·l.

Le grand guide des Pyrénées és un llibre preciós, ric en informació, realitzat amb gran esplendidesa i estudiat per a sa-

tisfer els més exigents. És una guia turística que sorprèn per l'abundantíssima informació que conté de tot el Pirineu, proposant-nos uns recorreguts que permeten profunditzar el seu coneixement.

El Pirineu és tractat d'una manera global, fent inventari del seu ric patrimoni arquitectònic, paisatgístic i cultural, i oferint camins i espais de descoberta. El Pirineu es presenta com un món de gran varietat. Prescindint de fronteres, el llibre abasta els dos vessants de la gran serralada, que comprèn territoris corresponents a tres estats, a diverses autonomies i regions. El plantejament de l'obra, en la qual han participat nombroses entitats i personalitats, tant franceses com espanyoles, ofereix la novetat d'uns itineraris nord-sud, en el sentit dels meridians i, per tant, transversals respecte a l'eix de la serralada. És el sentit seguit per les migracions prehistòriques, el de la Reconquesta i de les guerres, el dels treballadors temporals i, modernament, el dels corrents turístics; o sigui, la línia de la màxima diversitat, ben lluny del concepte de frontera que separa els dos vessants.

El llibre comença amb una extensa introducció, que ofereix set visions personals i especialitzades de la natura i l'ocupació humana. Són 73 pàgines que es llegeixen amb veritable interès, plenes d'originalitat i de notable qualitat literària. El cos principal del llibre consta de 17 itineraris turístics, cada un dels quals es divideix en sectors, estenent-se en detalls del recorregut i intercalant-hi abundants aspectes temàtics que s'enquadraran fora del text i proporcionen interessants coneixements sobre qüestions d'art, cultura, història, personatges i sobre les llengües que s'hi parlen. Les fotografies que acompanyen el text són nombroses i de gran qualitat; els mapes sectorials, molt detallats, clarifiquen el seguiment de les rutes, amb indicació del quilometratge, i els petits plànols de les principals poblacions, de gran nitidesa, resulten ben útils.

Un complet índex dels enquadraments temàtics, l'índex general de tots els topònims i

onomàstic, el de mapes i plànols, i una extensa bibliografia i cartografia per temes, a més de 66 pàgines finals d'informació pràctica, arrodoneixen l'obra i en faciliten la consulta. Resumint, és un llibre que s'examina amb delectació i que ofereix la informació més completa.

J. Bordons

LA PICA D'ESTATS.

La gesta de mossèn Cinto

Ramon Vinyeta, col·lecció «Art i Paisatge». Ed. Foto-Esport, Torelló 1995

Amb motiu del 150 aniversari del naixement de Mn. Cinto, Ramon Vinyeta ha volgut sumar-se als actes per a honorar la memòria del poeta amb aquest petit llibret, en què ens descriu les particularitats de les diferents valls que envolten el cim de la pica d'Estats, així com d'una manera molt sumària els diferents camins per pujar-hi. El text va acompanyat, com en totes les seves obres, d'abundant material gràfic i, en una segona part, l'autor ens fa una semblança biogràfica de Mossèn Cinto, geògraf, poeta i muntanyenc, per acabar amb la relació de la celebrada travessia que el portà d'Auzat, en terres de l'Arieja, a Llorts, la petita localitat andorrana, després de trepitjar el cim de la pica d'Estats.

J. M. S. A.

PARQUE POSETS MALADETA. 22 itineraris a pie

Ed. Prames. Saragossa 1995.

Fruit del treball d'un nombrós equip de col·laboradors, Prames, l'activa empresa editora de la Federación Aragonesa de Montañismo, ha publicat aquesta guia, acompanyada d'un mapa a esc. 1:50.000 del fons del SGE amb oportunes sobreimpressions, que ens detalla els aspectes més importants del parc natural Posets-Maladeta, de recent creació per part del Govern d'Aragó, tant en els seus apartats de flora, vege-

tació, fauna i geologia com en la descripció dels itineraris (22 en total), que ens permetran recórrer tot el terreny del parc, des de fàcils passejades fins a les ascensions als seus cims culminants. Acompanya cada itinerari un breu resum del que ens permetrà conèixer, així com, en apartats del text principal, petites notes ens detallen aspectes interessants que podrem apreciar.

Abundant material gràfic acompanya l'obra, que dedica una bona atenció —i això és de celebrar—, a les variants locals de la parla aragonesa.

J. M. S. A.

MEDICINA PARA MONTAÑEROS

Javier Botella, Aurora Espacio, Luís Aguilera, Federación Valenciana de Montañismo. Distribució: Desnivel, Madrid 1995. 268 pàgs. il·l.

No hi ha pas gaires llibres d'orientació mèdica general per a practicants d'esports de muntanya i, per tant, hem d'agrair l'aparició d'un nou llibre dedicat a aquest tema. Els autors són muntanyencs reconeguts i, a la vegada, són metges assessors de la Federació Territorial Valenciana de Muntanyisme. El text que ara comentem va servir de referència als cursos de Medicina que organitza aquesta Federació.

En el llibre, de mida de butxaca i utilitzant un llenguatge planer, es procura informar els muntanyencs perquè puguin prendre decisions en situacions d'aïllament sense necessitar coneixements especials, concedint més importància a la manera de reconèixer les diferents situacions pels seus símptomes i senyals, i poder ajudar quan no hi ha cap metge per a poder consultar. Els primers capítols tracten dels traumatismes, fractures, ferides i tendinitis, que són les lesions més freqüents a la muntanya, i com s'han d'atendre. A continuació es tracta d'allaus, llamps, cremades, radiació solar, calor i fred, problemes d'altitud, diarrees, picades i problemes mèdics diversos; l'evacuació dels acci-

dentats i la preparació de la farmaciola. Senzills dibuixos ajuden a la millor comprensió d'alguns consells i un complet índex alfabètic dels diferents problemes i medicaments exposats en el llibre faciliten la seva utilització.

J. Bordons

LOS ALTOS PIRINEOS. I. Comarcas, casa y hacienda (primera parte)

Fritz Krüger, Garsineu Ediciones, Tremp 1995.

Cal felicitar Garsineu Edicions i d'una manera especial el Gobierno de Aragón i Diputación de Huesca, que amb el seu suport i ajuda han fet possible l'aparició d'aquest primer volum de la monumental obra de Krüger sobre el Pirineu. Esperem que l'aparició dels altres volums de l'obra estigui assegurada.

Fritz Krüger, especialista en filologia romànica, recorregué els Pirineus, des de la vall d'Ansó a Andorra, durant els estius del 1927 i 1929, incloent en el seu estudi la Conca de Tremp i la Vall d'Aran. Fruit d'aquestes campanyes és l'aparició entre 1935 i 1939, i en llengua alemanya, dels quatre volums de *Die Hochpyrenäen*.

El volum que comentem conté una descripció geogràfica de les comarques que abasta l'obra, precisa i documentada en els seus aspectes més rellevants, per a descriure a continuació els diferents tipus de bordes i cabanes que es troben al llarg de la serralada, i en una última part s'estudien els diversos aspectes constructius de les cases o habitatges, segons la seva distribució geogràfica.

Obra cabdal en el coneixement del Pirineu i que, malgrat els anys transcorreguts, continua essent vigent en molts aspectes, ofereix l'atractiu per al lector actual de poder constatar el profund i moltes vegades irreversible canvi que s'ha produït en totes les comarques pirinenques, que si en molts aspectes ha significat un notable aixecament del nivell de

vida, en altres ha representat la pèrdua de activitats tradicionals i la desaparició de petits nuclis rurals penjats en els faldars de les muntanyes.

Un aspecte molt interessant és l'abundant terminologia, recollint les diferents llengües i les seves variants dialectals, sobre els mots que designen les plantes, edificis o accidents geogràfics al llarg de les terres estudiades. És un tresor que ha quedat fixat i que permetrà als estudiosos de seguir l'evolució de les parles pirinenques.

Al final del volum, la reproducció de 132 fotografies de l'època en què fou escrita l'obra il·lustra d'una manera fefaent el treball de l'autor i permet constatar els importants canvis produïts des d'aleshores.

LA Cerdanya. Tots els cims. Guia d'excursions

Manel Figuera i Alfons Brosel, Ed. Institut d'Estudis Ceretans, Puigcerdà 1995.

De Manel Figuera, comentàvem no fa gaire el seu llibre *Cerdanya, valls i carenes*, i ara, en una nova mostra de la seva estima per les terres ceretanes i conjuntament amb Alfons Brosel, fill de la terra, ens ofereix en aquesta guia 67 itineraris per a assolir 65 cims que volten la plana cerdana. Una petita notícia sobre la situació geogràfica, panorama i aspectes més rellevants enceta l'explicació de l'excursió, de la qual una fitxa tècnica ens informa sobre la cartografia, època aconsellable, dificultat, material a emprar, desnivells, etc., per a tot seguit descriure l'itinerari, que s'acompanya d'un croquis de carenes per a la millor localització. Es dona un sol itinerari per cada cim, excepte pel Carlit i puig Pedrós, que en tenen dos. Els autors volen deixar un marge de llibertat perquè cada excursionista pugui combinar i elaborar les seves excursions. Unes quantes fotografies en blanc i negre ocupen les pàgines finals del llibre.

J. M. S. A.

K2. DESAFÍO EN LOS CONFINES DEL CIELO

Kurt Diemberger i Roberto Mantovani. Traducció: Isabel Galera. Edicions Desnivel, Madrid 1995. 144 pàgs., il·l.

Destinat a la biblioteca del Centre, hem rebut aquest llibre de gran format, 26 x 36 cm, realitzat amb un extraordinari desplegament fotogràfic i dedicat al K2, el segon cim més alt de la Terra (8.611 m) i una de les muntanyes més belles.

És un llibre captivador que ens parla d'aquesta piràmide gegantina que ha atret els alpinistes més coneguts i agosarats i reviu les gestes dels que han intentat vèncer-la: els intents, els fracassos i les victòries. Des de la llegendària expedició del duc dels Abruzzos, el 1909, que va acabar a 6.000 metres d'altitud, a l'heroica conquesta de 1954, assolida per Achille Compagnoni i Lino Lacedelli, membres de l'expedició italiana d'Ardito Desio, arribant a les últimes ascensions efectuades en els darrers anys, que sumen un centenar d'intents. Alguns dels relats són apassionants, com el de la conquesta de 1954, que va produir versions enfrontades entre l'oficial i la que va descriure el famós alpinista Walter Bonatti, que formava part de l'expedició que podia haver-li costat la vida. És interessant la qüestió de les morts originades per aquesta muntanya, indicatives del seu grau de perillositat, superior al del mateix Everest, i que van tenir una forta incidència el 1986.

A les espectaculars fotografies del llibre, moltes d'elles a doble pàgina, s'afegeix l'interès i l'amenitat dels relats, que el converteixen en una obra de consulta imprescindible per al coneixement d'aquest cim llegendari.

J. Bordons

SANT JERONI DE LA VALL D'HEBRON

Fèlix Olivé i Guilera, dibuixos de Carles Quintana (100 pàgines

de text). Monografia històrica editada per commemorar el VI Centenari del monestir (1393-1993). Ed. Parròquia de Sant Jeroni de Montbau, 1995.

Ha fet entrada a la nostra biblioteca un llibre ben singular, relligat de 24 fulls volanders que al llarg de dos anys foren repartits gratuïtament als veïns del barri de Montbau. Els autors dels fulls, l'historiador Olivé i el dibuixant Quintana ho feren d'una manera altruïsta, per amor al barri. Avui els fulls s'han convertit en un llibre i per això el bategem de singular, amb un pes específic dins el vessant de monografies locals, estudis que són tan necessaris per arribar a tenir un dia l'autèntica història del nostre país.

El llibre que ens ocupa comença amb una cantata de Mn. Ferran Palau amb música del mestre Pérez Simó, així com un pròleg de Mn. Joan Bernardes, arxiprest i rector de Sant Jeroni de Montbau.

Després vénen els fulls numerats del nostre consoci Fèlix Olivé, tal com van ser divulgats al seu moment, que cronològicament descriu els trets principals del monestir des dels inicis fins a l'actualitat. Cada full representa un capítol de la magnificència del cenobi, amb el seu patrimoni i rendes passant per l'incendi del 1808, la guerra del Francès, el Trienni Liberal, l'exclaustració, els papers del seu arxiu, les ruïnes del monestir, etc., i tot explicat d'una forma atractiva i planera, cosa que fa que hom el llegeixi amb interès i sense pauses. Cal dir també que al costat de la ploma àgil del nostre consoci, Carles Quintana arrodoneix l'obra amb els seus agradables dibuixos.

Com es pot veure, tenim a la nostra biblioteca un llibre que feia falta. En part, la nostra entitat va facilitar als autors algunes de les dades que han servit per a compaginar les cent pàgines del llibre.

Celebrem que la Parròquia de Sant Jeroni de Montbau hagi fet un llibre dels seus fulls divulgadors i felicitem el nostre consoci per l'aportació històrica

que ens ha fet d'un monestir de gran riquesa territorial, avui completament desaparegut, encara que d'una manera més modesta se'n senten hereus la comunitat i el rector de la Parròquia de Sant Jeroni de Montbau.

M. M.

EL PORT. Baix Ebre, Montsià, Baix Maestrat, Matarranya, Terra Alta

EOF Graphics, SL, Barcelona 1995.

Aquest és el primer mapa que publica EOF, mitjançant la marca Piolet i amb la col·laboració de la UEC i l'Espeleo Club de Tortosa, Senders de Catalunya i la FEEC.

A escala 1:40.000, corbes de nivell equidistants de 20 metres i abundants cotes altimètriques senyalitzades, el nou mapa excursionista del Port comprèn les comarques limítrofes entre Aragó, el País Valencià i Catalunya. En el mapa es reflecteixen amb gran nitidesa tots els accidents geogràfics, les carreteres, les pistes, els camins i els corriols; els edificis aïllats, les ruïnes, castells, coves, fonts, refugis i un llarg etcètera. A més, aprofitant els espais dels marges, hi figura un índex alfabètic de tots els topònims del mapa amb la finalitat de facilitar-ne la trobada, un recull de 40 itineraris que transcorren pels paratges més interessants, amb indicació del temps total del recorregut, i una llista de les zones d'escalada, de les cavitats, barrancs d'interès esportiu i dels refugis, remeient en cada cas al lloc del mapa on estan situats.

És un mapa molt detallat, que es presenta plegat i amb una funda de plàstic i que, sens dubte, ha de trobar una bona acollida entre els molts excursionistes que recorren aquesta atractiva zona del Port. Els interessats poden consultar-lo a la nostra biblioteca.

J. Bordon

EL MÉDICO DE BOLSILLO

Stephen Berzuchka. Traducció i adaptació: Eugenio Osorio. Ediciones Desnivel, Madrid 1995. 116 pàgs.

És un petit llibret de butxaca que intenta ajudar a resoldre les afeccions que podem patir lluny de casa i durant els viatges. S'hi tracta de les vacunes, la prevenció, l'alimentació, la qualitat de l'aigua, la higiene, els canvis horaris, etc., i també del tractament de les dolències comunes i dels problemes de congelació, lesions, febres, intoxicacions, paràsits i picades. Al final del llibre hi ha un índex alfabètic dels diferents casos que poden presentar-se, remetent a la pàgina del llibre on són tractats.

Aquests llibres de consells mèdics faciliten la solució de molts problemes que es poden patir fora de casa, però moltes vegades el nostre problema pot radicar en la dificultat d'encertar en el moment de fer l'auto-diagnòstic.

J. Bordon

ITINERARIS PER LA ZONA VOLCÀNICA DE LA GARROTXA

Gonçal Portabella, Olot 1994. 51 pàgs., il·l.

EXCURSIONS MATINALS DES D'OTOT

Joaquim Agustí, Olot 1994. 43 pàgs., il·l.

LA VALL DE BAS I RIUDAURA

Jordi Pujiula i Ribera, Olot 1995. 60 pàgs., il·l.

EXCURSIONS MATINALS DES DE SANTA PAU

Joaquim i Josep Agustí, Olot 1995. 52 pàgs., il·l.

Dins la col·lecció de «Guies dels Llibres de Batet», especialitzats en temes olotins, de l'editorial Carne Simon, d'Olot,

ens han arribat, amb destí a la nostra biblioteca, els quatre títols que encapçalen aquesta nota. He preferit tractar-los conjuntament perquè, a més de formar part d'una mateixa col·lecció, tenen per objectiu descriure itineraris dins de la Garrotxa i es poden considerar complementaris els uns dels altres.

Són llibres molt breus, però molt ben presentats, amb il·lustratius mapes i boniques fotografies, que ressenyen interessants excursions, en general fàcils, per a recórrer alguns dels indrets més representatius i coneguts de la comarca (entre vuit i catorze excursions per volum). Tots comencen amb una breu introducció explicant detalls de la zona i cada itinerari va acompanyat del mapa corresponent i d'un perfil del recorregut.

Aquests volums, junt amb un altre que no hem rebut, constitueixen una important contribució, susceptible d'ampliar-se a algunes zones de l'Alta Garrotxa, al coneixement d'aquesta singular comarca que té la zona volcànica més completa de la Península, d'un gran valor geològic i declarada parc natural.

J. Bordon

ESENCIAS FLORALES, ORQUÍDEAS DEL AMAZONAS Y EXTRACTOS DE CRISTALES

Maite Hernández, Ediciones ELFOS, Barcelona 1995. 207 pàgs.

No és la primera vegada que l'editorial ELFOS ens envia un llibre, amb el prec de comentar-lo, sobre remeis naturals extrets de les plantes. Acceptant que no són medicaments, els preconitzadors d'aquests mètodes sostenen que les essències florals actuen sobre el cos i la ment, compensant les carencies i el desgast que pot patir l'organisme, i condueixen a una manera de viure més equilibrada, base de tot sistema natural, per a harmonitzar-nos amb les que anomenen vibracions de l'Univers.

El llibre descriu els 38 remeis

florals del doctor Bach, que ja havien estat objecte d'un llibre anterior, comentat fa poc temps en aquesta secció; detalla les essències florals de nova generació, desenvolupades a partir dels anys seixanta; explica les propietats especials de les orquídes de l'Amazones, que no estan arrelades a terra i viuen sobre els arbres buscant la llum, a 25 o 30 metres d'altura, i fa un seguit de consideracions sobre els extractes de cristall, basant-se en les vibracions de l'Univers.

Llibres com aquest solen trobar un cercle de lectors predisposats a seguir els seus consells i també els que esperen trobar solució a problemes que la medicina tradicional no els ha resolt com ells voldrien.

J. Bordons

JOAN COROMINES, 90 ANYS

Ajuntament de Pineda de Mar i Curial Edicions Catalanes, 2ª i 3ª edició, setembre 1995. 177 pàgs., il·l.

El 25 de març darrer va ser presentada a Pineda de Mar la primera edició d'aquest llibre en homenatge al nostre consoci Joan Coromines. En la revista MUNTANYA núm. 799 del passat mes de juny comentàvem la publicació d'aquest llibre, en què es recullen les dades biogràfiques de l'insigne filòleg, acompanyades d'abundant informació gràfica, comentaris sobre l'autor i un extens recull bibliogràfic sobre la seva obra.

La segona edició d'aquest llibre, que ha estat publicada el setembre de 1995, no és una reimpressió de l'anterior sinó una nova versió actualitzada, en la qual s'han incorporat dades que mancaven en la primera edició, com el seu ingrès, l'any 1930, com a soci del Centre, una referència a l'article sobre una excursió al pic de la Mainera, publicat el juny de 1934 en el nostre Butlletí, així com el text íntegre del discurs dedicat al Centre Excursionista de Catalunya, que

pronuncià el 3 de juny de 1981 al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, amb motiu de la concessió dels Premis d'Honor Jaume I. Quant a informació gràfica, s'hi inclou una fotografia de Joan Coromines i els directius del Centre, durant l'acte de lliurament del Premi d'Honor Jaume I, i una altra, de l'any 1933, a l'estany del Port, de Peguera, fotografia feta pel seu amic i consoci Pere Arnalot, que diposità els clixés de l'excursió a l'Arxiu Fotogràfic del Centre.

Una tercera edició especial d'aquest llibre, efectuada per compte del Departament d'Ensenyament de la Generalitat, serà tramès a totes les escoles d'EGB i als instituts de Secundària del nostre país.

F. O.

Novetats cartogràfiques d'interès excursionista (novembre 1994 - desembre 1995)

a cura de Francesc Beato

Novetats i actualitzacions de l'Editorial Alpina (geògraf Salvador Llobet, Edicions Cartogràfiques S.L. Granollers):

Andorra. Canillo. Encamp. Ordino. La Massana. Andorra la Vella. Sant Julià. Escaldes. Engordany (Andorra). 1:40.000.

Vall de Boí. Parc Nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici. Montardo. Comaloforno (Pirineu català), escala 1:25.000.

Sant Maurici - els Encantats. Parc Nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici. Peguera. Subenuix - Esterri d'Àneu - Espot. La Guingueta (Pirineu català), escala 1:25.000.

Sierra de Gredos. Almanzor. Cinco Lagunas. Circo de Gredos. Galayos. Puerto del Pico (Cordillera Central), escala 1:40.000.

Peña Telera. Sierra de la Partacúa. Collarada. Peña Retona. Anayet. Pico Escarra. Villanúa.

Canfranc. Salient de Gállego. Piedrafita de Jaca. Formigal (Pirineu aragonès), escala 1:25.000.

Pica d'Estats. Vall de Cardós. Vall Ferrera. Ribera de Cardós. Llavorsí. Alins. Tírvia. Lladorre. Esterri de Cardós. Tavascan. Àreu. Araós. Estaon. Lleret. Ainet (Pirineu català), escala 1:40.000.

La Ribagorça. Ruta d'era Val d'Aran. Besiberri. Mulleres. Gelada. Embassament de Llauset i Baserca (Pirineu català), escala 1:25.000.

Valle del Jerte. Valle del Ambrós. La Vera. El Calvitero. El Torreón. La Covacha. Puerto de Tornavacas. Puerto de Honduras. Puerto del Rabanillo (Sistema Central), escala 1:50.000.

Serra del Corredor. Parc de Montnegre. Corredor. Burriac. Coll de Parpers. Montalt. Mataró. Argenton. Cardedeu. Llinars (serralada Litoral Catalana), escala 1:25.000.

La Pedriza. Parque del Alto Manzanares. Peñalara. Cabezas de Hierro. La Najarra. Manzanares el Real. El Paular (Sistema Central), escala 1:25.000.

Guadarrama. Siete Picos. Navacerrada. Cabezas de Hierro. Peñalara. Valle de la Fuenfría (Sistema Central), escala 1:25.000.

Maladeta Aneto. La Picada. Mulleres. Alba. Els Tatats. Ballibierna. Serra Negra. Banys de Benás. La Renclusa (Pirineu aragonès), escala 1:25.000.

Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Institut Cartogràfic de Catalunya.

Mapa Comarcal de Catalunya

Escala 1:50.000.

Alt Urgell (núm. 4)

Alta Ribagorça (núm. 5)

Baix Ebre (núm. 9)

Garrigues (núm. 18)

Montsià (núm. 22)

Pallars Jussà (núm. 25)

Pallars Sobirà (núm. 26)

Ribera d'Ebre (núm. 30)

Terra Alta (núm. 37)

Mapa Geològic de Catalunya

Escala 1:25.000.

Estartit (297 III)

Cala Montgó (297 IV)

Ortofotomapes

Escala 1:25.000 (en color). Aquest any s'ha completat l'edició de tots els mapes de Catalunya.

Mapa Província de Barcelona

Escala 1:150.000 (amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona. Servei Cooperació Local).

Puigmal-Costabona. Núria-Carancà-Volcans de la Garrotxa. Escala 1:50.000 (amb la col·laboració de Rando éditions).

Muntanyes de Prades. Escala 1:30.000 (amb la col·laboració del Centre de Lectura. Reus).

Mapa Topogràfic de Catalunya

Escala 1:250.000 (segona edició).

Servicio Geográfico del Ejército. Sèrie L. Escala 1:50.000.

Cazorla, full núm. 21-37 (928) (Sistema Bètic).

Pozo Alcón, full núm. 21-38 (949) (Sistema Bètic).

Santiago de la Espada, full núm. 22-36 (908) (Sistema Bètic).

Yetas de Abajo, full núm. 23-35 (888) (Sistema Bètic).

Jaca, full núm. 28-09 (176) (Pirineu aragonès).

Villar del Arzobispo, full núm. 28-26 (667) (Els Serrans-País Valencià).

Santa Eulalia del Río, full núm. 35-31 (799) (Eivissa).

Editorial Piolet (Barcelona)

El Port. Baix Ebre. Montsià. Baix Maestrat. Matarranya. Terra Alta, escala 1:40.000.

Editorial Everest (Lleó)

Parque Natural de Cazorla. Segura y las Villas (4ª edició), escala 1:1.000.000.

Consell Comarcal del Vallès Occidental-Consell Comarcal del Vallès Oriental

Vallès Excursionista. Vegueria excursionista del Vallès, escala 1:80.000.

Es una publicació del

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANETO-MALADETA

PIRINEU ARAGONÈS

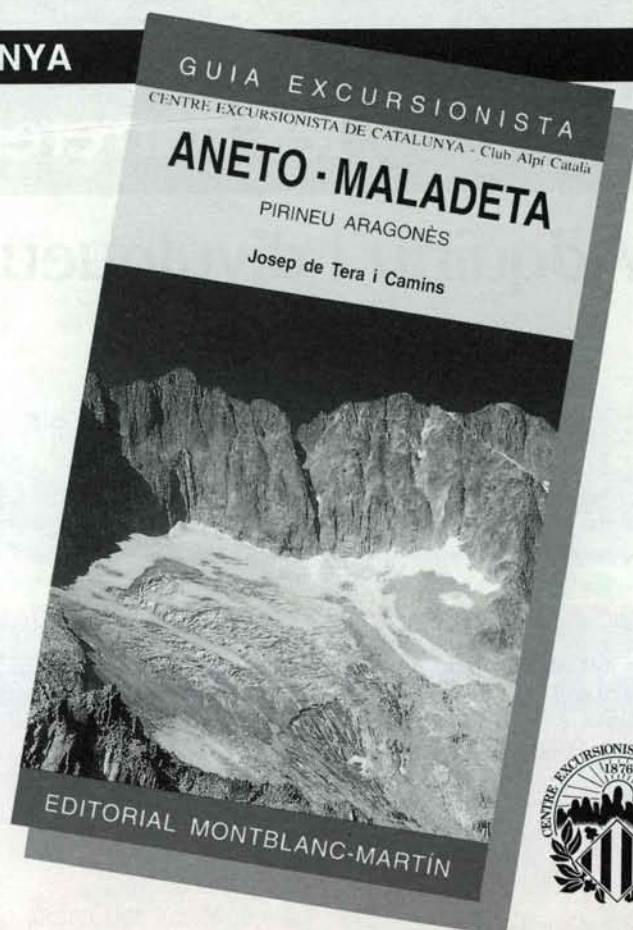
Josep de Tera i Camins

- Aquesta guia del massís de la Maladeta us ofereix un gran repertori de 180 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en el qual hi ha el cim més alt: l'Aneto.
- També hi trobareu una selecció de les millors escalades.
- Els itineraris d'aquesta guia es divideixen en dos grans apartats: els d'aproximació a indrets o a colls clau i els d'ascensió als cims. Es tracta d'una guia que us permetrà descobrir el massís de la Maladeta des de diferents indrets, especialment des del refugi de la Renclusa, del Centre Excursionista de Catalunya, situat al peu del massís.

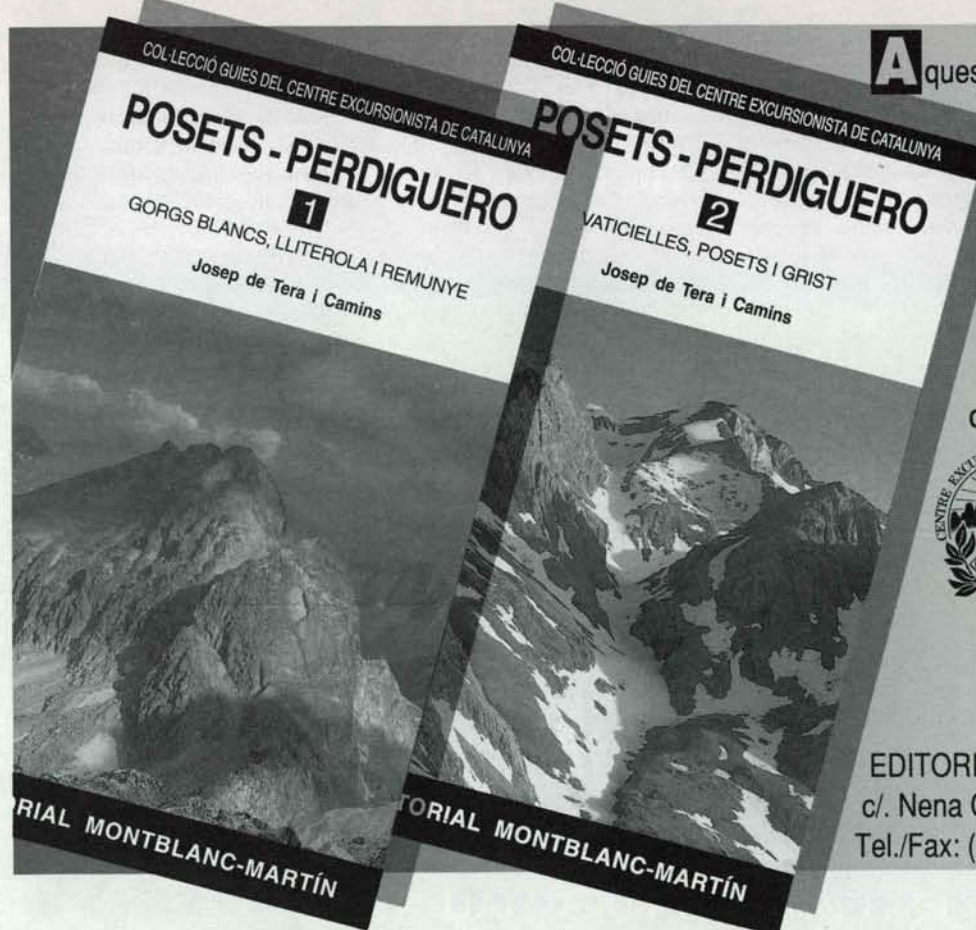
EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

COL·LECCIÓ GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Aquesta guia en dos volums del massís de Posets i del sector fronterer de Perdiguero us ofereix un gran repertori de 240 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en la qual hi ha el segon cim més alt: el pic de Posets. També hi trobareu una selecció de les millors escalades.

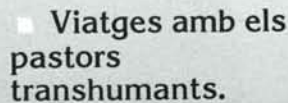

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

Adquiriu i divulgueu l'obra del CENTRE

■ **Flors de Muntanya.**

- Les ciutats del món.

■ Guia geològica
del Montsec i de la
vall d'Àger.

En la Geologia es troba l'explicació d'una bona part de les coses que condicionen un país. Aquest treball científic-excursionista estudia un dels paratges geològics més famosos, i hi descriu nou itineraris. Molt il·lustrat i amb un mapa geològic de la regió, a tot color.

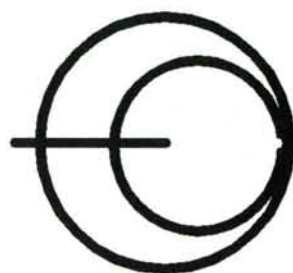

VISITA EL NOSTRE
RACÓ D'OPORTUNITATS

* MUNTANYA * ESQUÍ NÒRDIC
* ESQUÍ ALPÍ

LLOGUER DE MATERIAL D'ESQUÍ
TALLER DE REPARACIONS

CERCLESPORT

Sant Lluís, 44-48 (Torrent de les Flors) - Telèfon 219 36 48 - 08024 Barcelona

Esquia
amb nosaltres

**EQUIP
COMPLERT ALPÍ**
ESQUÍS ROSSIGNOL, FIXACIONS MARKER,
BASTONS I MUNTATGE.

21.500 PTES.
AMB BOTES SALOMÓN,
29.900 PTES.

TEMPORADA
95-96

**EQUIP
MUNTANYA**
ESQUÍS HAGAN TOUR,
FIXACIONS SILVRETTA, I MUNTATGE.

39.900 PTES.

**EQUIP ALPÍ
EXPERT "MONOCASC"**
ESQUÍS, FIXACIONS I BASTONS ROSSIGNOL,
AMB MUNTATGE.

29.950 PTES.

AMB BOTES.
45.900 PTES.

EQUIP FONS
ESQUÍS ROSSIGNOL,
FIXACIONS I BOTES PROFIL,
BASTONS METÀL·LICS I MUNTATGE.

22.500 PTES.

**esports
Duixans**

Consell de Cent, 9. Hostafrancs
Tels. 432 22 19 - 431 45 90

MATERIAL DE LLOGUER, ESQUÍS DE PISTA I DE MUNTANYA.
BOTES I MATERIALS PER A TREKKING.
ROBA, INSTRUMENTS I ACCESSORIS PARAPENT.

gaudiu del sol sense perill...

Fotoprotecció ISDIN

Enjoy sunshine without any risk.

Jouissez du soleil sans aucun risque.

Geniessen Sie die Sonne ohne Gefahr.

Factor de protecció solar	Temps d'exposició sense risc de cremades
SENSE PROTECCIÓ	20 minuts
FACTOR 8	2 hores 40 minuts
FACTOR 11	3 hores 40 minuts
FACTOR 15	5 hores
EXTREM	Més de 6 hores

ISDIN

Tècnica i investigació en dermatologia